

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anna Kluvancová

Svoboda myšlení v 21. století

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miluše Kindlová, M.Jur., Ph.D.

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. 8. 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 257 838 znaků včetně mezer.

Anna Kluvancová

V Praze dne 30. 8. 2023

Poděkování

Touto formou bych chtěla velmi poděkovat vedoucí své diplomové práce, JUDr. Miluši Kindlové, M.Jur., Ph.D, za její přínosné připomínky, vstřícný a ochotný přístup, trpělivost a zejména čas, který mi při vedení práce věnovala.

Obsah

Úvod.....	1
1. Myšlení, svoboda myšlení a její úprava v 21. století.....	3
1.1. Myšlení.....	3
1.2. Anketa.....	6
1.2.1. Znění ankety.....	6
1.2.2. Závěr.....	8
1.3. Současná právní úprava svobody myšlení v ČR.....	9
1.3.1. Historie právní úpravy svobody myšlení v Československu.....	11
1.3.2. Charakter svobody myšlení.....	12
1.3.3. Obsah svobody myšlení.....	14
1.3.4. Subjekty chráněných práv.....	17
1.3.5. (Ne)omezitelnost svobody myšlení.....	19
1.4. Mezinárodní právní úprava.....	22
1.4.1. Všeobecná deklarace lidských práv.....	23
1.4.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	24
1.4.3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	27
1.4.4. Listina základních práv Evropské unie.....	28
1.4.5. Další mezinárodní lidskoprávní dokumenty, které svobodu myšlení v současnosti upravují.....	30
2. Výzvy, které 21. století přináší pro myšlení a jeho svobodu.....	33
2.1. Historická podoba forem ovlivňování myšlení.....	34
2.1.1. Starověk.....	34
2.1.2. Středověk.....	36
2.1.3. Období reformace.....	37
2.1.4. Období rekatolizace.....	39
2.1.5. Období do počátku 20. století.....	40
2.2. Současná podoba ovlivňování svobody myšlení a výzvy budoucnosti.....	43
2.2.1. Tradiční formy ovlivňování myšlení a jejich soudobá podoba.....	44
2.2.1.1. Výchova a vzdělávání.....	44
2.2.1.2. Náboženství.....	47
2.2.1.3. Persvaze (přesvědčování) a její nové zbraně.....	48
2.2.1.3.1. Kritické myšlení.....	49

2.2.1.3.2.	Vybrané formy online manipulace.....	52
2.2.1.3.2.1.	Fenomén influencer (marketing).....	52
2.2.1.3.2.2.	Robotická propaganda	55
2.2.1.3.2.3.	Behaviorální cílení online reklamy a microtargeting.....	58
2.2.2.	Přímé zásahy.....	64
2.2.2.1.	Detektory lži	64
2.2.2.1.1.	Lež.....	65
2.2.2.1.2.	Různé formy detektorů lží	67
2.2.2.1.2.1.	„Sérum pravdy“	67
2.2.2.1.2.2.	Fyziodetekce a využití polygrafu.....	69
2.2.2.1.2.3.	„Brain fingerprinting“	70
2.2.2.1.2.4.	Funkční magnetická rezonance (fMRI)	72
2.2.2.1.2.5.	Brain – Computer Interface	73
2.2.2.1.2.6.	Hypnóza	74
2.2.2.1.3.	Shrnutí.....	75
2.2.2.2.	Neuromarketing.....	78
2.2.2.3.	„Neuroprávo“	82
Závěr.....		86
Seznam použitých zkratk		91
Seznam použitých zdrojů		92
1.	Seznam použité literatury	92
2.	Seznam odborných článků a příspěvků ve sbornících.....	97
3.	Seznam použitých internetových zdrojů.....	101
4.	Seznam použitých právních předpisů	105
5.	Seznam mezinárodních dokumentů	107
6.	Seznam použité judikatury:	110
7.	Seznam ostatních zdrojů.....	112
Seznam grafů		115
Seznam příloh.....		116

Úvod

Myšlenka. Hnací síla spoluformující dnešní podobu světa. Mysl, sféra, již lze považovat za poslední útočiště osobní svobody. Ještě donedávna byla jediným dílkem lidské bytosti, která byla schopna vzdorovat všem formám zásahů, na rozdíl od naší fyzické schránky, již si lze poměrně jednoduše podmanit a kontrolovat.¹ Právě předmět ochrany svobody myšlení z ní činí jedno z esenciálních práv, na kterých je založena demokratická společnost.

I v současnosti se můžeme setkat s názory, že do myšlení a jeho svobody nelze fakticky žádným způsobem zasáhnout. Tato práce je reakcí na tuto představu, neboť si dává za cíl mapovat současné jevy, které mají potenciál tezi o faktické nedotknutelnosti myšlení činit neplatnou. Tato práce má ambici představit některé výzvy, se kterými se svoboda myšlení potýká ve světle 21. století, a to včetně dosavadní právní úpravy a jejího případného dalšího směřování.

K výběru tohoto tématu mě vedlo hned několik důvodů. Prvním z nich je svoboda myšlení a význam, který jí přiřkládám. Považuji ji za jednu z těch nejvýznamnějších svobod a práv, kterými je lidská bytost ze své podstaty nadána. Je základním lidským právem chránícím jednu z úrovní bytí, paralelní svět ke světu fyzickému. Jak shrnuje Loukis Loucaides, bývalý soudce Evropského soudu pro lidská práva, její význam tkví i ve faktu, že svoboda myšlení je vstupní bránou, základem, pro existenci celé řady dalších práv, které by bez svobody myšlení byly jen prázdnou frází.² Je zdrojem všech práv.³

V neposlední řadě lze zmínit i interdisciplinární charakter pojmu myšlení, jeho ochrany a otázek, které vznáší. Zdaleka nezasahují jen do problematiky právní, nýbrž i dalších oborů jako psychologie, sociologie, politologie, medicíny atd.

K volbě mě přivedlo i minimum pozornosti, která je svobodě myšlení věnována z pohledu veřejné moci, právní praxe i veřejnosti. Někdy bývá v tomto smyslu označována za

---

¹ IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819.

² LOUCAIDES, L. G. The Right to Freedom of Thought as Protected by the European Convention on Human Rights. *Cyprus Human Rights Law Review*. 2012, roč. 1., č. 1. ISSN 2034-8770. In: LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: *Ssrn.com* [online]. 24. 4. 2023 [cit. 10. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

³ Tamtéž.

zapomenutou svobodu,⁴ která je tiše vnímána jako samozřejmost. V centru pozornosti typicky stojí až svobody a práva chránící výstupy myšlení, nikoli myšlení jako takové, na což jsem touto prací chtěla upozornit.

Pro výběr této práce byla hlavní důvodem stále přetrvávající představa o neomezenosti myšlení a jeho svobody a akcelerující technologický vývoj. Nadále se můžeme setkat s premisou o neexistenci způsobu nahlédnutí do naší mysli a jejího faktického ovlivnění, která opomíjí vývoj světa v posledních desetiletích i hrozby, jež přináší nejen pro svobodu myšlení, nýbrž i další práva a svobody.

Tyto důvody jsou reflektovány i strukturou mé práce. První část slouží k představení myšlení a svobody myšlení ze spíše teoretického pohledu, který slouží k lepšímu pochopení části druhé.

V první kapitole první části je vyložen pojem myšlení, a to nejen z právního pohledu. Ve vztahu k dalším úsekům práce se druhá kapitola věnuje poptávce a vnímání svobody myšlení ze strany veřejnosti. Následována je současnou (i minulou) právní úpravou svobody myšlení v České republice a na mezinárodní úrovni včetně dokumentů, které nemají přímý vliv na Českou republiku a Evropu obecně, avšak formulují právní rámec ochrany svobody myšlení ve zbytku světa.

Druhá část se věnuje možným zásahům do svobody myšlení. Prvně nabízí stručný historický exkurz mapující vývoj svobody myšlení a s ní souvisejících svobod. Po něm se zabývá některými formami, které mají potenciál zasáhnout do našeho myšlení. Tento úsek práce je členěn do dvou základních oblastí, a to zjednodušeně na vnější ovlivňování myšlení („nepřímé zásahy“) a na formy, které mají charakter cíleného fyzického působení na myšlení a jeho svobodu. Je věnována pozornost jak formám tradičním s jejich novodobými nuancemi, tak formám, jež s sebou přineslo až 21. století.

V závěru se snažím shrnout poznatky z předchozích částí, které doplňují o možný další přístup k řešení otázek, které s jejich užitím vyvstávají.

---

⁴ NEWMAN, D. Freedom of Thought in Canada: The History of a Forgetting and the Potential of a Remembering. *European Journal of Comparative Law and Governance*. 2021, roč. 8, č. 2-3, s. 226-244. ISSN: 2213-4514.

1. Myšlení, svoboda myšlení a její úprava v 21. století

Svoboda myšlení, jakožto svébytné základní právo, je dlouhodobě považováno za samozřejmé. Přes nejrůznější snahy o diktát a ovlivňování obsahu myšlení zde nikdy nebyl způsob fyzického zásahu do něj, jenž by jasně vyjevil jeho obsah. Až v poslední době. Právní ochrana svobody myšlení nikdy nebyla aktuálnější. Svobodné myšlení je stěžejní pro kvalitu lidské existence. Toho si je vědom nejen český normotvůrce, ale je to reflektováno i mezinárodním společenstvím. Právo na svobodu myšlení napomáhá ke ctění lidské důstojnosti, neboť přispívá k záruce absolutní nedotknutelnosti duchovní a duševní autonomie jednotlivce.⁵ Garancí ochrany tohoto práva je utvořeno podhoubí pro výkon dalších základních lidských práv a svobod, svobodnou orientaci jedince životem a chod moderní společnosti.⁶

V následující části nejprve představím samotné myšlení jakožto předmět ochrany svobody myšlení. Tato pasáž je mu věnována za účelem lepšího pochopení jeho charakteru, důležitosti ochrany a porozumění tomu, jakým způsobem dochází k jeho ovlivňování a zásahům do něj. V rámci této práce jsem se rozhodla uspořádat i anketu a její výsledky zařadit do této části, a to za účelem zjištění jakým způsobem je v současnosti svoboda myšlení respondenty vnímána. Posléze se věnuji právní úpravě svobody myšlení v současné době, ve 21. století. Prvně pamatuji na českou právní úpravu svobody myšlení, tedy především na čl. 15 odst. 1 věta první LZPS *základních práv a svobod*⁷ (dále jen „LZPS“). Na závěr této části pak ještě představím úpravu svobody myšlení v těch nejvýznamnějších lidskoprávních katalozích na mezinárodní úrovni.

1.1. Myšlení

Myšlení je tou nejintimnější součástí lidské bytosti, které má sílu formovat svět kolem nás. Můžeme na něj pohlížet jako na proměnnou, jež stojí mimo limity fyzického světa a proudění času, udržujíc s ním různě silné pouto. Myšlení není jenom procesem, je i stavem.

Pojem *myšlení* není v českém právním řádu definován. V širším slova smyslu bychom jej mohli definovat jako vnitřní mentální děj - „*proces zpracování a využívání informací*“ -

⁵ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 370.

⁶ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 697.

⁷ USNESENÍ předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.

jenž je úzce spjat s inteligencí, která určuje kvalitu a úroveň myšlení dotyčné osoby.⁸ Rozvoj myšlení a dalších psychických funkcí se odvíjí od vývoje mozku a nervového systému, k němuž dochází v průběhu celého života.⁹ Není jenom vnitřním procesem psychickým, nýbrž i fyziologickým a neurologickým, procesem individuální mozkové činnosti.¹⁰ Myšlení je jedním z nejsložitějších kognitivních procesů a nejvyspělejších duševním děním lidské bytosti.¹¹ Je úzce propojeno s mentálními funkcemi jako soustředění, paměť, plánování, racionální myšlení či rozhodování.¹² Jde o poznávací proces, jenž probíhá mezi subjektem a objektem, je sociálně podmíněn a úzce spjat s řečí.¹³

Jde o široké spektrum rozumových a poznávacích činnosti, kdy dochází k interakci s okolím.¹⁴ Myšlení je tedy procesem, jenž je silně determinován zkušenostmi a vjemy, na základě kterých dochází k utváření pohledu na svět.¹⁵ Zakládá se na kladení, popírání, srovnávání, rozlišování, pořádání a vztahování obsahů vnějších i vnitřních vjemů.¹⁶

V současnosti řada psychologů předpokládá, že k myšlení dochází na několika úrovních, kdy pod vědomým a poměrně pomalým zpracováním údajů nejspíše dochází k velkému množství rychlých paralelních procesů.¹⁷ Samotný proces myšlení probíhá pak v pracovní paměti (krátkodobé paměti).¹⁸ Mezi hlavní funkce myšlení patří „*formování pojmů, rozpoznávání a nacházení vztahů (např. kauzálních), vyvozování závěrů z výchozích*

---

⁸ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 262.

⁹ PROCHÁZKA, R., OREL, M. *Vývojová neuropsychologie*. Praha: Grada, 2021. Psyché. ISBN 978-80-271-3080-1. s. 96 – 106.

¹⁰ KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-606-4. s. 334.

¹¹ KRATOCHVIL, J., CHARVÁT, O., ČERNOCKÝ, K. *Filosofický slovník*. 4. vyd., zcela přeprac. a značně rozš. V Brně: Občanská tiskárna, 1937. s. 317.

¹² KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 704.

¹³ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993. Slovník. ISBN 80-901549-0-5. s. 112, 113.

¹⁴ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 372.

¹⁵ RIGEL, F. Čl. 15: Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

¹⁶ KRATOCHVIL, J., CHARVÁT, O., ČERNOCKÝ, K. *Filosofický slovník*. 4. vyd., zcela přeprac. a značně rozš. V Brně: Občanská tiskárna, 1937. s. 317, 318.

¹⁷ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 264.

¹⁸ PUGNEROVÁ, M. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů*. Praha: Grada, 2019. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0532-8. s. 35.

předpokladů (usuzování), řešení problémů a vytváření něčeho nového.“ Někteří psychologové tyto funkce řadí do jediné kategorie, a to řešení problémů.¹⁹

Typickým dělením myšlení je dělení na 3 základní druhy dle psychických obsahů, kterými jsou myšlení *konkrétní, názorné a abstraktní*. V rámci *konkrétního* myšlení manipulujeme s věcmi a využíváme je při psaní, opravování přístrojů, skládání puzzle apod. Myšlení, kdy operujeme v mysli s představami (obvykle vizuálními), označujeme za myšlení *názorné*. Používáme ho při plánování, řešení geometrických příkladů apod. Při *abstraktním* myšlení operujeme se znaky (symboly), např. verbálními či matematickými.²⁰ Kromě toho kognitivní psychologové vyčleňují ještě tzv. *propoziční myšlení*, jehož základním prvkem jsou tvrzení či výroky (propozice).²¹

Mezi další způsoby dělení patří například dělení na myšlení *vědomé*, jež je „*kontrolované subjektem a probíhá v představách, obrazech, symbolech a znacích,*“ a myšlení *neuvědomované*, které není kontrolované vědomím, které probíhá „*sice též na neurofyzilogické úrovni, avšak jinými mozkovými mechanismy.*“²²

Myšlení lze dělit i dalšími způsoby podle různých kritérií. Výše uvedená dělení lze považovat za zjednodušující, neboť člověk obvykle aplikuje na danou situaci komplexní kognitivní schéma, jež má výrazný vliv na následné zpracování informací.²³

Jak myšlení, tak i na něj navázané svědomí jsou spjaty s dosažením určitého stupně kognitivního vývoje. V tomto ohledu sehrává významnou roli vliv rodičů, kteří mají právo zajišťovat výchovu a vzdělání dětí, a to ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením (blíže k této problematice kapitola 2.2.1.1.).

---

¹⁹ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 262.

²⁰ Tamtéž, s. 262, 263.

²¹ ATKINSON, R. L. a kol.: *Psychologie*. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-X. s. 344. In: PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 263.

²² HARTL, P. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993. Slovník. ISBN 80-901549-0-5. s. 111-113.

²³ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 262.

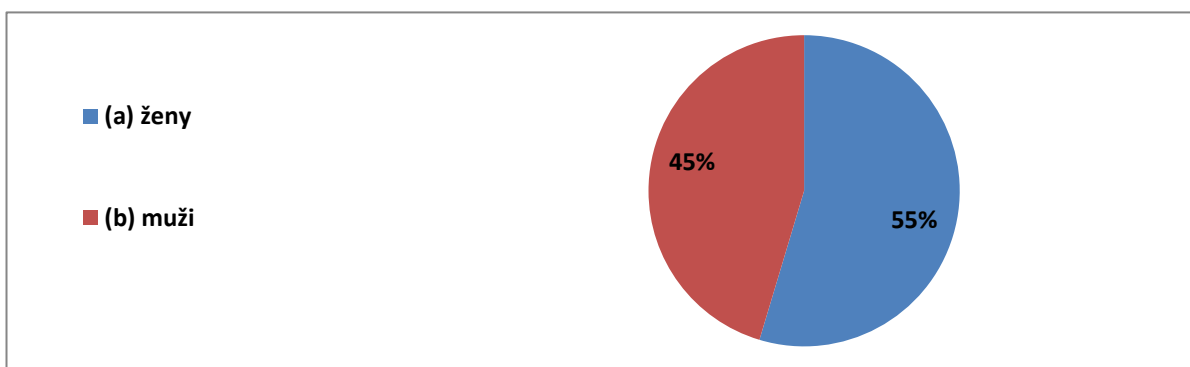
1.2. Anketa

Tato práce pojednává o svobodě myšlení a o potenciálních hrozbách, kterým ona a právní úprava čelí. Vzhledem k tomuto faktu považuji za významné, jak je v současnosti veřejností vnímána. Výsledky této ankety mají posloužit jako indicie k tomuto zjištění. Chtěla jsem zjistit, zdali se změnil pohled respondentů na důležitost svobody myšlení a její ochrany oproti předcházející době (dle jejich individuálního subjektivního vnímání) a zdali hraje roli věk respondentů v pohledu na ní. Domnívám se, že alespoň přibližné zjištění „poptávky“ po svobodě myšlení a její ochraně je důležité pro případnou novou právní úpravu a její podobu.

Sběr dat probíhal od 28. 7. 2023 do 11. 8. 2023. Šetření se zúčastnilo 205 respondentů, z toho 34 online formou. Převážná část sběru dat probíhala v tištěné podobě v okresu Děčín. Anketa se skládala z 5 uzavřených otázek.

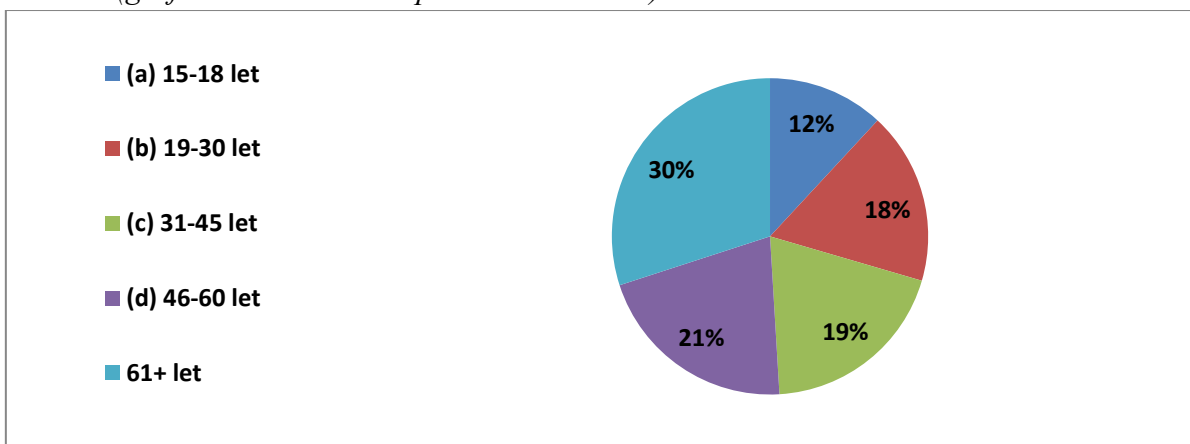
1.2.1. Znění ankety

1. Pohlaví (graf č. 1: rozložení respondentů dle pohlaví)

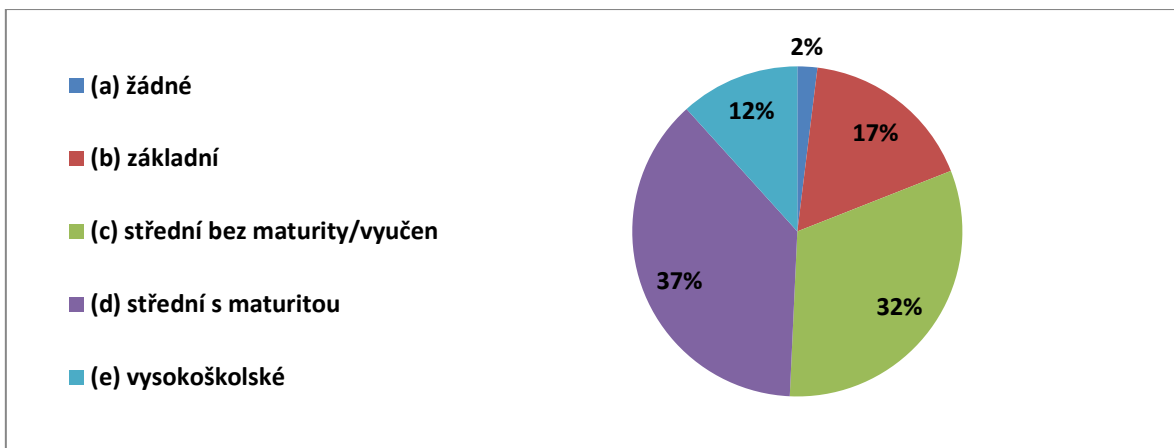
Mezi respondenty mírně převyšovaly ženy, které tvořily přibližně 55 % ze všech respondentů (celkově 112 žen). Muži tvořili zbylých 45 % (celkově 93 mužů).

2. Věk (graf č. 2: rozložení respondentů dle věku)

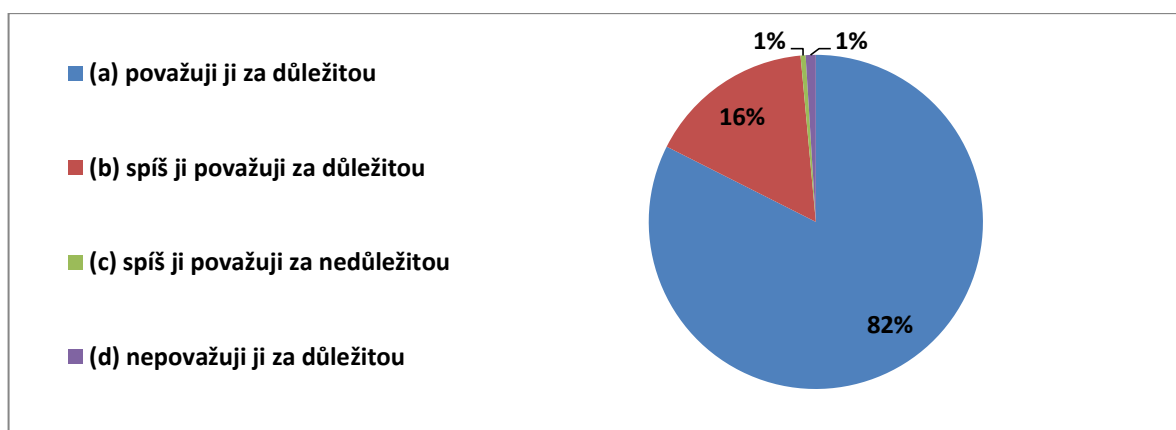
Přes snahu o vyrovnané zastoupení jednotlivých věkových skupin jsou skupiny mírně nerovnoměrně rozložené, přičemž převládá věková skupina nad 61 let. Věkový interval formulovaný ve variantě za (a) je takto úzce definován, neboť vychází z premisy, že se nejen s vývojem moderních technologií dynamicky rozšiřuje propast mezi jednotlivými věkovými skupinami a jejich vnímáním svobody myšlení (blíže kapitola 2.2.1.1.).

3. Nejvyšší dovršené vzdělání (graf č. 3: rozložení respondentů dle nejvyššího dovršeného vzdělání)

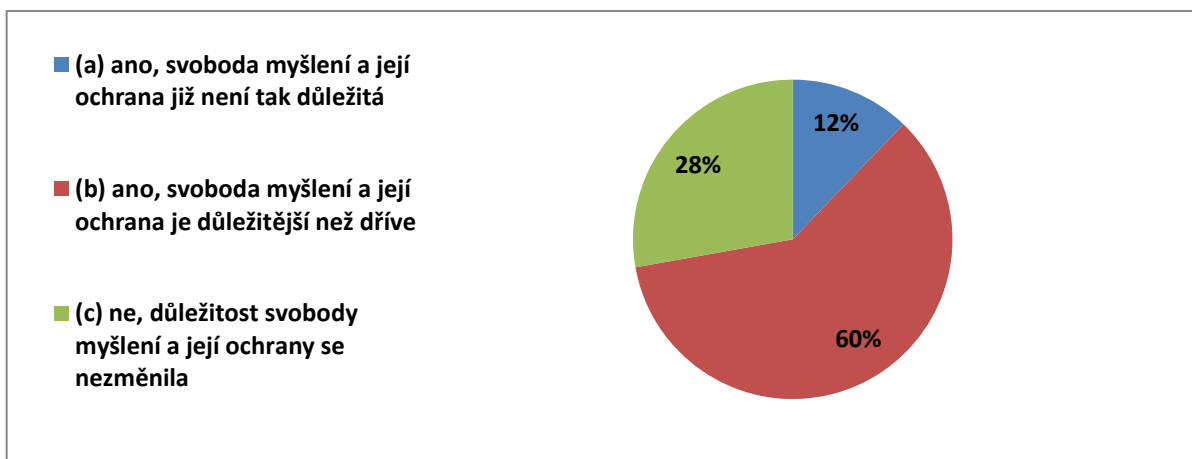
Dominovali respondenti se středním vzděláním bez maturity/vyučení či s maturitou jako s nejvyšším dovršeným vzděláním.

4. Považujete Vy osobně svobodu myšlení za důležitou? (graf č. 4)

Svobodu myšlení považovala za důležitou drtivá většina respondentů (82 %). Variantu (a) zvolilo 169 z 205 respondentů.

5. Myslíte si, že se změnila pro jednotlivce důležitost svobody myšlení a její ochrany ve 21. století oproti předcházející době? (graf č. 5)

Napříč věkovými skupinami převažoval názor, že svoboda myšlení a její ochrana je důležitější v současnosti oproti předcházející době (60 % respondentů). Naopak 12 % respondentů uvedlo, že svoboda myšlení a její ochrana již není oproti předcházející době tak důležitá, přičemž nejčastěji se tato odpověď vyskytovala ve věkové kategorii od 15 – 18 let, kde odpověděla 29 % respondentů. U ostatních kategorií se četnost ve většině případů pohybovala pod 10 %. Že se důležitost svobody myšlení a její ochrany nezměnila, odpovídali nejčastěji respondenti z věkové skupiny 61 a více let, kde tak odpovědělo skoro 40 % respondentů.

1.2.2. Závěr

Tato anketa i vzhledem k počtu respondentů neměla ambice nahrazovat podrobnější průzkum této problematiky, nýbrž měla být sondou do veřejného mínění. Svoboda myšlení je nadále považována za významné základní lidské právo, jehož význam a význam jeho ochrany, jak vyplývá z výsledků ankety, roste. Přestože nelze činit žádné definitivní zobecňující závěry vzhledem k počtu respondentů a stručnosti ankety, lze si všimnout určitých tendencí napříč věkovými skupinami. K potvrzení této domněnky by však byl na místě detailnější průzkum.

1.3. Současná právní úprava svobody myšlení v ČR

Vzhledem k charakteru a významu svobody myšlení není překvapením, že jádrem ochrany svobody myšlení v české právní řádě je samotná LZPS. V rámci struktury LZPS je svoboda myšlení zařazena do hlavy druhé „*Lidská práva a základní svobody*“ do prvního oddílu „*Základní lidská práva a svobody*“. Konkrétně je uvedena v čl. 15 odstavci prvním větě první. Toto ustanovení není garancí pouze ochrany svobody myšlení, ale i dalších souvisejících práv a svobod. Znění čl. 15 je následující:

„(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

(2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.

(3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.“

V tomto článku je soustředěna ochrana svobody lidské mysli a některých forem jejího projevu, a to jak na úrovni všeobecné (svoboda myšlení a svědomí), tak teistické či ateistické (svoboda náboženského vyznání), výzkumné (svoboda vědeckého bádání) a uměleckého projevu (svoboda umělecká tvorby). LZPS v čl. 15 odst. 3 řeší pak ještě i možný rozpor mezi svědomím či náboženským vyznáním a povinností vykonávat vojenskou službu (tzv. výhrada svědomí).²⁴

Na rozdíl od obvyklé konstrukce chráněných práv v těch nejvýznamnějších mezinárodních lidskoprávních katalozích zakotvuje LZPS otázky, jež souvisejí s ochranou myšlení (a s ní souvisejících svobod), do dvou (resp. tří) samostatných článků. Právě následující články (čl. 16 a 17 LZPS) se poté věnují vnějším projevům těchto svobod, tedy svobodě projevu náboženského vyznání a jakýmkoli vnějším projevům názorů a myšlenek.²⁵ Zjednodušeně lze říci, že dochází ke strukturálnímu oddělení na veřejnou mocí neomezitelný vnitřní svět (vnitřní duchovní a duševní autonomie), taktéž označovaný jako *forum internum*, a svět vnější (vnější projevy), *forum externum*, který již může podléhat omezením ze strany veřejné moci (k tomu blíže kapitola 1.2.2).²⁶

²⁴ KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-606-4. s. 333, 335.

²⁵ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-128-1. s. 327.

²⁶ MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 267, 268.

Svoboda myšlení a s ní související svobody jsou úzce spjaty s podstatou lidství zaručující určitou sféru osobní integrity,²⁷ což je pojí s akceptací právní osobnosti každého člověka (čl. 5), ochranou jeho důstojnosti (čl. 1 LZPS), soukromí a nedotknutelnosti (čl. 7 LZPS).²⁸ Tyto svobody jsou úzce propojeny s ideologickou a náboženskou neutralitou státu zakotvenou v čl. 2 odst. 1 LZPS. Je vyloučeno, aby se stát ideologicky či nábožensky vázal (dochází k reakci např. na čl. 16 odst. 1 *Ústavy ČSSR z roku 1960*²⁹). Jeho snahy by měly směřovat opačným směrem, tedy k utváření a podpoře neutrálního pluralitního prostředí. I takovéto pluralitní prostředí má však své hranice (viz např. čl. 17 odst. 4 LZPS).³⁰

Svoboda myšlení je svobodou, jež má přirozenoprávní povahu, neboť je výrazem svobody a důstojnosti v oblasti lidské duše.³¹ Přirozenoprávní charakter dokládá i formulace „je zaručena“, což dokládá, že původ svobody myšlení je nezávislý na státní moci, jež ji pouze garantuje.³² Stát by měl poskytnout ochranu každému, jehož uplatňování práva na svobodu myšlení by mohlo vést k diskriminaci, čehož důkazem je i znění LZPS, když uvádí, že jakékoli politické či jiné smýšlení není důvodem pro rozdíly v zaručení jednotlivých základních práv a svobod (čl. 3 odst. 1 LZPS).³³

Svoboda myšlení a s ní související svobody jsou jednou z náležitostí právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 *Ústavy*.³⁴ Je pro ně typická poměrně sporá judikatura Ústavního soudu. Důvodem pro toto konstatování může být krátká doba faktické aplikace právně zakotvené svobody myšlení (prvně se výslovně na našem území objevuje až v současné LZPS) a domněnka faktické nedotknutelnosti myšlení (k tomu blíže kapitola 1.2.5). Ve vztahu k tomuto článku se spíše objevují rozhodnutí týkající se svobody náboženského vyznání a svědomí, kterých je ale také poměrně poskrovnu. Důvodem krom relativního mládí úpravy jejich ochrany může být i poměrně vysoká ateizace společnosti i typová skladba případů

---

²⁷ GERLOCH, A., HŘEBEJK, J. a ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-865-5. s. 323.

²⁸ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 696.

²⁹ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, čl. 16 odst. 1.

³⁰ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-128-1. s. 331.

³¹ PAVLÍČEK, V. in Pavlíček, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl. Práva a svobody*. 2. vyd. Praha: Linde, 1999 (dotisk), ISBN 80-7201-170-7. s. 164.

³² WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-822-8. s. 150.

³³ RIGEL, F. Čl. 15: Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

³⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

předkládaných Ústavnímu soudu (zabýval se především výhradou svědomí v případě vojenské služby a ústavnímu postavení církví a náboženských společností).³⁵

Prim v ochraně svobody myšlení v ústavním pořádku hraje LZPS rozšířená o různé mezinárodněprávní lidskoprávní katalogy, s úpravou svobody myšlení se však můžeme setkat i v jiných právních předpisech. Svobodu myšlení výslovně zmiňuje např. zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), který kopíruje znění LZPS, když v § 2 odst. 1 uvádí, že „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena*“.³⁶

Svoboda myšlení hraje významnou roli mimo jiné i v oblasti vědy a umění, jež jsou výsledkem činnosti lidského ducha. Předpokladem pro rozmanitost vědeckého myšlení a bohatství kultury je jejich volnost. Vyžaduje se tedy určitá míra autonomie vědy a umění (např. prostřednictvím tzv. akademických svobod,³⁷ které vždy představovaly garanci určité nezávislosti na veřejné moci).³⁸

Právem na svobodu myšlení je chráněno naše nitro. Naše nejintimnější myšlenky, názory, pocity a tužby, jež jsou definičními prvky naší osobnosti a hnacím motorem, jenž utváří vnímání světa kolem nás. V následujícím úseku se věnuji charakteru úpravy svobody myšlení a taktéž uvádím letmý exkurz do historie její úpravy (ke vzdálenější historii pak blíže kapitola 2.1).

1.3.1. Historie právní úpravy svobody myšlení v Československu

Přístup k myšlení a jeho ochraně se nejen na našem území v minulosti vyvíjel a vyvíjí se i dnes. V evropském prostoru se napříč historií proměňovala intenzita propojení s nejrůznějšími tradičně vnějšími vlivy (např. rodina či náboženské vyznání) a přidávají se k nim nové (k této problematice více část 2.). Počátky právní úpravy svobody myšlení se

---

³⁵ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 372.

³⁶ PAVLÍČEK, V. In: PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2. díl. Práva a svobody*. 2. vyd. Praha: Linde, 1999 (dotisk), ISBN 80-7201-170-7. s. 165.

³⁷ Výslovně o nich hovoří např. § 4 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) či čl. 13 Listiny základních práv Evropské unie.

³⁸ KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-606-4. s. 334, 335.

nesly v duchu ochrany s ní souvisejících svobod, svobody náboženského vyznání a svědomí, a oddělení církve od politiky.³⁹

V historii právní úpravy Československa nebyla svoboda myšlení až do LZPS upravena. V Ústavní listině z roku 1920⁴⁰ jsme se mohli setkat z práv uvedených ve větě první čl. 15 odst. 1 LZPS pouze s výslovnou zmínkou o svobodě svědomí a vyznání (§ 121 a násl.).

V Ústavě z roku 1948⁴¹ byla taktéž svoboda svědomí a vyznání (formálně) zaručena (§ 15 odst. 1, § 16 a násl.). Nikdo nesměl čelit újmě z důvodu jeho přesvědčení, světového názoru či víry, což však bylo limitováno tím, že to nemohlo být důvodem k odepření plnění občanské povinnosti uložené zákonem (§ 15 odst. 2).

Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960⁴² již hovoří pouze o svobodě vyznání, přičemž obdobně uvádí, že: „*Náboženská víra nebo přesvědčení nemůže být důvodem k tomu, aby někdo odpíral plnit občanskou povinnost, která je mu uložena zákonem*“ (čl. 32 odst. 2). Zároveň výslovně uvádí v čl. 16 odst. 1, že ať už se jedná o kulturní politiku, vzdělání, výchovu či vyučování, tak vše má být vedeno v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu.

Jak již bylo zmíněno, svoboda myšlení není v žádných z těchto právních předpisů výslovně zmíněna. Maximem v tomto smyslu zůstává svoboda projevu mínění či názorů (§ 117 odst. 1 Ústavní listiny z roku 1920 a § 18 odst. 2 a § 20 odst. 1 Ústavy z roku 1948).⁴³

1.3.2. Charakter svobody myšlení

Ochrana svobody myšlení prostřednictvím příslušných ustanovení bývá charakterizována jako ochrana tzv. *fori interni*, tedy ochrana pomyslného vnitřního světa - otázek spjatých s myšlenkovou, názorovou či věroučnou autonomií (tzv. *forum internum*). Právě tento svět je chráněn mimo jiné čl. 15 odst. 1 LZPS. Od něj pak odlišujeme svět vnější mimo „jedincovu hlavu“ (tzv. *forum externum*), v rámci kterého dochází k vnějším projevům těchto myšlenek, názorů, náboženství a víry. Jejich ochrana je pak upravena samostatně,

---

³⁹ Příkladem je § 303 zákona ze dne 27. května 1852 č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl doplněn zákonem ze dne 20. února 1919 č. 111/1919 Sb., jímž se doplňuje § 303 tr. z. In: MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 263.

⁴⁰ Zákon ze dne 29. února 1920 č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

⁴¹ Ústavní zákon ze dne 9. května 1948 č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

⁴² Ústavní zákon ze dne 11. července 1960 č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

⁴³ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 701, 702.

konkrétně jsou jim vyhrazena ustanovení následující (čl. 16 a 17 LZPS).⁴⁴ *Forum internum* a *forum externum* jsou nerozlučně spjaty, neboť onen vnitřní prostor a jeho existence je předpokladem pro jeho projev.⁴⁵

Přes vzájemnou blízkost je nebytné tyto sféry odlišovat, a to mimo jiné z důvodu odlišné míry jejich ochrany (blíže kapitola 1.2.5). Přestože by se mohlo jevit, že rozlišení těchto dvou světů je jednoznačné, nemusí nutně tomu tak být vzhledem k jejich vzájemné provázanosti a způsobu, jakým se vzájemně ovlivňují. Hranice tohoto vnitřního a vnějšího prostoru není jasně definována, ať už terminologicky, psychologicky či z pohledu právního.

Terminologicky se Ústavní soud opakovaně vyjadřoval k pojmu *forum internum*, kdy o něm hovoří jako o „*svobodné vnitřní sféře jednotlivce*“.⁴⁶ Kromě toho ale i v širším slova smyslu ve vztahu k náboženské svobodě uvádí,⁴⁷ že „(...) *formuje uvnitř církví resp. jejich institucí forum internum, do něhož nepřísluší třetím osobám, zejména ne veřejné moci, zasahovat.*“⁴⁸ V důsledku provázanosti těchto sfér zásah do *fori interni* může mít intenzivní dopad též na *forum externum*, tedy na prostor vnějších projevů.⁴⁹ Ústavní soud taktéž připomíná, že „(...) *většina těchto práv nabývá reálné hodnoty jen tehdy, jestliže je možné tato práva i veřejně, tj. navenek identifikovatelným způsobem projevit.*“⁵⁰ Ústavní soud hovoří o průniku těchto sfér, což je patrné např. v nálezu⁵¹ týkajícím se práva na přístup k informacím o bývalém členství soudců v KSČ, neboť zde uvádí, že: „*Poskytnutí předmětného údaje může umožnit člověku seberealizaci a rozvoj v podobě svobodného vnitřního utvoření si názoru na nezávislost a nestrannost rozhodujícího soudce jak v minulosti, tak v budoucnosti (...). V tomto smyslu tak předmětný údaj umožňuje rozvíjet též myšlení člověka (takže má přesah i do svobody myšlení). (...) Svoboda myšlení, názoru má vnitřní i vnější aspekt, obdobně jako kupříkladu svoboda náboženského vyznání (...).*“⁵²

---

⁴⁴ BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-128-1. s. 327.

⁴⁵ MOLEK, Pavel. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 267, 268.

⁴⁶ Příkladem je nález Ústavního soudu ze dne 4. října 2022, sp. zn. II. ÚS 2120/21, bod. 59.

⁴⁷ Příkladem je usnesení Ústavního soudu ze dne 18. října 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07.

⁴⁸ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KŮHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 698.

⁴⁹ Kupříkladu nález Ústavního soudu ze dne 4. října 2022, sp. zn. II. ÚS 2120/21, bod. 59.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 2. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 517/10.

⁵² MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 287.

Ani z psychologického hlediska není hranice mezi vnitřní autonomií jednotlivce a vnějším světem, resp. jejími projevy, jasně definovaná. Mimo jiné to vyplývá z provázanosti našeho vnitřního světa (našeho myšlení) s vnějšími vlivy, které mohou mít charakter jak přirozeného působení (např. výchova; blíže kapitola 2.2.1.1), tak i formu umělých technologických zásahů (např. *Brain-computer interface*; blíže kapitola 2.2.2.1.2.5), kdy dochází k fyzickému propojení těchto sfér.⁵³

Z právního pohledu je taktéž patrná komplexnost odlišování těchto sfér. ESLP⁵⁴ řešil případ, kdy stěžovatelka, která trpěla psychickými problémy, byla nezákonně hospitalizována, kde jí bylo bráněno v praktikování jejího vyznání. Byla léčena s cílem její „nápravy“ tak, aby opustila své „fiktivní“ náboženství. I když by se mohlo jevit, že nucená změna přesvědčení je spíše spjatá s vnitřním světem („*forum internum*“), ESLP konstatoval zásah do svobody projevovat náboženské vyznání a přesvědčení⁵⁵.⁵⁶

Z výše uvedeného je tedy patrné, že k vymezení těchto prostorů je nutno přistupovat individuálně, v závislosti na skutečnostech konkrétního případu.⁵⁷ Obecně dochází spíše k akcentování ochrany *fori externi*, zatímco je opomíjena niterní složka, *forum internum*.⁵⁸ Lze předpokládat, že s rozvojem moderních technologií, kdy kupříkladu bude možné faktické „čtení myšlenek“ či fyzické propojení těchto dvou sfér, se hranice a rozdíly budou spíše smazávat.

1.3.3. Obsah svobody myšlení

Svoboda myšlení chrání nejen „stav“ myšlení, ale i samotný proces myšlení, tedy svobodné utváření a přetváření vlastních úvah a myšlenek. Dochází zde k propojení s právem na informace, se svobodou projevu a principem ideově otevřeného a pluralitního státu, což

---

⁵³ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 698.

⁵⁴ Rozsudek ESLP ze dne 27. února 2018 ve věci Mockutė proti Litvě, stížnost č. 66490/09.

⁵⁵ LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: *Ssrn.com* [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

⁵⁶ Obdobně je dokladem např. nejednoznačný přístup k tzv. výhradě svědomí v judikatuře Ústavního soudu. Přistupuje k této problematice z pohledu zdůrazňování vnějšího projevu (např. aktu odmítnutí povinné vojenské služby) upozadujíc tak vnitřní prostor (svědomí). Zároveň v některých případech argumentuje jen svobodou svědomí. In: KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 698.

⁵⁷ Tamtéž, s. 699.

⁵⁸ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 380.

však vzhledem k charakteru chráněné svobody vede k tomu, že je v popředí zájmu nejen laické veřejnosti spíše svoboda projevu.⁵⁹ I z tohoto důvodu nadále čeká na komplexnější uchopení,⁶⁰ které je vzhledem k rozšiřující se paletě možných fatických forem omezení myšlení na místě.⁶¹ Po dlouhou dobu platilo, že myšlení nelze žádným způsobem regulovat do doby, než je mu propůjčena určitá vnější forma danou osobou. V tomto smyslu měla v minulosti ústavní garance ochrany spíše proklamativní charakter a spíše význam pro navazující ustanovení týkající se samotných projevů, neboť svoboda myšlení je jejich předpokladem.⁶²

Se svobodou myšlení jsou především spjaté negativní závazky (tzv. *status negativus*) na straně veřejné moci. Nikomu nemůže diktováno, jaký má být obsah či způsob jeho myšlení (např. formou oficiální církve či ideologie). Tímto způsobem dochází k ochraně každého před podmaněním této sféry jakýmkoli společenskými strukturami, kterým svoboda myšlení v minulých staletích čelila (čemuž brání i čl. 2 odst. 1 LZPS).⁶³

Je zakázána jakákoli forma nátlaku ve vztahu k přesvědčování o změně názorů, o čemž v české právní úpravě hovoří mimo jiné i zákon č.3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech,⁶⁴ který v § 5 písm. e) hovoří o zákazu registrace a fungování náboženského společenství, jež: „omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický nebo fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému nebo ekonomickému poškozování těchto osob nebo jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých nebo omezování jejich práva na vzdělání, nebo zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči odpovídající zdravotním potřebám (...).“⁶⁵

---

⁵⁹ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 705.

⁶⁰ LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

⁶¹ S jedním z možných pohledů na svobodu myšlení a její atributy přichází Zvláštní zpravodaj OSN pro svobodu náboženství a víry, dle které se sestává z „práva nebýt nucen odhalit své myšlenky, práva nebýt trestán za obsah svého myšlení, ochrany před nepřipustnou (např. manipulace, alternace či donucení) změnou myšlení a povinnosti státu vytvářet prostředí umožňující svobodně myslet.“ In: Tamtéž.

⁶² KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 1081.

⁶³ PAVLÍČEK, V. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student. ISBN 978-80-7502-468-8. s. 562.

⁶⁴ Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

⁶⁵ MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 292.

Člověk nemůže být trestán čistě za to, co si myslí, aniž by obsah svého myšlení nějakým způsobem vyjevil navenek, neboť až v tomto momentu je postih možný, a to za situace, že se jedná o nepřipustný zásah do sféry základních práv jiných osob či do jiného ústavně chráněného zájmu.⁶⁶ Pouze za zastávání určitého názoru či za vnitřní procesy obecně nemůže být nikdo jakoukoli formou sankcionován, k čemuž se vyjádřil i Nejvyšší správní soud,⁶⁷ který uvedl, že: „(...) je absolutně vyloučen jakýkoli postih za vzbuzení veřejného pohoršení (...) jen tím, že by se jiní lidé dozvěděli, že určitá osoba si něco z pohledu těchto jiných lidí pohoršlivého (odporného, odpudivého, nemístného, nehorázného, nepřijatelného, nemorálního, nelidského, zcela vybočujícího z mezí obvyklých názorů apod.) myslí či že má na něco určitý názor, který může být obecně vnímán jako takto pohoršlivý. Svoboda myšlení (...) je totiž absolutním a ničím neomezeným právem (...)). Za vzbuzující veřejné pohoršení tak mohou být považovány jen projevy jednotlivce samotného ve vnějším světě, které svým obsahem, formou nebo kontextem či kombinací uvedených charakteristik intenzívně narušují mravnost.“⁶⁸

Vedle negativních závazků je veřejná moc podrobena i závazkům pozitivním (tzv. *status positivus*), kde je povinností státu aktivně konat.⁶⁹ Vedle podpory vytváření názorově pluralitního veřejného prostoru (čl. 2 odst. 1 LZPS) je jeho povinností i ochrana svobody myšlení jednotlivce před zásahy ze strany třetích osob. Tento závazek je realizován např. prostřednictvím trestněprávní ochrany (př. trestný čin omezování svobody vyznání)⁷⁰ či podporou výuky kritického myšlení (k této problematice blíže kapitola 2.2.1.3.1.). V souvislosti s rozvojem moderních technologií bude stále nutnější této oblasti a jejím vlivům na myšlení věnovat⁷¹ (k této problematice blíže část 2.).

Ochrana svobody myšlení má subjektivní i objektivní charakter. Subjektivní charakter svobody myšlení spočívá v tom, že je garantován určitý obsah tohoto práva.⁷² Nositel

---

⁶⁶ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 705.

⁶⁷ RIGEL, F. Čl. 15: Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. května 2012, čj. 7 As 48/2012-14.

⁶⁹ WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-822-8. s. 153.

⁷⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 176.

⁷¹ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 705, 706.

⁷² Tamtéž, s. 697.

základního práva toto právo „realizuje jako vlastní a může se jej individuálně dovolat vůči rušivému zásahu veřejné moci do vlastní právní sféry.“⁷³ Lze se dovolávat plnění negativních i pozitivních závazků, jak již bylo uvedeno výše. Přestože je z podstaty chráněné svobody kladen důraz spíše na závazky ve sféře nekonání, nemělo by to však vést k opomenutí i druhé sféry ochrany, vzhledem k nutnosti komplexní ochrany. Ochrana v objektivním smyslu slova hraje roli jak při legislativní činnosti, tak při interpretaci a následné aplikaci práva.⁷⁴ Je tedy výkladovým vodítkem, ze kterého vyplývá nutnost interpretace a aplikace dalších ustanovení právního řádu takovým způsobem, aby tak nedošlo k rozporu mezi svobodou myšlení a těmito ustanoveními. Toto ustanovení má taktéž význam institucionální, jenž ovlivňuje i organizační záležitosti státu, jak se vyjádřil i Ústavní soud, který uvedl, že: „(...) čl. 15 odst. 1 LZPS tak působí normativně i ve vztahu k výstavbě a organizaci armády tak, že stanoví hranice, které stát nesmí překročit.“⁷⁵

1.3.4. Subjekty chráněných práv

Subjektem svobody myšlení je každý ve smyslu každé fyzické osoby. Jedná se o svobodu mající univerzální charakter, neboť se vztahuje nejen na občany České republiky, ale na každého člověka.⁷⁶ Není možné toto právo odepřít ani osobám, jež podléhají zvláštnímu režimu nebo osobám nacházejícím se v zařízeních se zvláštním režimem (např. osobám ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích, hospitalizovaným v nemocnicích, ve výkonu služby v ozbrojených a bezpečnostních složkách atd.).⁷⁷ Toto právo je vztaženo na každého, včetně nezletilých. Nezletilí mají právo na svobodu myšlení (např. čl. 14 odst. 1 *Úmluvy o právech dítěte*⁷⁸). V jejich případě je nutno přihlídnout k míře rozumové a volní vyspělosti dané osoby zohledňujíc přitom vztah k právu rodičů na péči o děti a na jejich výchovu (čl. 32

⁷³ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 372.

⁷⁴ Základní práva „prozařují“ do celého právního řádu. LZPS nepůsobí jen v rovině vertikálních vztahů (tzv. vertikální účinek základních práv), nýbrž i horizontálních (tzv. nepřímý horizontální účinek základních práv). In: KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In: KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 698.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01. In: JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 372, 373.

⁷⁶ PAVLÍČEK, V. In: PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky*. 2. díl. Práva a svobody. 2. vyd. Praha: Linde, 1999 (dotisk), ISBN 80-7201-170-7. s. 165.

⁷⁷ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 374, 375.

⁷⁸ Úmluva o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*), přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, v platnost vstoupila dnem 2. září 1990; sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

LZPS). Je nutno pak velmi citlivě přistupovat k zásahům do svobody myšlení ve vztahu k osobám s mentálním postižením či onemocněním v případě terapeutických postupů a míře jejich zásahů.⁷⁹

Svoboda myšlení v rozsahu *fori interni* a jeho záruky nejsou dány právními osobám, nýbrž jen myslícím lidským bytostem.⁸⁰ V souvislosti s právy uvedenými v čl. 15 lze ještě dodat, že projevy těchto práv navenek jsou spjaty též se svobodou sdružovat se za účelem projevu svobody vyznání, kam již mohou spadat i právní osoby (typicky církve).⁸¹ V případě svobody myšlení bývá zastáván jednotný přístup, tedy, že se jedná o svobodu vyhrazenou lidským bytostem.⁸²

S příchodem umělé inteligence⁸³ vyvstávají i otázky donedávna patřící jen vědecko-fantastickému žánru. Vzhledem k dosavadnímu vývoji lze předpokládat, že nastane doba, kdy umělá inteligence nabude určitou formu vědomí či až dokonce emocí. Již v současnosti se začínají objevovat různé odvážné úvahy nad otázkou právního postavení umělé inteligence, a to až přiznání právní subjektivity,⁸⁴ resp. zavedení „*třetího osobního statusu*“ či „*statusu*

---

⁷⁹ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 704.

⁸⁰ JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 375.

⁸¹ Obdobně je argumentováno i v případě svobody svědomí (např. rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 12. října 1988 ve věci Verein Kontakt-Information-Therapie a Siegfried Hagen proti Rakousku, stížnost č. 11921/86). In: BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-128-1. s. 330, 331.

⁸² Určité otázky se mohou nabízet v případě svobody náboženského vyznání a církví a náboženských společnostech, k čemuž blíže např. JÄGER, P. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6. s. 375.

⁸³ Neexistuje jednotně přijímaná definice. Jednou z možných definic je následující: „(...) systémy, které vykazují inteligentní chování tím, že analyzují své prostředí a rozhodují o dalších krocích – s určitou mírou autonomie – k dosažení konkrétních cílů.“ In: Agentura Evropské unie pro základní práva. *Správně zvládnutá budoucnost – Umělá inteligence a základní práva - Shrnutí*. Lucembursko: Úřad pro publikace Evropské unie, 2021. ISBN 978-92-9461-212-0. s. 1. Dostupná zde: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_cs.pdf.

⁸⁴ Již se objevili první zmínky o úpravě právního statutu umělé inteligence, viz např. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. února 2017 obsahující doporučení Komisi o občanskoprávních pravidlech pro robotiku (2015/2103(INL)), bod 59 písm. f). Od tohoto přístupu již Evropská unie po kritice odstoupila. Od tohoto přístupu již Evropská unie po kritice odstoupila. SIMONART, V. Artificial intelligence and legal personality. In: *Liedekerke.com*. [online] 5. 10. 2022 [cit. 27.2.2023]. Dostupné z: <https://liedekerke.com/en/insights/artificial-intelligence-and-legal-personality>.

elektronické osoby“.⁸⁵ Vydáme-li se na tuto smělou cestu, můžeme se dostat až k otázce přiznání i práv dalších, třeba i svobody myšlení, umělé inteligenci.

Jedná se však o cestu velmi vzdálenou a nejistou, neboť je nutné zhodnotit nejen otázky ochrany základních práv, ale i etické⁸⁶ a případná bezpečnostní rizika,⁸⁷ která celkově s rozvojem v oblasti umělé inteligence mohou být spojena. Kromě toho se v oblasti práva samozřejmě nabízí i řada dalších otázek spjatých s umělou inteligencí, kterými jsou kupříkladu její vztah k právu autorskému⁸⁸ či problematika *deepfakes* a jejich vztah k dokazování, popř. obecně soukromí.⁸⁹ Vždy je nutno přistupovat k této oblasti s náležitou opatrností, transparentností a za současné ochrany základních práv.

1.3.5. (Ne)omezitelnost svobody myšlení

Vzhledem k charakteru svobody myšlení a myšlení jako takového se nabízí otázka jejich právní i faktické omezitelnosti, resp. neomezitelnosti. Tato problematika souvisí s rozlišením vnitřního a vnějšího rámce svobody myšlení. V případě vnitřní sféry (*fori interni*) se typicky hovoří o právně a v některých případech i faktické neomezitelnosti, na rozdíl od vnějšího rámce (*fori externi*), který již omezený jak právně, tak fakticky je (blíže kapitola 1.3.2.).⁹⁰

Ústavní soud se opakovaně k otázce právních limitů svobody myšlení a s ní souvisejících práv vyjádřil,⁹¹ když stanovuje, že: „*Tato práva mají absolutní charakter v tom smyslu, že nikdo nemůže být podroben takovému opatření, jehož cílem je změna procesu a*

---

⁸⁵ DRACHOVSKÁ, K. Umělá inteligence jako nositelka základních práv? *Právník*. Praha: Academia, 2021. roč. 160, č. 4, s. 274. ISSN 0231-6625.

⁸⁶ Tato problematika byla již řešena na úrovni Evropské unie, kdy v roce 2019 byly vytvořeny *Etické pokyny pro zajištění důvěryhodnosti UI* Odbornou skupinou na vysoké úrovni pro umělou inteligenci, jež byla zřízena Evropskou komisí v roce 2018 (dostupné zde: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_CS.pdf). Více k tomuto tématu např. JEDLIČKOVÁ, A. Etické aspekty rozvoje umělé inteligence. *Anthropologia integra*. Brno: Masarykova univerzita, 2022. roč. 13, č. 2, s. 55 – 62. ISSN 1804-6665.

⁸⁷ Dopady umělé inteligence na bezpečnost se věnuje i např. Zpráva o dopadech umělé inteligence, internetu věcí a robotiky na bezpečnost a odpovědnost ze dne 19. února 2020 vydaná Evropskou komisí (dostupná zde: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0064&from=CS>).

⁸⁸ K tomuto tématu blíže např. ZIBNER, J. Otázky odpovědnosti umělé inteligence za zásah do autorského práva. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. roč. 10, č. 20, s. 19 – 49. ISSN 1805-2797.

⁸⁹ K tomuto tématu blíže např. DVOŘÁKOVÁ, M. Revenge porn a deepfakes: ochrana soukromí v éře moderních technologií. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. roč. 11, č. 22. ISSN 1805-2797.

⁹⁰ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 699.

⁹¹ Mezi další příklady lze řadit nálezy Ústavního soudu ze dne 11. března 2003 sp. zn. I. ÚS 671/01, nálezy Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2016, sp. zn. III. ÚS 1424/16, nálezy Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. III. ÚS 3591/16, či nálezy Ústavního soudu ze dne 4. října 2022, sp. zn. II. ÚS 2120/21.

způsobu myšlení, nikoho nelze nutit, aby změnil svoje myšlení, náboženské vyznání nebo víru. Při jejich ochraně se jedná o respektování "vnitřního" rozměru těchto práv, který vylučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí a náboženského vyznání."⁹² Obdobně je tato otázka řešena i na mezinárodní úrovni.

Absolutní charakter těchto svobod připomíná i Výbor pro lidská práva, když uvádí, že: „(...) nikdo nemůže být nucen prozradit své myšlenky či příslušnost k náboženství či přesvědčení.“⁹³ Obdobně se k této problematice vyjádřil i ESLP, a to ve vztahu ke svobodě náboženského vyznání, jenž mimo jiné uvedl, že: „Náboženská svoboda je především záležitostí individuálního myšlení a svědomí. Tento aspekt práva stanoveného čl. 9, tj. zastávat jakékoli náboženské přesvědčení a měnit náboženské vyznání nebo přesvědčení, je absolutní a bezvýhradný.“⁹⁴ (čl. 9 EÚLP) zdůrazňuje primární význam svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, kterým je, že stát nemůže diktovat, čemu má člověk věřit, či aktivními kroky se snažit jeho přesvědčení změnit.“⁹⁵

Přes důležitost svobody myšlení se jí ESLP takřka nikdy nezabýval (podobně jako ÚS). V momentě, kdy by řešená otázka mohla souviset se svobodou myšlení, typicky bývá shledáno porušení jiného ustanovení (práva).⁹⁶ Příkladem je případ *Riera Blume a ostatní proti Španělsku*,⁹⁷ kde stěžovatelé (domnělí příslušníci sekty) byly zadrženi v hotelu, kde byli podrobeni násilnému „deprogramování“ psychologem a psychiatrem. V tomto případě soud konstatoval porušení čl. 5 odst. 1 EÚLP (právo na svobodu a osobní bezpečnost) a nepovažoval tedy za nutné se otázkou případného porušení svobody myšlení zabývat.⁹⁸

V případě otázky faktické omezenosti či neomezenosti bývá skloňována teze o nedotknutelnosti svobody myšlení a myšlení jako takového. Tuto tezi lze v současnosti označit za minimálně velmi zjednodušující, neboť se můžeme setkat s nejrůznějšími formami faktického omezení svobody myšlení. Může se jednat o nejrůznější formy vnějšího

---

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 2. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98.

⁹³ Obecný komentář č. 22 Výboru OSN pro lidská práva: Svoboda myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18)., 27. září 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, bod 3.

⁹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. ledna 2013 ve věci *Eweida a další proti Spojenému království*, stížnost č. 48420/10, 36516/10, 51671/10 a 59842/10, bod 80.

⁹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 12. dubna 2007 *Ivanova proti Bulharsku*, stížnost č. 52435/99.

⁹⁶ LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

⁹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 14. října 1999 ve věci *Riera Blume a ostatní proti Španělsku*, stížnost č. 37680/97s, bod 38.

⁹⁸ LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

ovlivňování myšlení (např. microtargeting; blíže kapitola 2.2.1.) či o přímé zásahy „uvnitř jedincovy lebky“, jejichž rozmach umožnil akcelerující technologický vývoj (např. *Brain-computer interface*; blíže kapitola 2.2.2). Tyto formy dokládající faktickou omezenost komentované svobody mohou mít jak podobu absolutně právně vyloučených (např. *brainwashing*), tak i v určitých případech právem aprobovaných omezení (např. medikace), kdy dochází k naplňování jiných ústavně chráněných hodnot.⁹⁹

---

⁹⁹ KINDLOVÁ, M. Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a víry. In KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5. s. 699.

1.4. Mezinárodní právní úprava

Svoboda myšlení samozřejmě není upravena jen na národní úrovni, můžeme se tedy setkat s řadou mezinárodních dokumentů, které se její ochranou zabývají. Mezinárodněprávní ochrana lidských práv je ochranou všech fyzických osob bez ohledu na jejich státní příslušnost. Ať se nacházejí v době míru či v době válečné, neboť tato ochrana se odvíjí od statusu lidské bytosti.¹⁰⁰ Základní lidská práva a svobody, které jsou v nich obsaženy, spolu se základními právy vnitrostátního původu, tvoří referenční kritérium pro ústavní kontrolu norem Ústavním soudem.¹⁰¹

Prvními lidskoprávními dokumenty na mezinárodní úrovni ve vztahu ke svobodě myšlení a s ní souvisejících svobod (svoboda svědomí a náboženského vyznání) byly mírové smlouvy, na základě kterých se sice měnil panovník nad určitým územím, avšak víra tamějšího obyvatelstva zůstala beze změny (např. čl. XIV smlouvy z Utrechtu z roku 1713).¹⁰² Významný zdroj inspirací představovala francouzská *Deklarace práv člověk a občana* z roku 1789,¹⁰³ která pod bodem X uvádí, že: „*Nikdo nesmí být pronásledován pro své názory, jakož i náboženské vyznání, nenarušují-li jejich veřejné projevy řád stanovený zákonem.*“¹⁰⁴ Až období po druhé světové válce bylo obdobím, kdy došlo k významnějšímu rozvoji mezinárodněprávní ochrany lidských práv.¹⁰⁵ Představuje reakci na hrůzy války a zločiny fašistických mocností, které páchaly masové vraždění celých skupin lidí, ať pro odlišné politické názory či z rasových a etnických důvodů.¹⁰⁶

Svoboda myšlení je upravena jak v podobě univerzálních, tak regionálních lidskoprávních dokumentů. V následující části se primárně věnuji úpravě svobody myšlení (popř. souvisejícími svobodami) v nejvýznamnějších lidskoprávních dokumentech, které jsou si ve své podobě ochrany svobody myšlení velmi podobné. Pro ukázkou zmiňuji i některé

---

¹⁰⁰ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-721-7. s. 260.

¹⁰¹ DOSTÁL, M., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I., WAGNEROVÁ, E. *Zákon o Ústavním soudu: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 7. 8. 2023]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

¹⁰² MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 271.

¹⁰³ SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-752-1. s. 142.

¹⁰⁴ Deklarace práv člověka a občana (*La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789*), vydána 26. srpna 1789 (V českém znění dostupná např. zde: <https://www.vlada.cz/assets/udalosti/Deklarace-prav-lidskych-a-obcanskych.pdf>).

¹⁰⁵ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1. s. 98.

¹⁰⁶ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9. s. 5.

příklady regionálních katalogů nemajících pro Českou republiku sice přímého významu, jež však také svobodu myšlení upravují.

1.4.1. Všeobecná deklarace lidských práv¹⁰⁷

Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen „VDLP“) byla přijata Valným shromážděním Organizace spojených národů (*The United Nations*; OSN) 10. prosince 1948. Představuje první instrument obecné povahy, jenž je komplexním katalogem práv přiznávajícím tato práva každému bez rozdílu.¹⁰⁸ Pro přijetí VDLP hlasovalo 48 států, žádný nebyl proti a 8 států se zdrželo (včetně Československa).¹⁰⁹

Pohled na její právní závaznost není jednotný. Z formálního pohledu jde o právně nezávaznou rezoluci Valného shromáždění OSN mající čistě doporučující charakter.¹¹⁰ Vzhledem k ustanovení Charty OSN,¹¹¹ jež odkazují na lidská práva, může být VDLP chápána jako autoritativní výklad daného pojmu, čímž by státy byly VDLP vázány z titulu závaznosti Charty OSN. K VDLP lze přistupovat také tak, že se celá nebo její části staly součástí mezinárodního obyčejového práva.¹¹² Z dnešního pohledu je vnímána jako důležitý instrument v procesu internacionalizace lidských práv. Stala se inspiračním zdrojem pro novější závazné univerzální regionální i mezinárodní lidskoprávní dokumenty a univerzální standardem lidských práv.¹¹³

VDLP obsahuje celkem 30 článků, přičemž svoboda myšlení je podobně jako v jiných lidskoprávních katalogích upravena spolu se svobodou náboženského vyznání a svědomí. Konkrétně je svoboda myšlení upravena v čl. 18, který zní:

---

¹⁰⁷ Všeobecná deklarace lidských práv (*Universal Declaration of Human Rights*), přijatá dne 10. prosince 1948; Rezoluce Valného shromáždění OSN A/RES/217(III).

¹⁰⁸ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9. s. 5, 6.

¹⁰⁹ LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. s. 88.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 92.

¹¹¹ Charta OSN (*The Charter of the United Nations*), přijata dne 26. června 1945 a v platnost vstoupila dne 24. října 1945; vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

¹¹² LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. s. 92.

¹¹³ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9. s. 6.

„Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.“

Obdobně jako v jiných lidskoprávních dokumentech je zakázáno, aby ve vztahu k právům a svobodám stanovených VDLP (čl. 2) docházelo k jakémukoli rozlišování, mimo jiné dle náboženství, politického nebo jiného smýšlení. Ani u čl. 18 či 19 není výslovně uvedena možnost omezení těchto práv. VDLP pouze obecně hovoří o možnosti omezení práv a svobod jí deklarovaných, a to na základě čl. 29 odst. 2 VDLP, který uvádí možnost omezení pouze zákonem, a to výhradně za účelem zajištění uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhovění spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.

1.4.2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹¹⁴

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“) je dokumentem Rady Evropy (*Council of Europe*) ze 4. listopadu 1950,¹¹⁵ který tvoří evropský systém ochrany lidských práv spolu s jejími protokoly, Evropskou sociální chartou¹¹⁶ a instrumenty týkajícími se ochrany menšin.¹¹⁷ Vzhledem k tehdejšímu polarizovanému stavu světa, jenž ztěžoval užší spolupráci na univerzální úrovni nejen v oblasti ochrany lidských práv, se státy západní Evropy rozhodly pro hlubší a těsnější spolupráci v této oblasti na evropské úrovni, což vedlo Radu Evropy k přijetí EÚLP, jež vstoupila v platnost 3. září 1953.¹¹⁸

Její přijetí představovalo průlom do tradiční doktríny veřejného mezinárodního práva, neboť se jednalo o první lidskoprávní dokument na mezinárodní úrovni, jenž si dal za cíl

---

¹¹⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), sjednána dne 4. listopadu 1950 a v platnost vstoupila dne 3. září 1953, dokument UNTC No. 2889; sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

¹¹⁵ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x. s. 11.

¹¹⁶ Evropská sociální charta (*European Social Charter*), přijata na poli Rady Evropy dne 18. října 1961 a vešla v platnost dne 26. února 1965; sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě.

¹¹⁷ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1. s. 113.

¹¹⁸ LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. S. 15, 16.

ochranu širokého okruhu občanských a politických práv. Došlo ke změně statutu jednotlivce, který nabyl status subjektu oproti tradičnímu pojetí, kdy postavení mezinárodněprávního subjektu připadalo pouze státům.¹¹⁹ Významným inspiračním zdrojem byla VDLP, přičemž sama pak je obsahově paralelou k *Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech*.¹²⁰

Vzhledem k důležitosti svobody myšlení není překvapením, že i EÚLP se těmito právy zabývá. Dané ustanovení, a jím chráněné svobody, představuje záruku plurality bytostně spjatou s demokratickou společností.¹²¹ Význam těchto svobod je reflektován i Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“), který tyto svobody považuje za jeden ze základních pilířů demokratické společnosti.¹²² Svobodu myšlení uvádí EÚLP v čl. 9, který zní následovně:

„(1) Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

(2) Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Struktura komentovaného ustanovení lze shrnout tak, že je členěn na dvě části – první část představuje obecně charakteristiku rozsahu práva v podobě jeho čtyř částí (svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a přesvědčení a svoboda jejich projevu)¹²³ a druhý odstavec stanovuje možnost omezení jejich projevu.¹²⁴ První odstavec je v anglickém

---

¹¹⁹ HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0498-1. s. 8, 9.

¹²⁰ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9. s. 32.

¹²¹ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x. s. 225.

¹²² Rozsudek ESLP ze dne 25. května 1993 ve věci Kokkinakis proti Řecku, stížnost č. 14307/88, bod 31. In: SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1485-7. s. 193.

¹²³ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. s. 965.

¹²⁴ MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 273.

autentickém znění téměř identický s čl. 18 VDLP (na rozdíl od českého překladu), zároveň však dochází k upřesnění možnosti omezení oproti obecnějšímu znění VDLP (čl. 29 odst. 2 VDLP).

Svoboda myšlení je zaručena každé fyzické osobě podléhající jurisdikci smluvní strany. Některým právnickým osobám (např. církve, náboženské společnosti) je umožněno se dovolávat ochrany dle čl. 9, ale pouze v rovině domáhání se ochrany jménem svých členů poskytované pro vnější projevy náboženského vyznání.¹²⁵

Ve výjimečných situacích (např. v případě války či jiné formy ohrožení státní existence) může smluvní strana přijmout opatření k odstoupení od těchto závazků, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva, avšak pouze v rozsahu nezbytně nutném vzhledem k dané situaci (čl. 15 odst. 1). V případě využití této možnosti smluvní stranou je nutné, aby došlo k vyrozumění generálního tajemníka Rady Evropy (čl. 15 odst. 3).

Čl. 9 EÚLP je spjat s čl. 14, který zakazuje diskriminaci při uplatňování práv dle EÚLP mimo jiné z důvodu náboženství, politického či jiného smýšlení. Dále souvisí s čl. 2 *Protokolu č. 1*¹²⁶ zaručujícím respektování práva rodičů státem zajišťovat výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením, přičemž toto ustanovení je chápáno jako *lex specialis* k čl. 9 EÚLP v oblasti vzdělávání a výchovy.¹²⁷ Kromě výše uvedených ustanovení nadto souvisí kupříkladu s právem na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8), svobodou projevu a svobodou názoru (čl. 10), svobodou sdružování a shromažďování (čl. 11) či právem na spravedlivý proces (čl. 6). Judikatura ESLP vztahující se k čl. 9 je spíše skromnější a mladá (k prvním rozhodnutím došlo až na počátku 90. let 20. století), ale dochází k jejímu postupnému rozrůstání.¹²⁸ Většina těchto rozhodnutí se týká zásahu do svobody náboženského vyznání, zatímco svoboda myšlení zůstává upozaděna. Vzhledem ke stále se rozšiřující plejádě možných forem zásahů do svobody myšlení lze předpokládat, že judikatury ve vztahu k ní bude přibývat.

---

¹²⁵ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. s. 966.

¹²⁶ Protokol č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (Protocol 1 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) ze dne 20. března 1952.

¹²⁷ GRABENWARTER, CH. *European Convention on Human Rights: commentary*. München: Beck, 2014. ISBN 978-1-84946-191-7. s. 235.

¹²⁸ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3. s. 967, 968.

1.4.3. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech¹²⁹

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“) byl přijat v roce 1966 spolu s *Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech*¹³⁰ na půdě Valného shromáždění OSN, přičemž oba vstoupily v platnost v roce 1976.¹³¹ Obsah tohoto paktu vychází z VDLP, avšak je oproti ní obsáhlejší, kdy se sestává z preambule a 53 článků, jež jsou rozděleny do 6 částí. Svobodu myšlení bychom mohli najít upravenou v čl. 18. Konkrétně je zařazena do části III, která představuje katalog občanských a politických práv. Konkrétně bychom se mohli setkat s její úpravou v čl. 18, který zní následovně:

„(1) Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Toto právo zahrnuje v sobě svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováním obřadů a vyučováním.

(2) Nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby.

(3) Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

(4) Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, a tam, kde je to vhodné, poručníků, zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků.“

Stejně jako většina svobod upravených MPOPP je i tento článek věnován svobodám individuálního charakteru. I na základě MPOPP je svoboda myšlení přiznána každému člověku (v souladu se zněním čl. 2). Obecně lze říci, že textuálně upravuje jednotlivá práva obšírněji oproti jeho předchůdcům, kdy úprava svobody myšlení (a s ní souvisejících svobod)

---

¹²⁹ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (*International Covenant on Civil and Political Rights*), sjednán dne 16. prosince 1966 a v platnost vstoupil dne 23. března 1976; vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹³⁰ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*) přijat Valným shromážděním dne 16. prosince 1966 a v platnost vstoupil dne 3. ledna 1976; vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹³¹ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2018. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-721-7. s. 266.

je členěna až do čtyř odstavců.¹³² Následující článek se pak věnuje právu zastávat svůj názor a svobodě projevu (čl. 19 MPOPP)¹³³.

Obdobně čl. 2 odst. 1 MPOPP stanoví, že smluvní strany musí respektovat práva uvedená v MPOPP a bez ohledu na jejich politické nebo jiné smýšlení musí tato práva zajistit všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci. Čl. 4 odst. 1 analogicky jako v jiných lidskoprávních dokumentech umožňuje odstoupení od závazků stanovených MPOPP, ale pouze za mimořádné situace (je ohrožen život národa) a pouze v nutném rozsahu, a to za podmínky, že tato opatření nejsou v rozporu s jejich jinými závazky podle mezinárodního práva a nejsou diskriminační. To MPOPP dále ale v čl. 4 odst. 2 koriguje tím, že není možné, aby došlo k takovému postupu v případě práv uvedených v čl. 18 a některých dalších. MPOPP uznává esenciální charakter svobody myšlení, což je právě dokládáno nemožností se od příslušných ustanovení odchýlit.

Jeho plnění je podrobena kontrole Výboru OSN pro lidská práva. V rámci své činnosti vydává i obecné komentáře týkající se specifických témat. Svobodě myšlení a s ní souvisejícím svobodám se věnuje v *Obecném komentáři č. 22*. Zdůrazňuje skutečnost, že svoboda myšlení je chráněna stejně jako svoboda náboženského vyznání a přesvědčení. Uvádí taktéž, že důležitost těchto ustanovení vyplývá i z čl. 4 odst. 2 MPOPP, který zakazuje omezení (vyjma limitace v čl. 18 odst. 3) práv uvedených v čl. 18.¹³⁴ Na to navazuje *Obecný komentář č. 29*, který připomíná, že svobody spadající pod čl. 18 jsou nederogovatelné. Dále stanovuje, že důvodem pro zařazení čl. 18 mezi nederogovatelná ustanovení byl fakt, že žádný stav nouze nezavdává důvod k tomu, aby bylo nutné se od těchto práv odchýlit.¹³⁵

1.4.4. Listina základních práv Evropské unie¹³⁶

Listina základních práv Evropské unie (dále jen „LZPEU“) byla přijata jako deklaráce, čili dokument právně nezávazný. Až prostřednictvím *Lisabonské smlouvy*¹³⁷ se

¹³² LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. s. 141.

¹³³ Jemu se věnuje *Obecný komentář č. 10* (publikován 29. června 1983) a 34 (publikován 29. července 2011, CCPR/C/GC/34) Výboru OSN pro lidská práva: Svoboda projevu (čl. 19). Přestože svoboda názoru (resp. čl. 19) není zařazena k výjimkám z možnosti omezení uvedených v čl. 4 odst. 2, Výbor dodává, že k nim patří, neboť i ustanovení tam výslovně neuvedená mohou obsahovat prvky, které jejich omezení činí neobhajitelné.

¹³⁴ *Obecný komentář č. 22* Výboru OSN pro lidská práva: Svoboda myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18), z 20. července 1993, dokument CCPR/C/21/Rev.1/Add.4.

¹³⁵ *Obecný komentář č. 29* Výboru OSN pro lidská práva: Stavby nouze (čl. 4), z 24. července 2001, dokument CCPR/C/21/Rev.1/Add.11.

¹³⁶ Listina základních práv Evropské Unie (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*), v platnost vstoupila dne 1. prosince 2009 (ve znění dokumentu č. 12012P/TXT ze dne 26. 10. 2012, 2012/C 326/02).

stala dokumentem právně závazným. Na základě čl. 6 odst. 1 *Smlouvy o Evropské unii*¹³⁸ se stala LZPEU součástí primárního práva a má tedy stejnou právní sílu.¹³⁹

Je první kodifikací lidských práv na úrovni Evropské unie.¹⁴⁰ Představuje komplexní katalog lidských práv přijatý pod záštitou Evropské unie (*The European Union*; EU), jehož struktura je odlišná od tradičního třídění lidských práv, kdy je členěn na preambuli a sedm kapitol a celkově se skládá z 54 článků.¹⁴¹ Pravomoc v oblasti lidských práv je rozdělena mezi samotný členský stát a EU, kdy dochází k uznání existence základních práv v každém právním řádu členských států a také na úrovni EU. Není možné, aby došlo k odklonu od dosaženého standardu ochrany lidských práv ať už činností orgánů EU, či členských států.¹⁴²

Svoboda myšlení je upravena v čl. 10 LZPEU, přičemž tento článek je zařazen do hlavy II. („*Svobody*“). Konkrétně se svobodě myšlení a s ní souvisejícím svobodám věnuje čl. 10 odst. 1 Listiny EU, který zní následovně:

„Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů.“

Mezi ustanovení, která s čl. 10 LZPEU souvisí, patří kupříkladu právo na nedotknutelnost lidské osobnosti (fyzická i duševní nedotknutelnost; čl. 3), zákaz diskriminace mimo jiné na základě náboženského vyznání, přesvědčení, politických či jiných názorů (čl. 21 odst. 1), svoboda projevu a informací (čl. 11), právo rodičů na náboženskou výchovu dětí (čl. 14 odst. 3) a respekt EU ke kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti (čl. 22).¹⁴³

---

¹³⁷ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (*Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*), Úř. věst. C 306, 17. prosince 2007, v platnost vstoupila dnem 1. prosince 2009.

¹³⁸ Smlouva o Evropské unii (*The Treaty on European Union*), tzv. Maastrichtská smlouva, přijata dne 7. února 1992 a v platnosti ode dne 1. listopadu 1993, v konsolidovaném znění Úř. věst. C 326/15, 2012/C.

¹³⁹ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK, D., et al. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-491-6. s. 98.

¹⁴⁰ SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-752-1. s. 145.

¹⁴¹ POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1. s. 129 - 131.

¹⁴² TICHÝ, L., a kol. *Evropské právo*. 5., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-546-6. s. 90, 92.

¹⁴³ MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 274.

1.4.5. Další mezinárodní lidskoprávní dokumenty, které svobodu myšlení v současnosti upravují

S úpravou svobody myšlení (a s ní souvisejících svobod) se setkáme i v jiných mezinárodních lidskoprávních dokumentech, než jsou výše uvedeny. Jedná se o dokumenty různé závaznosti, které buď představují katalogy lidských práv přiznané všem lidem, nebo se jedná o instrumenty chránící specifickou skupinu lidí či určitou oblast života.

*Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*¹⁴⁴ je úmluvou, která vyplnila prostor v univerzální ochraně lidských práv, neboť chrání obzvláště zranitelnou skupinu osob, kterým se často nedostává dostatečné pozornosti.¹⁴⁵ Jedná se o mladou úmluvu, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 13. prosince 2006 a vstoupila v platnost dne 3. května 2008. Česká republika byla mezi prvními signatáři, když ji podepsala dne 30. března 2006 a ratifikovala 28. září 2009.¹⁴⁶ Tato úmluva výslovně svobodu myšlení nezakotvuje, hovoří však o ochraně názorů dětí se zdravotním postižením, když na základě čl. 7 odst. 2 mají smluvní strany povinnost zabezpečit dětem se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními dětmi, právo svobodně vyjadřovat své vlastní názory ve všech záležitostech, které se jich dotýkají. Kromě toho stanovuje závazek smluvních stran zajistit možnost uplatnění práva těchto osob na svobodu projevu a přesvědčení, včetně svobody vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky na rovnoprávném základě s ostatními (čl. 21).

Další úmluvou zaměřující se na ochranu zranitelné skupiny je *Úmluva o právech dítěte*. Byla přijata Valným shromážděním OSN v New Yorku dne 20. listopadu 1989 a vstoupila v platnost dnem 2. září 1990.¹⁴⁷ Jasně prohlašuje, že děti mají právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 14 odst. 1). Zároveň však uznává práva a povinnosti rodičů (popř. zákonných zástupců) usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem (čl. 14 odst. 2). Nadto dodává, že

---

¹⁴⁴ Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*), přijata Valným shromážděním OSN dne 13. prosince 2006 a v platnost vstoupila dne 3. května 2008, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

¹⁴⁵ ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9. s. 27.

¹⁴⁶ KÜHNOVÁ, E.: Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením. In: BOUČKOVÁ, P., HAVELKOVÁ, B., KOLDINSKÁ, K., KÜHN, Z., KÜHNOVÁ, E., WHELANOVÁ, M.. *Antidiskriminační zákon*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-315-8. s. 89.

¹⁴⁷ Úmluva o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*), přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989, v platnost vstoupila dnem 2. září 1990; sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

jsou smluvní státy povinny učinit všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají mimo jiné z vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny (čl. 2 odst. 2).

Z nezávazných dokumentů lze zmínit například *Deklaraci OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství či víře*,¹⁴⁸ která byla přijata Valným shromážděním OSN¹⁴⁹ dne 25. listopadu 1981.¹⁵⁰ Čl. 1 odst. 1 mimo jiné výslovně deklaruje, že každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Kromě toho, jak lze očekávat vzhledem k názvu této deklarace, se především věnuje náboženské svobodě. Rodiče (popř. opatrovník) mají právo organizovat život v rámci rodiny v souladu se svým náboženstvím či vírou s přihlédnutím k morální výchově (čl. 5 odst. 1), přičemž každé dítě požívá práva přístupu ke vzdělání ve věci náboženství či víry v souladu s přáním rodičů (popř. opatrovníka) a nebude nuceno přijímat výuku náboženství či víry proti přání jeho rodičů (popř. opatrovníka), vše dle zájmu dítěte (čl. 5 odst. 2). Na druhou stranu tato deklarace taktéž ale zdůrazňuje, že jakékoli náboženské praktiky a praktiky víry, ve kterých je dítě vychováno, nesmějí poškozovat jeho fyzické nebo duševní zdraví nebo jeho celkový vývoj. Klíčová je ochrana dítěte před jakoukoliv formou diskriminace z důvodu náboženství nebo víry (čl. 5 odst. 3).

Evropa není jedinou oblastí, která by se věnovala ochraně svobody myšlení a dalších základních práv a svobod. Základním kamenem interamerického systému ochrany lidských práv je dokument Organizace amerických států (*Organization of American States; OAS*) z 2. května 1948, jenž časově předběhl i VDLP,¹⁵¹ kterým je *Americká deklarace práv a povinností člověka*.¹⁵² Na americkém kontinentu tato deklarace dodnes představuje určitý minimální standard ochrany lidských práv.¹⁵³ Podobně jako jiné lidskoprávní dokumenty výslovně konstatuje mimo jiné právo každého člověka na svobodu náboženského vyznání,

---

¹⁴⁸ Deklaraci OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství či víře (*UN Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*), přijata Valným shromážděním OSN dne 25. listopadu 1981, rezoluce OSN č. 36/55, A/RES/36/55.

¹⁴⁹ MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5. s. 272.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, P. § 176: Omezování svobody vyznání. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1767, marg. č. 1.

¹⁵¹ MALÍŘ, J. Interamerický systém ochrany lidských práv: Základní dokumenty, instituce a mechanismy (1. část). *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 10, s. 507 – 512. ISSN 1210-6410.

¹⁵² Americká deklarace práv a povinností člověka (*American Declaration of the Rights and Duties of Man*), přijata OAS dne 2. května 1948, Res. XXX.

¹⁵³ LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. s. 43.

právo zastávat názor a šířit myšlenky (čl. 3, 4). Dalším dokumentem na americkém kontinentu v oblasti lidských práv je například *Americká úmluva o lidských právech*,¹⁵⁴ která byla přijata 22. listopadu 1969 a v platnost vstoupila 18. července 1978. Na rozdíl od předchozí zmíněné je právně závazná.¹⁵⁵ Z hlediska obsahu byly při její tvorbě silným zdrojem inspirace EÚLP a MPOPP.¹⁵⁶ Výslovně uvádí svobodu svědomí, náboženského vyznání (čl. 12) a myšlení (čl. 13). Taktéž je výslovně zmíněno právo rodičů zajistit náboženskou a mravní výchovu svých dětí, která je v souladu s jejich vlastním přesvědčením (čl. 12 odst. 4).

I v Asii se můžeme setkat s úpravou lidských práv na mezinárodní úrovni. Zástupcem v této oblasti je *Deklarace lidských práv*,¹⁵⁷ jež vznikla pod záštitou Sdružení národů jihovýchodní Asie (*Association of South East Asian Nations*; ASEAN) a byla přijata dne 18. listopadu 2012.¹⁵⁸ Mimo jiné deklaruje, že každý má právo jak na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 22), tak i svobodu názoru a projevu (čl. 23). Zároveň klade důraz na odstranění jakýchkoliv forem netolerance, diskriminace a podněcování k nenávisti založených na náboženství či přesvědčení (čl. 22).

Za zmínku stojí i dokument Organizace africké jednoty (dnes Africké unie; *The African Union*; AU), který byl přijat 27. června 1981 a v platnost vstoupil 21. října 1986,¹⁵⁹ kterým je *Africká charta práv člověka a národů*.¹⁶⁰ Uvádí, že je zakázána jakákoli forma diskriminace mimo jiné na základě náboženského vyznání, politického či jiného smýšlení (čl. 2). V čl. 8 výslovně uvádí právo na svobodu svědomí a náboženského vyznání, avšak na rozdíl od předchozích svoboda myšlení není výslovně uvedena. V čl. 9 odst. 2 ještě dodává, že každý má právo vyjadřovat a šířit své názory.

---

¹⁵⁴ Americká úmluva o lidských právech (*American Convention on Human Rights*), přijata OAS dne 22. listopadu 1969 a vstoupila v platnost dne 18. července 1978, OAS Treaty Series No. 36.

¹⁵⁵ LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1. s. 44.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Deklarace lidských práv (*Human Rights Declaration*), přijata na poli ASEAN dne 18. listopadu 2012.

¹⁵⁸ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. ledna 2014 o budoucnosti vztahů mezi EU a ASEAN (2013/2148(INI)), dostupný zde: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2014-0022_CS.html.

¹⁵⁹ MALÍŘ, J. Regionální systém ochrany lidských práv v Africe – 1. část. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 16, s. 605 – 610. ISSN 1210-6410.

¹⁶⁰ Africká charta práv člověka a národů (*African Charter on Human and Peoples' Rights*), přijata Organizací africké jednoty dne 27. června 1981 a v platnost vstoupila dne 21. října 1986.

2. Výzvy, které 21. století přináší pro myšlení a jeho svobodu

Lidské bytosti se nenachází ve vakuu, a stejně tak naše myšlení. Každodenně dochází k interakci s vnějším světem nejrůznějšího charakteru. Může se jednat o rozhovor mezi rodičem a dítětem, výuku ve škole, rozhovor ve vlaku, výslech svědka, surfování po internetu, vystoupení politika, rozhovor s klientem, kampaň s naší oblíbenou celebritou apod. Ze všech stran se na nás valí nevídané množství informací. Hradby svobody myšlení byly sice v minulosti zkoušeny, ale nikdy nečelily takovým výzvám jako nyní. Vždy zde sice byly snahy o diktát obsahu našeho nitra, leč nikdy neexistoval faktický způsob jeho vyjevení. Ocítáme se však v době, v níž ani lebeční kosti nejsou zárukou nedotknutelnosti.

Majákem ochrany se proto mimo jiné stává právo. Právní normy jsou závislé na podobě světa kolem nás, neboť jsou produktem lidské společnosti. Právě mimo jiné podoba společnosti, technologická úroveň, vývoj lidské civilizace a podobně jsou pramenem práva (v materiálním slova smyslu). Právo obecně lze chápat jako jeden z těch nejvýznamnějších stabilizačních prostředků sociálních vztahů, vnáší do společnosti řád. Do této doby však nečelilo tak dynamicky se vyvíjející společnosti, kterou je ta dnešní a budoucí, kdy vedle sebe stojí svět „reálný“ a svět „digitální“, se kterým vystává nejedna výzva pro právo.¹⁶¹

Tato část práce se zabývá svobodou myšlení a myšlením jako takovým ve světle 21. století, a to prostřednictvím vybraných forem zásahů do svobody myšlení. Zabývá se jejich podobou a přístupem práva k těmto fenoménům. Nejprve se nakrátko vrátím v čase, neboť 21. století není úsekem nezávisle existujícím na předcházejících staletích. Následovně přistupuji k tradičním zdrojům působení na myšlení v jejich současné podobě. Na závěr se pak zabývám formami, jež mají potenciál odhalit obsah našeho myšlení či jej až upravit, čímž představují zcela nové výzvy pro právo na svobodu myšlení.

---

¹⁶¹ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9. s. 26, 82, 283.

2.1. Historická podoba forem ovlivňování myšlení

Následující část představuje stručný exkurz historií, přičemž jsem se především soustředila na středoevropský prostor. Zejména se týká vlivu náboženství a propagandy popř. i dalších forem ovlivňování myšlení a jeho svobody v čase. Představuje cestu, jež nás nakonec dovedla až do současného globalizovaného světa. Slouží jako vodítko pro pochopení vývoje vlivů a dnešního pohledu na svobodu myšlení, neboť to byly právě tyto vlivy, které daly za vznik soudobé podobě ochrany svobody myšlení.

2.1.1. Starověk

Ve starověku nestála v popředí individualita, nýbrž dennodenní život byl více založen na kolektivu a zájmech celku, a to jak v oblasti zajištění živobytí, tak bezpečí. Jak ve starověkém Řecku, tak starověkém Římě byly klíčové kolektivní zájmy obce, nikoli zájmy a individualita jednotlivce.¹⁶² Ať už ve formě rodů, kurií, kmenů či jiných pozdějších forem různých shromáždění, od rodové společnosti ve společnost státní,¹⁶³ zájmy kolektivu byly primární.¹⁶⁴

Představy o tehdejší životě a charakteru společnosti byly taktéž úzce spjaty s náboženstvím. Představovalo pomyslný základní kámen celé společnosti, jejího chodu a dodávalo vládci legitimitu. Bylo tomu tak jak ve starověkém Egyptě, kde postava panovníka byla až rovna bohům, tak i podobně ve starověké Mezopotámii a ve starověké židovské společnosti, v níž vládci byli přímo povoláni Jahvem. Odlišný vývoj však probíhal ve starověkém Řecku a Římě,¹⁶⁵ náboženství však i tak představovalo morální směřování, přičemž byli to právě bohové, kteří jako jediní se mu mohli vymykat.¹⁶⁶

Víra hrála i významnou roli ve starověkém Řecku, kde byla však doprovázena do určité míry přímou účastí svobodných občanů na vládě.¹⁶⁷ Výchozí situace byla ale odlišná od předchozích případů, neboť řecká teorie se odvíjela od politiků a filozofů (nikoli kněží), kteří

---

¹⁶² VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 16.

¹⁶³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.. *Římské právo*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 1 – 19.

¹⁶⁴ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 17, 18.

¹⁶⁵ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 645, 646.

¹⁶⁶ VIDMAN, L. *Od Olympu k Panteonu: antické náboženství a morálka*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-221-7. s. 7.

¹⁶⁷ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 17.

hovoří například o nemožnosti zásahu do světového řádu (ani ze strany bohů; iónská škola) či o nutnosti souladu všech lidských pořádků s přirozeným řádem (sofisté).¹⁶⁸

Ve starověkém Římě vše podléhalo Říši. Od uctívání bohů k cílenému ovlivňování myšlení lidu ve prospěch Říše.¹⁶⁹ Tradičním nástrojem bylo obstarávání si obliby lidu různými způsoby, např. *panem et circenses* (chleba a hry¹⁷⁰), gladiátorskými hrami či přímým kupováním hlasů voličů za vysoké částky.¹⁷¹ Společným jmenovatelem forem nepřímého ovlivňování myšlení lidí bylo získat si oblibu prostřednictvím odvrácení pozornosti lidu od dennodenních problémů a strastí.¹⁷² Zásahy do svobody myšlení vycházely především z náboženské a politické sféry života.

Ve starověkém Římě prostupovalo náboženství dennodenním životem lidí, což se projevovalo i tím, že před vznikem římského státu měla obyčejová pravidla často sakrální charakter, a to včetně sankcí (např. hrozba prokletím, propadnutí pachatele božstvům). Pontifikové (kněží), v jejichž čele stál zprvu král, dohlíželi nad dodržováním obyčejových a zvykových norem a byli prvními znalci práva. Rané formy společnosti představovaly nejužší propojení s náboženskými představami, kdy jejich pravidla byla považována za výkon vůle bohů, za pravidla jimi daná. Později míra vlivu starých božstev slábla, zatímco vliv křesťanství postupně rostl. Od pronásledování a trestání se křesťanství dostalo do pozice, kdy od císaře Konstantina Velkého byl panovník jeho vrchním ochráncem a *ediktem milánským* (rok 313 n. l.) se stává nejdříve tolerovaným a od císaře Theodosia (rok 380 n. l.) dokonce výlučným státním náboženstvím. Absolutistické postavení císaře a výlučné postavení církve v oblasti věroučné a ideologické se promítlo i do pozdějších kodifikací císaře Justiniána.¹⁷³

Důležitou roli hrálo v pohledu na myšlení křesťanství. Jako jedni z prvních to byli právě raně křesťanští myslitelé, kteří se této problematice věnovali. Příkladem je Órigenés z Alexandrie (185 – 254 n. l.), který mimo jiné hledal rovnováhu mezi křesťanskou naukou a

---

¹⁶⁸ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 646.

¹⁶⁹ Pohled v přístupu k řádu světa se různil. Například Panaitios z Rhodu (185 – 109 př. n. l.) hlásal, že: „rozum, který je výronem božské vůle, je prvkem zavádějícím soulad do lidské společnosti a zároveň každému jedinci zaručuje minimum jeho práv.“ In: Tamtéž, s. 651.

¹⁷⁰ STARÁ, I. Právní postavení gladiátora a otroka ve starém Římě. In: *Vsehrd.cz* [online]. Spolek českých právníků Vsehrd [cit. 12.11.2022] Dostupné z: <https://www.vsehrd.cz/clanek/pravni-postaveni-gladiatora-a-otroka-ve-starem-rime-64c87292-5bd2-4ce9-8c29-c3c2e727c819>.

¹⁷¹ KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 6.

¹⁷² VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 19, 20.

¹⁷³ KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: C. H. Beck, 1995. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 3, 14, 23, 34, 35, 43, 49.

pohanskými vědami.¹⁷⁴ Taktéž ve svém díle *O základech* hovoří o svobodě jako o svobodné vůli a osobní odpovědnosti za to, aby se člověk držel správné cesty, v čemž mají být křesťanům nápomocni andělé. Takovéto pojetí se však později stalo pro církve neakceptovatelné a v polovině 6. století byla jeho práce zakázána. Dalším příkladem byl Pelagius (360 – 418 n. l.), podle kterého byl člověk obdarován od Boha svobodným rozhodováním. I jeho dílo bylo později zavrženo. Výraznou osobností byl Aurelius Augustinus (354 – 430 n. l.), dle jehož názoru člověk i jeho myšlení je prostoupeno božskou existencí bez možnosti se od její vůle odklonit.¹⁷⁵ Není na lidech, aby soudili dílo Boží. Taktéž se zabýval polarizací církevní a světské moci, kdy ve svém díle *O Boží obci* položil teoretický základ pro koncept budoucí středověké dvojí obce.¹⁷⁶

2.1.2. Středověk

Klíčovým pro tuto dobu byly názory církve, jejíž role nadále sílila a která udávala hlavní myšlenkové směřování.¹⁷⁷ Její vliv postupně prorůstal z roviny duchovní do roviny světské, kdy myšlení právní a politické srůstalo v jedno v úzké souvislosti s teologií. Tímto způsobem se postupně stalo křesťanství a Bůh centrem lidského myšlení, od kterého se odvíjelo každodenní lidské uvažování tak, aby veškerá lidská činnost byla s ním v sounáležitosti. Středověk představoval boj o vliv na společnost v různých oblastech jejího života mezi církví a světskou mocí (např. boj o investituru), přičemž pohled na charakter tohoto vztahu se různil.¹⁷⁸ V oblasti ovlivňování v první řadě bylo mířeno na měšťany, kteří představovali hlavní zdroj moci dané země, a bylo nutné, aby tyto vrstvy obyvatel myslely příslušným způsobem.¹⁷⁹

V případě vymykání se církvi nastoupila inkvizice, jejímž účelem bylo vyhubení kacířství.¹⁸⁰ Představovala formu vyšetřování některých trestných činů v rámci zvláštního

---

¹⁷⁴ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 653.

¹⁷⁵ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 21, 22.

¹⁷⁶ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 110, 653.

¹⁷⁷ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 22, 23.

¹⁷⁸ Například Jonas, biskup v Orleánsu, a Wala, opat kláštera v Corbie, zastávali názor, že by biskupové měli snažit o nezávislost církve v duchovních záležitostech a zamezit zásahům ze strany královské moci v této oblasti. Později došlo k rozvoji teorie dvou mečů, jejíž podstatou je nadřazenost moci duchovní nad světskou. In: *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 110, 665, 668, 676.

¹⁷⁹ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 26.

¹⁸⁰ příkladem proklamace v Dekretech Břetislavových z roku 1039, dohoda mezi Přemyslovci a církví z roku 1222 atd. MALÝ, K a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 32, 34, 112, 113.

soudního řízení (nejtvrdším postihem bylo vydání „světskému rameni“ k popravě).¹⁸¹ Inkvizičního řízení dávalo důraz na svědky a za hlavní důkaz považovalo přiznání obžalovaného, ke kterému bylo často využito různých nátlakových metod nejrůznější intenzity.¹⁸²

Církevní učení bylo hlavním zdrojem poznání běžného člověka. Hlavním způsobem působení na myšlení tehdejšího obyvatelstva v 13. a 14. století bylo kázání. Ke kázání byly budovány kazatelny, popř. kazatelské kaple. Kázání později však bylo využito i ke kritice církve a vyjadřování odlišných názorů (např. husitské hnutí).¹⁸³

Kromě kázání představovala zpověď další nástroj ovlivňování myšlení prostých lidí, která zprvu probíhala před celou křesťanskou obcí, avšak nakonec se stala soukromou záležitostí. Společnost již od pradávna byla hierarchizovaná, čemuž bylo například přizpůsobeno i rozložení chrámů, kdy docházelo k separaci laiků od kněží, prostého lidu od velmožů. I tímto způsobem docházelo k ovlivňování myšlení lidí a úvahám o vlivu jejich existence. Působení na věřící byla přizpůsobena jak středověká architektura, tak i výtvarné a slovesné umění (zlidovění chrámového zpěvu, původně pohanské svátky a další prvky každodenního běžného života utužovaly přesvědčení lidí).¹⁸⁴ Umění plnilo a plní řadu funkcí (např. funkci psychologickou, sociální, spirituální atd.) a vychází ze společenských situací a životních příležitostí, které významným způsobem spoluutvářelo.¹⁸⁵

Vlivem na svobodu myšlení tedy ve středověku byl především panovník (a šlechta; formou působení síly) a církev (formou systému ideologického působení), přičemž forma jejich zásahu do této svobody se ve svém charakteru lišila, avšak nadále pokračovala.

2.1.3. Období reformace

Postupem času začaly sílit názorové proudy rozdílné od těch, jež zastávala katolická církev, které nakonec ovlivňovaly celou společnost. Začátek novověku se nese ve znamení renesance, v duchu humanismu a racionality, spolu s kritikou politické moci římskokatolické

---

¹⁸¹ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 135, 143.

¹⁸² viz například nechvalně známé *Malleus Maleficarum* (Kladivo na čarodějnice, 1487) od Heinricha Institoris a Jacoba Sprengera. In: LANGÁŠEK, T. Nedotknutelnost osoby a zákaz mučení. In WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol.: *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

¹⁸³ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 26, 27.

¹⁸⁴ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 27, 28.

¹⁸⁵ KULKA, J. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-2329-7. s. 22, 23.

církve a snahou o svobodu náboženského svědomí (protestantismus). Příkladem takových odlišných myšlenkových směrů bylo luteránství, kalvinismus, monarchomachismus a další.¹⁸⁶ Až druhá polovina 16. století poskytla zmírnění v podobě tzv. *české konfese* schválené Maxmiliánem II. (1575) a *Rudolfova majestátu o náboženské svobodě* (1609).¹⁸⁷

Kromě toho tehdejší svět dostal dalších změn, kdy se do pomyslné arény způsobů ovlivňování myšlení přidává nový technologický výtvarný výdobytek, kterým byl knihtisk, jenž představoval průlom v šíření informací. Stal se pomyslným praotcem dnešních moderních médií, včetně internetu. Tímto způsobem taktéž došlo k oslabení výsadního postavení církve ve vztahu k informacím. S odlišnými názorovými proudy a s bojem o hegemonii nabírají na síle i další formy ovlivňování myšlení (např. manifesty, letáky - zpravodajské letáky informující většinou o jednotlivých událostech, např. bitvách, popravách či objevech apod.).¹⁸⁸ Využívání manifestů a hanopisů se postupem času stalo součástí tehdejšího přesvědčování, jež bylo často doprovázeného dezinformacemi o odlišně smýšlející protistraně.¹⁸⁹ Svou roli hrála i psychologie davu (např. náboženská procesí, tábory apod.), jejíž význam je patrný dodnes.¹⁹⁰

Církev později sama knihtisk využívala pro svůj užitek, kdy tiskla vedle Biblií další náboženské knihy, čímž rozšiřovala svou propagandu. Řada knih i autorů byla perzekvována,¹⁹¹ kdy reakcí na knihtisk a ztrátu literárního monopolu se stala cenzura, prostřednictvím které docházelo k redukci nežádoucí knižní tvorby. Cenzura byla významným nástrojem v rukou vládnoucí vrstvy obyvatel (ať už panovníka, či církve).¹⁹²

---

¹⁸⁶ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 680, 681, 683.

¹⁸⁷ MALÝ, K a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 113.

¹⁸⁸ OPATRŇY, M. Člověk a média - jsou tady média pro nás nebo my pro ně? *Zdravotnické fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, č. 5, s. 5-18. ISSN 1804-9664.

¹⁸⁹ VONDRUŠKA, Vlastimil. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 33.

¹⁹⁰ Na možný vliv realizace shromažďovací práva a indoktrinace, a to především ve vztahu k dětem, upozorňujeme i dnes (§ 10 odst. 1 písm. a zákona č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím; viz např. rozsudek NSS ze dne 7. listopadu 2014, sp. zn. 5 As 112/2014-33). VÝBORNÝ, Š. Čl. 19: Právo shromažďovací. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

¹⁹¹ OPATRŇY, M. Člověk a média - jsou tady média pro nás nebo my pro ně? *Zdravotnické fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, č. 5, s. 5-18. ISSN 1804-9664.

¹⁹² VONDRUŠKA, Vlastimil. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 36.

Ovlivňování myšlení těch nejzranitelnějších není pouze současným fenoménem,¹⁹³ neboť k indoktrinaci myšlení mládeže docházelo již v dřívějších dobách s cílem podpory panovníka a jeho ideologie. Nová generace je schopna ovlivnit jak generaci stávající, tak především představuje budoucnost národa. Toto si uvědomovala i církev a od 16. století se tohoto úkolu chopilo Tovaryšstvo Ježíšovo, které mimo jiné skrz kázání a výuky na školách mělo bojovat s protestantismem.¹⁹⁴

2.1.4. Období rekatolizace

Po třicetileté válce nastalo období absolutismu a rekatolizace. Byl nastolen násilně katolicismus a nastal konec náboženské tolerance. Důsledkem absolutismu byly ztráty na české kultuře především kvůli nucené emigraci nekatolických vzdělanců a politické emigraci, kdy pro náboženské důvody musela až čtvrtina šlechtických rodin a zámožnějšího měšťanstva zemi opustit.¹⁹⁵ Docházelo k cílenému zásahu do svobody myšlení formou omezení svobody náboženského vyznání. S tímto záměrem byla učiněna řada opatření.

Došlo ke zrušení *Rudolfova majestátu* a k vydání patentů (z 29. dubna pro Čechy a z 9. dubna 1624 pro Moravu), které deklarovaly katolictví jako jediné náboženství.¹⁹⁶ Především pak po *Obnoveném zřízení zemském* (pro Čechy z roku 1627 a pro Moravu z roku 1628) došlo k likvidaci náboženských menšin, kdy k určitému uvolnění došlo až tzv. *Tolerančním patentem* z roku 1781,¹⁹⁷ jenž přinesl toleranci pravoslavného a protestanského vyznání (augšpurského a helvétského). Došlo ke zrušení všech privilegií nekatolických církví dle zásady „*cuius regio, eius religio*“ (koho je vláda, toho je náboženství) a nucené emigraci či konverzi. Slovo zákona však nepředstavuje definitivu v myšlení lidí, představuje určitý formální závazek, jenž je nutný převést ve faktický stav jako další krok. Snahy o omezení moci církve přišly už od vlády Marie Terezie, důrazněji ale až za vlády Josefa II.¹⁹⁸

---

¹⁹³ Nejen v současnosti byla uznána zranitelnost mladé generace ve spojení se vzděláváním. Právě vzdělání a školství má klíčový vliv, pro nějž může být zneužito jako nástroj indoktrinace mladé generace, přičemž tento význam můžeme přirovnat až k monopolnímu ovládnutí rozhlasu a televize. In: FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2. dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2592-1. s. 164., viz dále § 15, § 32 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

¹⁹⁴ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 36 - 40

¹⁹⁵ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 151, 152.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 155.

¹⁹⁷ PETRÁŠ, R. Náboženské menšiny v české minulosti. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013, č. 1, s. 206. ISSN 0323-0619.

¹⁹⁸ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 152, 155, 157, 179.

Taktéž hraje svojí roli mládež, kdy jezuité měli dozor nad celým školstvím a cenzurou. Sahrává zde soubor vliv výuky ve školách či od misionářů a výchova rodičů. Kromě práva tedy zásahy do svobodného myšlení činila i výuka ve školách a vliv jezuitských misionářů, jenž mířil na vesnické obyvatelstvo.¹⁹⁹

Roli formy kontroly zastávala zpověď, jež byla využívána již od 13. století, ale k jejímu masovějšímu rozšíření došlo až s růstem vlivu katolictví. Později byla zavedena povinnost pro osoby staré nejméně dvanáct let se alespoň jedenkrát ročně na Velikonoce dostavit ke zpovědi. Vedly se zpovědní seznamy, ve kterých byl zaznamenán počet katolíků, kteří se ke zpovědi dostavili, kteří se nedostavili, počet kacířů a nových věřících. Ruku v ruce s tím šla cenzura, obsahová korektura a až případné pálení nekatolických či jinak nevhodných knih.²⁰⁰

Další způsob ovlivňování v této době pak opět představovalo kázání (někdy vydána tiskem, např. *Praporec spasení*), výuka, zpěv (duchovní písně složené např. Bedřichem Bridelem), misionářská činnost (formou sbírky, např. *Berla královská Jezu Krista* od Daniela Nitshe) či literatura (modlitební knížky, biblické překlady apod.). Podobně jako v současnosti umění a kultura, které byly tímto způsobem formulovány, hrály významnou roli na formování lidského myšlení a jeho ovlivňování, na sjednocení a prohloubení kolektivního smýšlení.²⁰¹ Umění napomáhá k hlubšímu poznávání sebe sama a lze jej pokládat za specifický typ mezilidské komunikace.²⁰²

Podobně jako v předchozích dobách sehrávala i v této době davová mentalita svou roli. Byla využívána různá procesí a poutnictví, jež sloužila k nejrůznějším účelům (na počest památky světců, za skončení války, proti negativním přírodním vlivům, za úrodu apod.). Charakter poutí se vyvíjel s cílem dostupnosti pro co největší okruh věřících. Podobně jako u jiných způsobů zde dochází ke kombinaci se zábavou, která napomáhá k útlumu obrany našeho kritického myšlení a pohledu na realitu.²⁰³

2.1.5. Období do počátku 20. století

Turbulentní 19. století se neslo v duchu revoluce (revoluční roky 1848-1849), bachovského absolutismu a období liberalizace po odvolání Bacha v roce 1859, jež položila

---

¹⁹⁹ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 40 – 51.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² KULKA, J. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-2329-7. s. 14, 17.

²⁰³ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 40 – 51.

základ modernímu státu. Nastává pád feudálního absolutismu, i když feudální přežitky zůstaly až do rozpadu rakousko-uherské monarchie. Dochází k odstranění poddanství, roboty i pozemkové vrchnosti a zakotvení parlamentarismu a základních občanských svobod vydáním prosincové ústavy v roce 1867.²⁰⁴

V 19. století nastává proměna společnosti. Dochází k zavrhování přežitých a zastaralých šlechtických privilegií, naopak se zdůrazňuje vlastnictví, trh a kapitál, což souvisí s průmyslovou revolucí. Hlavní politické směry se do určité míry překrývají se společenskými vrstvami dle zájmů, které reprezentují. Tímto způsobem můžeme spojit konzervatismus především se šlechtou a církví, liberalismus s měšťanstvem a socialismus s dělnictvem, přičemž zvláštní postavení zastával nacionalismus a anarchismus.²⁰⁵

Náboženské menšiny představovaly několik staletí zásadní problém Evropy, a to až do prosazení tolerance kolem přelomu 18. a 19. století.²⁰⁶ Postupně klesal vliv katolické církve ve prospěch svobody vyznání, i když náboženství jako taková i nadále hrají neodmyslitelnou roli ve svém vlivu na lidské myšlení. Vztah mezi státem a církví byl ovlivněn josefínskými reformami. Dochází k odmítnutí představ o nadvládě církevní moci nad mocí světskou. *Konkordát* z roku 1855 mezi katolickou církví a rakouským státem se snažil navrátit mocenskou pozici katolické církve. Prohlašoval mimo jiné katolické náboženství za nedotknutelné (čl. 1) a pod ochranou panovníka (čl. 16), přičemž přinesl i široká oprávnění církve v oblasti školství, kde získala právo katolické výchovy na všech školách (čl. 5). Pád Bachova režimu, nástup liberalismu a uplatnění občanských svobod vedly k revizi poměrů, jež byly zavedeny *konkordátem*.²⁰⁷ Nakonec došlo v roce 1874 k odstoupení rakouské vlády od *konkordátu* a k jeho nahrazení²⁰⁸ zákonem č. 50/1874 ř. z., *o zevních poměrech církve*

---

²⁰⁴ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 207 – 209.

²⁰⁵ *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 80-7201-387-4. s. 707, 708.

²⁰⁶ PETRÁŠ, R. Náboženské menšiny v české minulosti. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013, č. 1, s. 208. ISSN 0323-0619.

²⁰⁷ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 274 – 276.

²⁰⁸ K faktickému oslabení *konkordátu* již došlo zákonem č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených, který v čl. 14 říká, že: „Úplná svoboda víry a svědomí každému jest pojištěna. Požívání práv občanských a politických nezávisí na vyznání víry; však povinností občanským nemůže býti vyznání náboženské na újmu. Nikdo nemůže přidržován býti k nějakému výkonu církevnímu aneb k účastenství v nějaké slavnosti církevní, není-li postaven pod mocí někoho jiného, který dle zákona k tomu má právo.“

katolické, který se stal později jádrem právní úpravy vztahu mezi katolickou církví a Československem.²⁰⁹

Historie se opakuje, i když někdy v novém kabátě. Formy ovlivňování zůstávají stejné, pouze dochází k jejich modernizaci. Vývoj médií v 19. (a samozřejmě i 20. a 21. století) je silně ovlivněn technologickým pokrokem (např. revolučním se stal vynález telegrafní komunikace v roce 1844), který je odrazem lidského myšlení. Prostřednictvím nových výtvarných dobytů dochází k postupnému propojení světa a opět ke zrychlení šíření nejrůznějších myšlenek.²¹⁰ Ruku v ruce s vývojem společnosti v různých oblastech života jde i rozšiřování palety možných vlivů na naše myšlení, čímž se již ocitáme před branami současnosti.

---

²⁰⁹ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 277.

²¹⁰ OPATRŇ, M. Člověk a média - jsou tady média pro nás nebo my pro ně? *Zdravotnické fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, č. 5, s. 5-18. ISSN 1804-9664.

2.2. Současná podoba ovlivňování svobody myšlení a výzvy budoucnosti

Vždy zde byly nejrůznější zdroje působení na myšlení a jeho svobodu. Současná doba však představuje dosud nevidaný tlak vlivem propojenosti, přemíry informací a nikdy neustávajících soubojů o naši pozornost a vůdčí pozici v ovlivňování našeho myšlení s cílem nasměrovat jej k předem vybranému cíli. V minulosti bylo nepředstavitelné, že by někdo byl schopen „číst“ naše myšlenky či do nich fyzicky zasáhnout, žijeme však v době, v níž se toto pomalu, ale jistě stává realitou.

Nalézáme se v době globalizace, akcelerace technických inovací a nových technologií (prim hrají počítače, virtuální realita, elektronické simulace) a informační exploze.²¹¹ Moderní technologie neovlivňují pouze obsah našeho myšlení, ale i jeho proces. Mozek člověka je schopen se přizpůsobit libovolnému prostředí, ve kterém se nachází, nikdy však nebyl v prostředí tak dramaticky se vyvíjejícím a tak úzce propojeném s digitálními technologiemi a dalšími výdobytky současnosti. Z toho důvodu lze předpokládat, že i myšlení a mozek se budou v reakci na tento vývoj měnit. Dochází k neustálému rozptylování našich smyslů škálou audiovizuálních podnětů, což vede ke stále kratší délce soustředění. Toto může vést sice k efektivnímu reagování a zpracovávání informací, zároveň však k absenci schopnosti hloubavého myšlení.²¹²

V rámci tohoto úseku práce se věnuji formám vlivu zasahujících do svobody myšlení. Nejprve se zabývám tradičními podobami vnějšího působení na naše myšlení (ve smyslu nefyzického zásahu), které však s dnešní dobou doznaly významných změn. Druhou část této části pak věnuji formám, jež ještě donedávna patřily pouze do vědeckofantastického žánru. Jedná se o vlivy, které formou přímého zásahu nahlízejí do našeho myšlení či jej potenciálně mohou i měnit. Jsou umožněny moderními technologiemi (např. projekt společnosti Neuralink) a představují úplně nové výzvy pro svobodu myšlení a její ochranu.

---

²¹¹ URBAN, L. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3056-6. s. 114, 206, 210 – 216.

²¹² GREENFIELD, S. *Změna myšlení: jak se mění naše mozky pod vlivem digitálních technologií*. Brno: BizBooks, 2016. ISBN 978-80-265-0450-4. s. 31, 32.

2.2.1. Tradiční formy ovlivňování myšlení a jejich soudobá podoba

Již od pradávna měla společnost, v níž žijeme, podstatný vliv na naše myšlení. Její dílčí vlivy (jako např. rodinná výchova a vzdělávání, vliv náboženství) vždy hrály prim v působení na naše myšlení. Přes jejich tradici v utváření našeho myšlení nejsou neměnné. Vytváří pomyslné brýle, skrz které se na svět díváme, v mantinelech stanovených právním řádem. Dnešní společnost je založena na demokratických hodnotách. Stát se nesmí vázat na výlučnou ideologii či náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1 LZPS). Základní práva a svobody jsou přiznána všem bez ohledu na víru a náboženství, politické či jiné smýšlení (čl. 3 odst. 1 LZPS).

Od nejmladšího věku probíhá proces socializace, jenž je procesem celoživotním.²¹³ Prostřednictvím socializace dochází k „odbiologizování“ člověka, vedouc tak k vytváření individuálních postojů, názorové orientace a hodnotového systému. Je procesem individuálním i procesem, jenž vyjadřuje skupinové a celospolečenské charakteristiky (např. kulturní, ekonomické, politické, rodinné apod.).²¹⁴ Rozlišujeme primární socializaci, ke které dochází prostřednictvím rodiny, přátel apod., a sekundární, jež probíhá skrz instituce (např. škola, zaměstnání, prostředky masové komunikace).²¹⁵

Charakteristické vlastnosti světa 21. století představují ve vztahu ke svobodě myšlení dvousečný meč, když na jednu stranu napomáhají využití potenciálu svobody našeho myšlení, avšak stejně tak usnadňují a zintenzivňují zásahy, jež do ní mohou být v současnosti činěny. Níže uvádím v novodobém kontextu tradiční zdroje působení, jak již byly uvedeny výše, avšak s jejich novodobými nuancemi (k dřívějším formám ovlivňování myšlení více viz kapitola 2.1). Představují formy „nepřímého zásahu“ do našeho myšlení, kdy se podílejí (ať už cíleně či nikoli) na jeho formování bez toho, aniž by došlo k fyzickému zásahu do něj.

2.2.1.1. Výchova a vzdělávání

Od počátku lidské existence představuje výchova jeden z klíčových vlivů působících na myšlení a jeho svobodu. Výchova dětí je právem rodičů a zároveň má dítě právo na rodičovskou výchovu, jak stanovuje LZPS (čl. 32 odst. 4 LZPS). Stejně tak je každému bez ohledu na jeho víru či náboženství, politické či jiné smýšlení zaručeno právo na vzdělání (čl. 3

²¹³ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4674-6. s. 104, 105.

²¹⁴ URBAN, L. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3056-6. s. 125.

²¹⁵ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5. s. 60.

odst. 1, čl. 33 odst. 1 LZPS).²¹⁶ Výchovu bychom mohli obecně charakterizovat jako: „Cílevědomá, plánovitá a všestranná činnost směřující k přípravě člověka pro jeho osobní život a společenské úkoly.“²¹⁷ Dochází ke změně ve výchově dalších generací. V minulosti byly výchovné praktiky podobné v po sobě jdoucích generacích, neboť děti byly vychovávány dle tradic, které zajišťovaly předávání kulturního dědictví. Výchova byla v podstatě přípravou na svět svých předků, který takřka nedoznal změn. Poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty se napříč generacemi téměř vůbec neměnily. Toto se však postupně od konce 19. století mění.²¹⁸

Od padesátých let minulého století sílily hlasy, jež doporučovaly ponechat dítěti iniciativu v jeho duševním vývoji, zdůrazňujíc právo dítěte na vlastní projevy, na rozdíl od dob dřívějších, které byly ve znamení naprosté poslušnosti a podřízenosti ve všech oblastech života. Tato proměna v přístupu souvisí s rychlými proměnami společnosti, s její demokratizací a požadavky kladenými na jedince. Tímto způsobem došlo i ke změně významu rodiny, která se stává prostředím, které dává dítěti emoční jistotu, ochranu a oporu v úsilí vyrovnat se s požadavky turbulentně se vyvíjejícího náročného světa. Stále více se prohlubuje propast mezi generací rodičů a dětí, kdy rodiče vyrůstali v úplně jiném světě, ať už se jedná o jejich názory, hodnoty či obecně způsob života. Rodiče se dostávají do odlišné sféry oproti svým předkům, neboť připravují další generaci na svět, o němž mnoho sami nevědí.²¹⁹ Lidstvo bude muset být především adaptabilní – kritické a zároveň tolerantní ve vztahu k názorům druhých. Jednotlivec bude muset umět nacházet a rozlišovat pravdu v záplavě informací, která se na něj valí ze všech stran, prostřednictvím svých smyslů a kritického myšlení.²²⁰

Právě změny v přístupu k výchově především ve 20. století jsou reflektovány i zněním některých lidskoprávních katalogů, kde bývá výslovně deklarováno právo dětí na svobodu myšlení a s ní souvisejících práv. Kromě toho bývá taktéž zmiňováno právo rodičů (popř. i

---

²¹⁶ Obdobně upraveno např. v § 2 odst. 1 písm. a zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) či čl. 1 odst. 1 Úmluvy o boji proti diskriminaci ve vzdělání (*Convention against Discrimination in Education*), přijata na poli Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO) dne 14. prosince 1960 a v platnost vstoupila dne 22. května 1962.

²¹⁷ URBAN, L. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3056-6. s. 266.

²¹⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 978-80-247-1284-0. s. 321.

²¹⁹ Tamtéž, s. 322, 323.

²²⁰ Tamtéž, s. 324, 325.

dalších osob) na zajištění náboženské a morální výchovy svých dětí dle jejich přesvědčení.²²¹ Příkladem je Protokol č. 1 k EÚLP, který v čl. 2 uvádí, že: „Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením.“ Obdobně je tato problematika upravena i v MPOPP (čl. 18 odst. 4), Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 13 odst. 3), Americké úmluvě o lidských právech (čl. 12 odst. 4), Deklaraci o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství či víře (čl. 5 odst. 1),²²² Africké chartě o právech a blahu dítěte (čl. 9),²²³ LZEU (čl. 14 odst. 3) či Úmluvě o právech dítěte (čl. 14), která výslovně uznává právo dítěte na svobodu myšlení a s ní souvisejících práv, což doplňuje uznání práva a povinnosti rodičů (a v odpovídajících případech zákonných zástupců) usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem. Tuto problematiku bychom mohli nalézt upravenou i v českém právním řádu. Výslovně je uznáno nepopiratelné právo nezletilých dětí na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání nebo být bez vyznání. Zákonní zástupci nezletilých dětí je v tomto mohou pouze usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí.²²⁴

Od výchovy odlišuje Ústavní soud vzdělávání, když uvádí, že: „(...) vzdělání oproti výchově v sobě zahrnuje výrazně formalizovaný institucionální a materiální aspekt, v jehož rámci probíhá.“²²⁵ Přestože dochází k tomuto odlišení, jedná se o pojmy spolu úzce spjaté, neboť by rezignace na výchovu veřejným školstvím vedla k poskytování vědění bez etického rozměru.²²⁶ Vzdělání ve školách a skrze něj nabyté vědomosti maximalizují rozsah svobody našeho myšlení, neboť nám rozšiřuje obzory a vede k využití plného potenciálu svobody

---

²²¹ Ochranou těchto práv se opakovaně zabýval i ESLP, a to nejen ve vztahu ke smluvnímu státu (např. rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci Mansur Yalçın a ostatní, stížnost č. 21163/11) a to i v případě uplatňování těchto práv v době po rozvodu rodiči vyznávajícími odlišné náboženství (např. rozsudek ze dne 12. února 2013 ve věci Vojnity proti Maďarsku, stížnost č. 29617/07; rozsudek ze dne 26. července 2018 ve věci T. C. proti Itálii, stížnost č. 54032/18).

²²² Deklaraci OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství či víře (*UN Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*), přijata Valným shromážděním OSN dne 25. listopadu 1981, rezoluce OSN č. 36/55, A/RES/36/55.

²²³ Africká charta o právech a blahu dítěte (*The African Charter on the Rights and Welfare of Child*), přijata na poli tehdejší Organizace africké jednoty (*Organisation of African Unity*; dnešní Africké Unie) dne 1. července 1990, v platnost vstoupila dne 29. listopadu 1999.

²²⁴ Zákon č. 3 /2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), § 2 odst. 1, 2.

²²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. července 2019, sp. zn. Pl. ÚS 34/17, bod 73.

²²⁶ RESCHOVÁ, J. Právo na vzdělání v kontextu společenských změn. In: KUDRNA, J. (ed.) *Listina v kontextu společenských změn (K 30. výročí jejího přijetí)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7552-111-8. s. 75 – 88.

myšlení a napomáhá její ochraně před manipulací a nepravdou. Výuka má být apolitická, ve smyslu propagace politických subjektů, a prosta negativních vlivů komerční sféry,²²⁷ čímž by účastníci vzdělávacího procesu měli být chráněni před nechtěnou indoktrinací.²²⁸ Myšlenkově neutrální výchovný prostor napomáhá k utváření vlastních názorů a svobodě myšlení. Rozvoj potenciálu jednotlivce vede k rozvoji nejen svého nejbližšího okolí, nýbrž celé společnosti.²²⁹

2.2.1.2. Náboženství

Náboženství tradičně představovalo významnou roli v ovlivňování myšlení lidí a jeho svobody. Po dlouhou dobu bylo klíčovým prvkem, od něhož se odvíjelo myšlení jednotlivce i celé společnosti, její chování i spravování. V předchozím století se očekávalo, že se budoucí doba ponese ve jménu celosvětové sekularizace. Předpokládalo se, že celosvětově dojde k ústupu významu náboženství a jeho vlivu, avšak od 70. let 20. století bylo postupně zřejmé, že sekularizace je především evropskou záležitostí, nikoli celosvětovou. Vedle sekularizace nastává „náboženská deprivatizace“ spočívající v návratu náboženství do veřejného prostoru,²³⁰ což je především patrné u islámského fundamentalismu či ortodoxních židovských komunit. Nacházíme se tedy v době paradoxní, neboť je pro ni typická sekularizace,²³¹ zároveň však dochází k posilování restaurativních a fundamentalistických tendencí u různých forem náboženství.²³²

V evropském prostoru obecně dochází k poklesu religiozity, přičemž konkrétně v České republice religiozita patří k jedné z nejnižších na celém světě.²³³ Česká republika je státem nábožensky neutrálním, bez státního náboženství, kde je zaručena náboženská pluralita (čl. 2 odst. 1 LZPS).²³⁴ Nikdo nemůže být diskriminován či mu být odepřena práva z důvodu jeho víry či náboženství (čl. 3 odst. 1 LZPS). LZPS zakotvuje právo na svobodu

---

²²⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 32.

²²⁸ MORAVEC, O. § 32: Zákaz činnosti a propagace politických stran a hnutí, zákaz reklamy. In: RIGEL, F., BAHÝLŮVÁ, L., MORAVEC, O., PUŠKINOVÁ, M., KUDROVÁ, V. *Školský zákon*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-550-3. s. 178.

²²⁹ RESCHOVÁ, J. Právo na vzdělání v kontextu společenských změn. In: KUDRNA, J. (ed.) *Listina v kontextu společenských změn (K 30. výročí jejího přijetí)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7552-111-8. s. 75.

²³⁰ HEJNA, D. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2427-0. s. 30.

²³¹ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5. s. 169.

²³² HEJNA, D. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2427-0. s. 31

²³³ Tamtéž, s. 33.

²³⁴ RIGEL, F. Čl. 15: Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby]. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

náboženského vyznání, právo změnit jej či být bez něj. Každý má právo svobodně projevat své náboženství navenek, ať už samostatně či s jinými. Podobně se k této problematice staví nejrůznější lidskoprávní katalogy (viz kapitola 1.3.).²³⁵

S vývojem společnosti ani tradiční instituce, kterými různé církve a náboženské společnosti jsou, nezůstávají pozadu a snaží se využít moderních technologií a „držet krok s dobou“. Ať už se jedná o aplikaci pro chytré telefony (např. aplikace *Dalai Lama*),²³⁶ virtuální poutě (např. projekt společnosti *BSocial Experience Mecca*)²³⁷ či nahrazení duchovních roboty (např. kázání robotického kněze *Mindara* v Japonsku).²³⁸ Přes změnu forem vlivu, zastává náboženství nadále významnou roli v životě současné generace i generací budoucích a významným faktorem ovlivňujícím naše myšlení a jeho svobodu.

2.2.1.3. Persvaze (přesvědčování) a její nové zbraně

Dennodenně se setkáváme s přesvědčováním v nejrůznějších formách. Může se jednat o rozhovor rodiče a dítěte, rozhovor se spolužákem či kolegou, reklamu v televizi, marketing oblíbeného „influencera“ (tzv. *influencer marketing*), mediální výstup politika apod. Neexistuje všeobecně přijímaná definice pojmu *persvaze*, jsou zde však společné prvky, na jejichž základě ji můžeme definovat jako „specifickou formu komunikace, jejímž cílem je ovlivnit duševní stav recipienta v atmosféře svobodné volby.“ Typickými znaky jsou tudíž úmyslný pokus o vliv, komunikace a změna duševního stavu recipienta. Jedním z těchto znaků je i svobodná vůle, tedy možnost na straně recipienta se svobodně rozhodnout, zda zdroji persvaze vyhoví, či nikoli. Právě přítomnost tohoto prvku je významným faktorem odlišující ji od konceptu nátlaku.²³⁹

---

²³⁵ RIGEL, F. Čl. 16: Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

²³⁶ Jedná se o aplikaci pro Android i iOS, která nabízí přehled jeho aktivit, cest, učení i živé vstupy. [6] The Office of His Holiness the Dalai Lama. *Dalai Lama App for Android and iPhone*. His Holiness the 14th Dalai Lama [online]. The Office of His Holiness the Dalai Lama, © 2023 [cit. 25.2.2023]. Dostupné zde: <https://www.dalailama.com/dalai-lama-app-for-android-and-iphone>.

²³⁷ Poutníkovi se pomocí brýlí nabízí návštěva Mekky ve virtuální realitě. MRÁZEK, K. Cestou necestou: poutníci ve virtuálním světě. In: *Info.dingir.cz* [online]. 11.6.2020 [cit. 20.2.2023]. Dostupné z: <https://info.dingir.cz/2020/06/cestou-necestou-poutnici-ve-virtualnim-svete/>.

²³⁸ HARDINGHAM-GILL, T. The android priest that's revolutionizing Buddhism In: *Edition.cnn.com* [online]. 28. 8. 2019 [cit. 20.2.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/travel/article/mindar-android-buddhist-priest-japan/index.html>.

²³⁹ GÁLÍK, S. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, 2012. Psyché. ISBN 978-80-247-4247-2. s. 7, 9-14, 76.

S vývojem moderních technologií dochází i k evoluci tradičních technik mediální manipulace²⁴⁰ (např. selektivní výběr informací a jejich zamlčování, logické klamy, argumentační fauly, emociálně zbarvené a hodnotící výrazy a další),²⁴¹ které významným způsobem ovlivňují naše postoje, názory, hodnocení reality a představy o světě.²⁴² Výjimkou není ani internet, jakožto moderní médium umožňující neuvěřitelné množství rozmanitých druhů využití včetně politické a jiné manipulace.²⁴³ V posledních dvou dekadách došlo k významnému vývoji v ovlivňování mínění, kdy se dostáváme ze světa „offline“ do světa „online.“

V následující části nejprve zmiňuji kritické myšlení, schopnost, jež dle mého názoru v dnešní době i ve vztahu k dále uvedeným typům manipulace nabývá na důležitosti. Níže představuji některé typy manipulativních technik nejen v online prostředí, které demonstrují, jak moderní technologie (včetně např. umělé inteligence) umožnily rozkvět manipulace.²⁴⁴

2.2.1.3.1. Kritické myšlení

Z dob neoplývajících hojností informací jsme se dostali do doby informační exploze, kdy se dennodenně nacházíme v obležení nejrůznějších zdrojů informací, jež se předhánjí v uchopení našeho zájmu. Koncept kritického myšlení není konceptem novým, neboť za jeho prameny můžeme považovat již myšlenky antických filozofů. S rozvojem moderních technologií se však dostáváme do doby, kdy kritické myšlení obzvláště získává na důležitosti jakožto jedna z forem sebeobranu práva na svobodu myšlení. Kritické myšlení by mělo hrát nezbytnou roli při našem uvažování, při hodnocení informací, které získáváme pomocí pozorování, zkušeností, úvah nebo komunikace.²⁴⁵

---

²⁴⁰ Tyto trendy a informační exploze vedou i ke vzniku nových oborů, kterým je například tzv. *kaptologie* (*captology*). Tento obor bychom mohli charakterizovat jako obor zabývající se „*designem, výzkumem a programovou analýzou interaktivních a počítačových produktů (web, mobilní telefony, další zařízení) za účelem změny postojů a lidského chování.*“ FOGG, B. J. *Persuasive Technology: Using Computers to Change What We Think and Do*. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers, 2003. ISBN 978-1558606432. In: Tamtéž, s. 76 – 80.

²⁴¹ Blíže k tomuto tématu např. NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 111, 112.

²⁴² FILO, J., IVANIČ, P., LUPPOVÁ, S. *Myslíme kriticky o médiích*. Bratislava: Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, 2011. ISBN 978-80-970163-3-3. In: NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 89.

²⁴³ VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2. s. 282 – 287.

²⁴⁴ LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

²⁴⁵ GAZDA, J., LIŠKA, V., MAREK, B. *Kritické myšlení: dovednost (nejen) pro 21. století*. Ilustroval Jiří NOVÁK. Praha: Nakladatelství P3K, 2019. ISBN 978-80-87343-88-3. s. 35, 36.

„Kritické myšlení je jedním z nejzákladnějších nástrojů chránící nás proti
deprivantům²⁴⁶ a jejich manipulacím.“

František Koukolík²⁴⁷

Neexistuje všeobecně přijímaná definice kritického myšlení. Jednou z možností, jak jej můžeme charakterizovat, je jako: „*schopnost rozhodovat a rozlišovat spočívající v nepodléhání prvnímu dojmu, obecnému mínění, naivním nepřebírání tradovaných názorů, schopnosti zaujmout odstup a připustit odlišný pohled, ve vytvoření si vlastního názoru na základě vědomostí a zkušeností jak vlastních, tak i jiných kvalifikovaných osob.*“²⁴⁸

Kritické myšlení představuje jednu z forem ochrany před klamy, podvody, pověrami a mylným chápáním sebe sama i světa kolem nás.²⁴⁹ Vzdělávání v této oblasti je významné obzvláště pro děti, které jsou snadněji ovlivnitelné.²⁵⁰ Vyžaduje určitou mentální námahu, čas a schopnost odstupu. Výchozím bodem je pochopení toho, jakým způsobem je utvářeno naše vnímání a rozhodování, jak a na jakém základě podléháme našemu okolí, jak funguje propaganda, s jakými druhy triků a klamů se v dnešní nevyzpytatelné době můžeme setkat.²⁵¹

Jednou z nejčastějších chyb, které děláme, je *ignorace důkazů*, jež jsou v rozporu s naším přesvědčením a které jej nepotvrzují. V cestě nám taktéž stojí *iluze nadřazenosti* (tzv. *Dunningův-Krugerův efekt*), tedy přesvědčení o vlastní nadřazenosti, ať už v oblasti konkrétních schopností či inteligence, krásy apod. Lidé se po zhlédnutí jednoho sportovního utkání, televizního zpravodajství, přečtení jednoho článku na internetu atd. stávají trenéry, ekonomy, právníky, lékaři apod., čili odborníky na všechny oblasti lidského života. K formám sebe-sabotáže, ke kterým se uchylujeme, patří dále *přehnaná důvěra* v naši paměť či činění *ukvapených závěrů* i na základě neznalosti elementárních statistických pravidel a další myšlenkové chyby.²⁵² Ke kognitivním zkreslením patří i *stádní efekt* (s počtem lidí, kteří přijali určitou myšlenku za svou, se zvyšuje pravděpodobnost stejného chování u ostatních),

²⁴⁶ „Deprivanti jsou lidé, kteří z biologických, psychologických nebo sociokulturních důvodů nedosáhli lidské normality či o ni přišli.“ In: KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9. s. 44.

²⁴⁷ NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 116.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁴⁹ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: Nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2. s. 259.

²⁵⁰ Na toto pamatuje i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, neboť zařazuje kritické myšlení do klíčových kompetencí, které by si měli žáci osvojit, což uvádí např. v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia, nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. Taktéž je považováno za klíčovou kompetenci ve Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

²⁵¹ NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 117.

²⁵² Tamtéž, s. 120 - 123.

heuristika dostupnosti (tendence systematicky přikládat vyšší důležitost snadno dostupným informacím) či efekt *kognitivní slepé skvrny* (vnímáme kognitivní zkreslení u ostatních, nikoli však ta naše, důsledkem čehož se podvědomě domníváme, že jsou naše etické názory ty správné a objektivní).²⁵³

Kritické myšlení je důležitou schopností, již můžeme využít v nejrůznějších oblastech života, včetně toho pracovního.²⁵⁴ Za stále významnější koncept je považováno i na mezinárodní úrovni, kdy bylo kritické myšlení označeno např. ve zprávě Světového ekonomického fóra (*World Economic Forum*, WEF) zabývající se budoucností pracovních míst za jednu z deseti nejdůležitějších schopností zaměstnanců v nadcházející době.²⁵⁵ Má být rozvíjeno již od nižších úrovní vzdělávání, přičemž je akcentováno i v rámci výuky práva²⁵⁶ pro jeho shodné charakteristické rysy s právním myšlením.²⁵⁷ Je nezbytné pro právní uvažování, analýzu a argumentaci. Je předpokladem pro určení nejvhodnějšího postupu pro učinění složitých významných rozhodnutí, čímž se stává nepostradatelné pro demokratickou společnost.²⁵⁸

Toto téma je tématem, jež je spjato i s dalším pojmy, mezi něž patří kupříkladu mediální gramotnost, která je jedním z předpokladů kritického myšlení. Mohli bychom ji charakterizovat jako „*schopnost získávat přístup k médiím, chápat a kriticky vyhodnocovat různé aspekty médií a mediálních obsahů a vytvářet v různých kontextech vlastní sdělení.*“²⁵⁹. Zákodárce ji nedefinuje, ale pamatuje na ni. Dle důvodové zprávy k zákonu o službách platform pro sdílení videonahrávek²⁶⁰ by mediální gramotnost neměla cílit pouze na výuku zabývající se technologiemi, nýbrž by se měla soustředit i na vybavení občanů schopností

²⁵³ GAZDA, J., LIŠKA, V., MAREK, B. *Kritické myšlení: dovednost (nejen) pro 21. století*. Ilustroval Jiří NOVÁK. Praha: Nakladatelství P3K, 2019. ISBN 978-80-87343-88-3. s. 49, 56, 59.

²⁵⁴ Český zákonodárce ji výslovně zmiňuje např. ve vztahu k práci auditorů v § 13a zákona č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech), který zní: „*Statutární auditor při provádění povinného auditu zastává postoj, který obnáší kritické myšlení (...)*“.

²⁵⁵ WHITING, K. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. In: *Weforum.org* [online]. ©2023, 21.10.2020 [cit. 8.2.2023]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>.

²⁵⁶ Význam kritického myšlení u právníků je vyzdvihován např. ve Strategickém záměru Právnické fakulty Univerzity Karlovy 2021 – 2025 (dostupný zde: https://www.prf.cuni.cz/sites/default/files/soubory/2021-07/Strategicky_zamer_2021-2025.pdf), který deklaruje misi vzdělávat a vychovávat osobnosti s kritickým právním myšlením.

²⁵⁷ DRASLAROVÁ, H. Naučit se myslet jako právník? *Jurisprudence*, 2022, č. 6, s. 36 - 46. ISSN 1802-3843.

²⁵⁸ FRUEHWALD, E. S. *Critical Thinking: An Essential Skill for Law Students, Lawyers, Law Professors, and Judges* [online]. Kindle Direct Publishing, 2022 [cit. 10.2.2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4164754.

²⁵⁹ NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 19.

²⁶⁰ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 242/2022 Sb., o službách platform pro sdílení videonahrávek a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o službách platform pro sdílení videonahrávek).

kritického myšlení, jež je potřebné k vytvoření úsudku. Tímto způsobem by občané měli být lépe vybaveni k tomu, aby mohli chránit sebe a svou rodinu mimo jiné před škodlivým obsahem.²⁶¹

2.2.1.3.2. Vybrané formy online manipulace

Následující pasáž se věnuje některým formám online manipulace. Konkrétně tyto formy jsem zvolila pro jejich rozšířenost a vliv, které mohou na myšlení mít. Jak konstatoval Výbor ministrů Rady Evropy²⁶², tyto formy mohou mít negativní účinky na kognitivní autonomii, tedy na „*schopnost ovládat vlastní kognitivní funkce (paměť, pozornost, plánování, racionální uvažování, rozhodování atd.)*“.²⁶³

2.2.1.3.2.1. Fenomén influencer (marketing)

Nacházíme se v době sociálních sítí (např. Instagram, YouTube, Facebook, TikTok), které daly za vznik novodobé formě propagace a ovlivňování, *influencerům*. Obecně můžeme charakterizovat *influencera* jako „*vlivné uživatele, kteří svou (mnohdy netvůrčí či okolí napodobující) činností jednak s využitím obsahu, který takto vytvářejí, jednak s využitím svých kontaktů a spojení, dokážou ovlivnit chování dalších uživatelů na internetu v míře nesrovnatelné s ostatními propagačními kanály*.“ Rozsah vlivu dané osoby se odvíjí od velikosti jeho publika (*followerů*).²⁶⁴

Influencery lze rozlišovat podle jejich zaměření do různých skupin (kupříkladu „*opinion leader*“²⁶⁵ tedy osoba podílející na formování veřejného mínění).²⁶⁶ Účinnost tohoto způsobu ovlivňování (kupříkladu reklamy či názorů a myšlenek *influencera* obecně),

²⁶¹ Příkladem je zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, § 5 - Rada pro rozhlasové a televizní vysílání se má podílet na zvyšování úrovně mediální gramotnosti a zákon č. 242/2022 Sb., o službách platform pro sdílení videonahrávek a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o službách platform pro sdílení videonahrávek), § 8 – poskytovatelé služby platformy pro sdílení videonahrávek přijme opatření k ochraně k zajištění účinných opatření a nástrojů v oblasti mediální gramotnosti a zvyšování povědomí uživatelů platformy o těchto opatřeních a nástrojích.

²⁶² Shodně Deklarace Výborů ministrů o schopnostech manipulace algoritmů ze dne 13. února 2019 (*Declaration by the Committee of Ministers on the Manipulative Capabilities of Algorithmic Processes*), dokument č. Decl(13/02/2019)1, odst. 9.

²⁶³ METZINGER, T. The Myth of Cognitive Agency: Subpersonal Thinking as a Cyclically Recurring Loss of Mental Autonomy. *Frontiers in Psychology*. 2013, roč. 4, č. 2. ISSN 16641078. In: LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

²⁶⁴ ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

²⁶⁵ Někdy bývá vyčleňován do samostatné kategorie. GOO, A. Key Opinion Leaders vs. Influencers: What is the difference? In: *Linkedin.com* [online]. 10. 9. 2018 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://www.linkedin.com/pulse/key-opinion-leaders-vs-influencers-what-difference-amanda-goo>.

²⁶⁶ Influencer. *Podnikatel.cz* [online] Internet Info, s.r.o., © 1997 – 2023 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupný zde: <https://www.podnikatel.cz/pruvodce/marketing/influencer-vlivny-uzivatel/>.

vyplývá z konceptu „lidské tváře“, kdy je využíván pomyslně blízký vztah *influencerů* a jejich *followerů*, šířitele a spotřebitele, resp. recipienta.²⁶⁷ *Influenceri* se stávají „kamarády“ a „známými“,²⁶⁸ díky čemuž uplatňují svůj vliv.²⁶⁹ V současné době představují žádanou komoditu, která je využívána k umístování cíleně směřované reklamy.²⁷⁰ V této souvislosti hovoříme o tzv. *influencer marketingu*, tedy o „*reklamním obsahu, který šíří lidé s vlivem na určitou skupinu spotřebitelů, tedy influenceri.*“²⁷¹

Tato forma ovlivňování míří především na děti²⁷² a mladé dospělé, přičemž právě v této době (kolem patnáctého roku života) je osobnost člověka velmi tvárná. Formováním této generace dochází k utváření budoucnosti společnosti.²⁷³ *Influencer marketing* se stal nejvýznamnějším nástrojem pro oslovování koncových zákazníků, kteří se nacházejí ve věkové skupině do 30 let.²⁷⁴

Konkrétně studie ukázala, že děti mají velký problém neoznačenou reklamu či sponzorovaný obsah detekovat, kdy bez jakékoli pomoci tak bylo schopno učinit pouze jedno z deseti dětí. Takřka tři pětiny respondentů ve věku od 9 – 15 let odpovědělo, že sleduje nějakého *influencera* často, přičemž věci jimi propagované si přeje bez-mála čtyři pětiny dětí.²⁷⁵ Napodobují svůj idol, ať se jedná o názory či životní styl. Toto zjištění přispělo k vytvoření *Kodexu influencera*, na němž se podíleli zástupci Asociace komunikačních

---

²⁶⁷ VESELÁ, N. Skrytá reklama influencerů. *Pravniprostor.cz* [online]. 19. 4. 2022 [cit. 4. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/skryta-reklama-influenceru>.

²⁶⁸ Dochází k tzv. parasociálním interakcím („*jednostranný proces komunikace ve chvíli, kdy je divák vystaven masovému médiu*“), které mohou vést až k tzv. parasociálním vztahům („*jednostranný vztah mezi lidmi (individu) a postavami vystupujícími v masových médiích. Divák může tyto postavy vnímat jako své přátele, identifikovat se s nimi, napodobovat jejich způsob života*“). STRNADOVÁ, V. *Mediální komunikace* [online]. Univerzita Hradec Králové [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: https://lide.uhk.cz/fim/ucitel/strnave1/doc/s2_11.pdf.

²⁶⁹ Tomu napovídá i původ slova *influencer*, který sám implikuje vliv na veřejné mínění. MORAVEC, O. In: RIGEL, F., MORAVEC, O., ONDREJOVÁ, D. *Reklamní právo*. Praha: C. H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-686-9. s. 35. In: KRCHOVOVÁ, B. *Reklama influencerů na sociální síti Instagram a její právní postih v České republice (část I)*. *Soukromé právo*. 2022, roč. 10, č. 1, s. 25. ISSN 2533-4239.

²⁷⁰ ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

²⁷¹ LYSKOVÁ, T. I youtuber se musí vyznat v právu. *Právní rádce*. 2020, roč. 28, č. 6, s. 26-30. ISSN 1210-4817.

²⁷² K vlivu *influencer marketingu* na žáky 2. stupně základních škol blíže např. MIKULCOVÁ, K., KOPECKÝ, K. *Aktuální problémy mediální výchovy a mediální gramotnost žáků 2. stupně ZŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 78-80-244-5901-1. s. 44 – 50.

²⁷³ URBAN, L. *Sociologie: klíčová témata a pojmy. 2., doplněné a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3056-6. s. 127.

²⁷⁴ How Social Media Has Changed The Ad Game, MDG Advertising In: ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

²⁷⁵ HEJLOVÁ, D. a kol. *Skrytou reklamu na internetu pozná jen jedno dítě z deseti, zjistili výzkumníci z Univerzity Karlovy*: Tisková zpráva [online]. Praha, 14. 5. 2018 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://fsv.cuni.cz/skrytou-reklamu-na-internetu-pozna-jen-jedno-dite-z-deseti-zjistili-vyzkumnici-z-univerzity-karlovy>.

agentur (AKA), Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (FSV UK) a Sdružení pro internetový rozvoj (SPIR), jenž stanovuje základní pravidla spolupráce značek a influencerů (stanovuje povinnost sdělení existence obchodní spolupráce, povinnost přizpůsobit formu sdělení předpokládané cílové skupině atd.).²⁷⁶

Skrytá reklama je v současnosti jedním z neúčinnějších metod nabízení zboží a služeb a i efektivním nástrojem influencer marketingu.²⁷⁷ Tato problematika není ve vztahu k influencerům speciálně právně upravena, základní právní úpravu tak představuje *zákon o regulaci reklamy*²⁷⁸ a *zákon o ochraně spotřebitele*. Přestože výslovně nehovoří o skryté reklamě, lze ji podřadit pod jednu z definic klamavé (nekalé) obchodní praktiky,²⁷⁹ která uvádí, že „*obchodní praktiky jsou vždy považovány za klamavé, pokud prodávající využívá redakční prostor ve sdělovacích prostředcích k placené propagaci svého výrobku nebo služby, aniž by spotřebitel mohl z obsahu sdělení, z obrázků nebo zvuků jednoznačně rozpoznat, že se jedná o reklamu.*“²⁸⁰ Na úpravě podmínek se významnou měrou podílejí i samotné sociální sítě.²⁸¹ Jsou to právě především ony, které se rozhodly na rozmach influencerů a influencer marketingu zareagovat, kdy se snaží vybalancovat výsledek se záměrem omezit nekalé obchodní praktiky a zároveň přilákat další komerční partnery. Záměrem regulace této problematiky je především dohled nad dodržováním obecných pravidel hospodářské soutěže a ochrana spotřebitele a průměrného uživatele internetu. Jak i potvrzuje výše uvedená studie, obzvláště zranitelnou skupinou jsou subjekty v dětském věku. Influencer je povinen zřetelně označit placenou reklamní spolupráci s ohledem na předpokládanou cílovou skupinu (což zdůrazňuje i Kodex influencerů v bodě č. 2) v souladu s podmínkami dané sociální sítě.²⁸²

Lze tedy shrnout, že influenceri představují významnou sílu, která však bývá opomíjena. Bývá poukazováno na jejich vliv v případě marketingu, jejich vliv na formování směřování v jiných oblastech je ale upozadován. Vedle etických a právních aspektů

---

²⁷⁶ Plné znění *Kodex influencerů* dostupné zde: <https://ferovyinfluencer.cz/kodex>.

²⁷⁷ ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

²⁷⁸ § 2 odst. 1 písm. b zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷⁹ ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

²⁸⁰ § 4, § 5, příloha č. 1 písm. j) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

²⁸¹ Více informací k úpravě těchto podmínek v případě např. sociální sítě YouTube dostupný zde: <https://support.google.com/youtube/answer/154235?hl=en>.

²⁸² ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22, s. 776-780. ISSN 1210-6410.

influencer marketingu nelze podcenit i vliv, který mají na formování myšlení a názorů té nejzranitelnější skupiny, dětí.

2.2.1.3.2.2. Robotická propaganda

Významnou formou nadále zůstává propaganda, prostředek využívaný po tisíciletí, jenž modernizoval a rozšířil paletu svých nástrojů. Můžeme se setkat s řadou definic pojmu propaganda. Jedna z možných definic ji charakterizuje jako „*soubor prostředků, jimiž se záměrně působí na myšlení a citění.*“ Od informování a vzdělávání se odlišuje tím, že „*propaganda má za cíl ideově a citově ovládat obyvatelstvo do té míry, že propagátor je s to řídit jeho názory, city, nálady a postoje v libovolnou dobu a v žádané intenzitě.*“²⁸³ Taktéž lze o ní hovořit jako o „*úmyslné snaze přesvědčit lidi, aby přemýšleli a chovali se takovým způsobem, který si přeje zdroj.*“²⁸⁴ V současnosti ji můžeme vnímat taktéž jako „*manipulaci s médii s cílem dosažení společenské kontroly*“ (zejména v politickém kontextu). V jeho současném významu se s ním setkáváme až od 20. století, přestože tyto praktiky sahají hluboko do minulosti.²⁸⁵

Základní nástroje moderní podoby propagandy lze sumarizovat jako stručnost, dobrá srozumitelnost, probuzení emocí (především je mířeno na strach, vztek a závist; jde o snahu potlačit racionalitu, což vede k lepší ovladatelnosti lidí a nasměrování „správným“ směrem), vykonstruování či identifikace nepřítele, vytváření informačního chaosu,²⁸⁶ polarizace (dělení na „my“ a „oni“), falešná svědectví, využívání autorit a expertů atd.²⁸⁷ Nelze ani opomenout vytváření médií či jejich ovládnutí.

Právě různá média bývají zneužívána k propagandě. V tomto kontextu bývá propaganda charakterizována jako „*manipulace médií s cílem dosažení společenské kontroly, a to zejména v politickém kontextu, kdy je spojována s úsilím politických hnutí, organizace a*

---

²⁸³ MAREK, F. Psychologie propagandy. *Manipulatori.cz* [online] 12. 11. 2015 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupný zde: <https://manipulatori.cz/psychologie-propagandy-i-co-je-propaganda/>. In: NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 20.

²⁸⁴ CULL, N., CULBERT, D., WELCH, D. *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2003. ISBN 979-1576078203. s. 322 – 323. In: FTOREK, J. *Manipulace a propaganda: na pozadí současné informační války*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0605-7.

²⁸⁵ FTOREK, J. *Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2012. Komunikace. ISBN 978-80-247-3926-7. s. 17, 64 -66.

²⁸⁶ NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 164, 166, 167, 169.

²⁸⁷ TÁBORSKÝ, J. *V síti (dez)informací: proč věříme alternativním faktům*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-2014-7. s. 170-186

vlád.‘²⁸⁸ Jejich kontrola poskytuje možnost ovlivnění jejich obsahu, tedy o čem se psát má a na co se naopak má zapomenout. Pakliže se nějakému tématu vyhnout nelze, pro odvedení pozornosti je překrýváno záplavou dalších informací, vytvořením jiného skandálu, očernění protivníka či použití *hoaxů*²⁸⁹ atd. ke zmatení adresátů.²⁹⁰ Propaganda odpradávná využívala média. S rozvojem využití sociálních sítí a internetu obecně se však nabízí úplně nové pole působnosti.

S příchodem moderních technologií přibýly i nové nástroje, ke kterým se řadí i techniky „robotické propagandy.“ Snaží se „vytvářit obsah či konsenzus v rámci politických témat pomocí automatické aktivity.“ Je formou informační války, přičemž předvádí integraci moderních technologií a politického boje se záměrem působit na myšlení společnosti.²⁹¹ Používá algoritmy²⁹² a automatizaci k vytváření a distribuci zavádějících informací a manipulovaného obsahu. Za tímto účelem využívá sociální sítě.²⁹³

Základní jednotkou je „bot,“²⁹⁴ který se snaží navodit dojem skutečného uživatele a ovlivňovat svým politickým názorem mínění ostatních uživatelů, k čemuž jsou i často využíváni různými politickými režimy. Vzhledem k jejich charakteru jsou schopni automaticky sdílet a šířit obsah nadlidskou rychlostí. Méně vyvinutou formou jsou pak propagandističtí „trollové,“²⁹⁵ kteří jsou využíváni k podobným cílům. Ti se od „botů“ liší tím, že se jedná o skutečné osoby, které pod falešnými účty vytvářejí na sociálních sítích

---

²⁸⁸ FTOREK, J. *Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2012. Komunikace. ISBN 978-80-247-3926-7. s. 64-66.

²⁸⁹ Pod tímto pojmem si lze představit „falešnou zprávu, která varuje před neexistujícím nebezpečím, přičemž obsahuje nepřesné zkreslující informace či účelově upravené polopravdy.“ In: KUČHTA, J. Aktuální problémy počítačové kriminality včetně její prevence. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 1, s. 10. ISSN 1805-2789.

²⁹⁰ NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2. s. 169.

²⁹¹ MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 4, 5. ISSN 1805-2797.

²⁹² Prostřednictvím algoritmů dochází ke vzniku tzv. *informačních bublin*. Jedná se o personalizovaný prostor vytvořený počítačovým algoritmem na základě různých parametrů (např. lokality uživatele, jeho historie vyhledávání apod.), který může vést k izolaci uživatele od odlišných názorů a informací, což může vést k utvrzování jeho přesvědčení a potírání názorové plurality. In: NEUMAJER, O. Jak vykouknout z informační bubliny. *Řízení školy*. 2017, roč. 14, č. 6. ISSN 1214-8679.

²⁹³ LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

²⁹⁴ Pod tímto pojmem se skrývají „automatizované účty na sociálních sítích, které primárně interagují mezi sebou nebo ostatními účty na základě témat dotýkajících se veřejné politiky, politických krizí nebo voleb.“ Za samostatnou skupinu lze pak považovat *hybridní boty*, kteří stojí na pomezí „úctu ovládaného skutečným uživatelem a automaticky ovládaným botem.“ In: MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 7. ISSN 1805-2797.

²⁹⁵ Tamtéž s. 6.

obsah v souladu s přáním zadavatele. Motivací jim je finanční ohodnocení či ideologické souznění. Pro jejich nákladnost však začínají dominovat „boti.“ Efektivita „botů“ se odvíjí od schopnosti proniknout mezi skutečné uživatele a vyvolání interakce za koordinovanějšího a propracovanějšího cílení.²⁹⁶

Některé techniky robotické propagandy sami o sobě mohou být klasifikovány jako deliktní jednání (např. u techniky *zahlčení* a *zastrašování*²⁹⁷ připadá v úvahu trestný čin nebezpečného pronásledování²⁹⁸), u jiných se tato klasifikace odvíjí od obsahu, který je jejich prostřednictvím šířen. V případě *astroturfingu*²⁹⁹ či u *digital gashlightingu*³⁰⁰ může v závislosti na jejich obsahu dojít k naplnění skutkových podstat přestupku proti společenskému soužití³⁰¹ či se dopustit některého trestného činu z oblasti trestných činů z nenávisti.³⁰² Významná část boje proti metodám robotické propagandy zůstává na provozovatelích sociálních sítí. I ti mohou být odpovědní³⁰³ v případě, že by nereagovali na deliktní jednání způsobené v souvislosti s robotickou propagandou.³⁰⁴ Tato témata mohou teoreticky zasahovat i do oblasti mezinárodního práva veřejného, a to v případě, kdy by protiprávní robotickou propagandu na sociálních sítích organizoval či uskutečňoval stát nebo jiný subjekt mezinárodního práva.³⁰⁵

---

²⁹⁶ MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 4, 5. ISSN 1805-2797. s. 12 – 24.

²⁹⁷ „Nástroj užívaný k zastrašení nebo regulaci činnosti konkrétních uživatelů, kteří se vyjadřují nebo zapojují do politických diskuzí či jsou jinak útočníkově nepohodlní.“ In: Tamtéž, s.17.

²⁹⁸ § 354 (především odst. 1 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²⁹⁹ „Metoda, jejímž cílem je vyvolat falešnou pozitivní spontánní reakci na daný politický názor. V praxi funguje tak, že politik, strana, hnutí nebo stát použije boty, kteří automaticky vytvářejí u určité ideje nebo myšlenkového postoje iluzi popularity.“ Byla využita k propagaci Brexitu. In: Tamtéž, s. 12.

³⁰⁰ „Jedná se o manipulativní techniku, jež propaguje nepravdivý obsah a zároveň nutí jedince zpochybňovat i to, co znal dříve. Příkladem či přímo důsledkem je například obecně šíření a dopad falešných zpráv, zejména v souvislosti s ruskými falešnými účty ve spolupráci s pro-ruskými či ruskými státními zpravodajskými portály (RT, Sputnik News).“ In: Tamtéž, s. 13, 14.

³⁰¹ § 7 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.

³⁰² MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 4, 5. ISSN 1805-2797. s. 21 – 24.

³⁰³ § 3 a násl. zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti).

³⁰⁴ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7357-766-7.

³⁰⁵ Popř. v rámci pozitivních závazků k ochraně svobody myšlení nedělal stát dost pro to, aby tak nemohly soukromé subjekty činit beztrestně. Určení deliktní odpovědnosti v případě tzv. hybridních válek či hybridních hrozeb je sporné. CILEVIČS, B. *Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations* [on-line]. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe, 14. 3. 2018 [cit. 30. 7. 2023]. Dostupné zde: <https://pace.coe.int/en/files/24547>. In: MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 4, 5. ISSN 1805-2797. s. 23, 24.

2.2.1.3.2.3. Behaviorální cílení online reklamy a microtargeting

S předchozím tématem souvisí i problematika behaviorálně cílené reklamy a *microtargetingu* (*mikrocílení*). Představují fenomény posledních desetiletí, se kterými se dennodenně setkáváme skoro každý z nás.

Behaviorálně cílená online reklama (*Online behavioural advertising*, dále jen „OBA“) představuje formu *cílené reklamy*,³⁰⁶ pod kterou si lze představit „*druh reklamy, jež je zobrazovaná jen určitému segmentu uživatelů na základě demografických, behaviorálních nebo dalších faktorů.*“ Pod pojmem OBA³⁰⁷ se skrývá „*technika využívající informací o předešlém internetovém chování k doručování reklam podle zájmů uživatele*“³⁰⁸ či „*praxe monitorování chování uživatelů internetu a využívání shromážděných informací k zobrazování cílené reklamy.*“³⁰⁹ Po navštívení stránky uživatelem v případě OBA obvykle dochází k tomu, že daná platforma tuto informaci (získanou pomocí souborů „cookies“³¹⁰)³¹¹ odesílá na příslušnou reklamní burzu, kde na základě těchto informací³¹² platformy nakupují, prodávají a vyměňují reklamní prostory a inzeráty v reálném čase.³¹³ Klíčovým aspektem manipulativního charakteru OBA je zjednodušeně nedostatek kontroly a povědomí týkající se těchto praktik, které se snaží formulovat mínění a preference uživatelů online prostoru.³¹⁴

Cílem je vytvoření reálného obrazu člověka z nasbíraných, utříděných a analyzovaných stop (dat), které po sobě člověk v online prostoru zanechal. OBA využívá

---

³⁰⁶ LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

³⁰⁷ Od BAO odlišujeme tzv. *kontextovou reklamu*. Ta se liší tím, že „*funguje na základě prostředí, které si uživatel prohlíží – jinými slovy povahy obsahu webových stránek, zatímco behaviorální reklama závisí na akcích, které uživatel provedl předtím, než se dostal na webové stránky (například na stránce produktu), kterou navštívil.*“ MALÍK, V. *Behaviorální a kontextová PPC reklama: Jaký je rozdíl?* In: Seoconsult.cz [online]. 6. 5. 2022 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.seoconsult.cz/blog/behavioralni-kontextova-ppc-reklama-jaky-je-rozdil>.

³⁰⁸ European Interactive Digital Advertising Alliance. *Guide to online behavioural advertising and online privacy* [online]. © 2009 - 2023 EDAA [cit. 2. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.youronlinechoices.com/cz/slovník-pojmu>.

³⁰⁹ BOERMAN, S.C. , KRUIKEMEIER, S. ZUIDERVEEN BORGESIU, F. J. *Online Behavioral Advertising: A Literature Review and Research Agenda. Journal of Advertising*. 2017, roč. 46, č. 3. ISSN 1557-7805, s. 363, 364.

³¹⁰ MALÍK, V. *Behaviorální a kontextová PPC reklama: Jaký je rozdíl?* In: Seoconsult.cz [online]. 6. 5. 2022 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.seoconsult.cz/blog/behavioralni-kontextova-ppc-reklama-jaky-je-rozdil>.

³¹¹ Soubory *cookies* můžeme definovat jako: „*krátké soubory textových dat ukládané webovými stránkami do zařízení uživatele (typicky se cookies ukládají do internetového prohlížeče).*“ Mají řadu využití, mezi které patří i sledování chování uživatelů a sběru dat. In: TOMÍŠEK, J. *Cookies a GDPR. Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 20, s. 687-696. ISSN 1210-6410.

³¹² LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

³¹³ Ad exchange (Reklamní burza). IDEALAB: PR agentura pro architekturu, design a real estate [online]. Idealab, © 2009–2023 [cit. 2. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://idealab.cz/slovník/ad-exchange-reklamni-burza/>.

³¹⁴ ZARSKY, T. *Privacy and Manipulation in the Digital Age. Theoretical Inquiries in Law* . 2019, roč. 20, č. 1. ISSN 1565-3404. In: LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

širokou plejádu informací.³¹⁵ Jedná se o data týkající se dané osoby jako takové (např. zdravotní stav, záliby, preference, jeho finanční stav, obsah sdílený na sociálních sítích a informace o místě, odkud byl sdílen) i jeho okolí (např. o rodinném stavu, data o jeho hovorech). Takto utvořený profil se stává takřka nesmrtelným, na rozdíl od těchto informací v případě jejich zanechání v reálném světě, kde postupně sejdou z mysli.³¹⁶ OBA vychází z premisy, že čím více toho o někom víte, tím snazší je si ho podmanit (ať už formou síly, nátlaku, autority či manipulace³¹⁷).³¹⁸

Cílené ovlivňování není limitováno na komerční účely. Politická reklama sehrává zásadní roli při ovlivňování vnímání politických systémů, volených představitelů i osobních názorů lidí. Jednou z forem OBA,³¹⁹ která je za tímto účelem využívána především ve volebních kampaních, je *microtargeting*.³²⁰ Microtargeting (taktéž *mikrocílení*) lze charakterizovat jako „*způsob, jak vytvářet personalizované zprávy či nabídky, které správně odhadnou dopad na jedince a které jsou určeny přímo konkrétnímu jedinci.*“³²¹

---

³¹⁵ GDPR v § 4 bodu 4 charakterizuje „profilování“ jako „*jákokoli forma automatizovaného zpracování osobních údajů spočívající v jejich použití k hodnocení některých osobních aspektů vztahujících se k fyzické osobě, zejména k rozboru nebo odhadu aspektů týkajících se jejího pracovního výkonu, ekonomické situace, zdravotního stavu, osobních preferencí, zájmů, spolehlivosti, chování, místa, kde se nachází, nebo pohybu.*“

³¹⁶ KOKEŠ, M. Čl. 10: Právo na soukromý a rodinný život; právo na informační sebeurčení. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

³¹⁷ SUSSKIND, J. *Future Politics: Living Together in a World Transformed by Tech*. Oxford University Press, 2018. ISBN 978-0198825616.

³¹⁸ Mimo shromažďování dat prostřednictvím internetového vyhledavače a sociálních sítí, nelze zapomenout na sběr dat prováděný kupříkladu v rámci tzv. chytrých domácností, na což poukazuje i Shoshana Zuboff ve svém díle *Věk kapitalismu dohledu: boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*. Zde hovoří o tzv. *kapitalismu dohledu*. Ten definuje jako „*nový ekonomický řád, který si nárokuje lidskou zkušenost jako volně dostupnou surovinu pro skryté obchodní praktiky vytěžování, predikce a prodeje.*“ Lidské zkušenosti jsou převáděny na „*behaviorální data.*“ O takto získaných datech dodává, že: „*některá se využívají ke zlepšení produktů či služeb, zbytek se prohlásí za soukromě vlastněný behaviorální přebytek, zásobují se jím pokročilé výrobní procesy známé jako „strojová inteligence“ a vytvářejí se z něj prediktivní produkty, jež předvídají, co teď, brzy a později uděláte.*“ S prediktivními produkty je poté obchodováno na tzv. *behaviorálním termínovém trhu*. Za vůdčí společnost, která vynalezla a zdokonalila *kapitalismus dohledu*, považuje společnost Google. *Kapitalismus dohledu* považuje za útok na naše lidství, vyvlastňování zásadních lidských práv a modifikaci našeho chování, kdy dochází k vyprázdňování člověka jakožto myslící bytosti. In: ZUBOFF, S. *Věk kapitalismu dohledu: boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*. Praha: Argo, 2022. Crossover. ISBN 978-80-257-3936-5. s. 13, 22, 24, 26.

³¹⁹ BLASI CASAGRAN, C., VERMEULEN, M. Reflections on the Murky Legal Practices of Political Micro-Targeting from a GDPR Perspective. *International Data Privacy Law*. 2021, roč. 11, č. 4, s. 348. ISSN 2044-4001. In: LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

³²⁰ Zpravodajství – Evropský parlament. *Politická reklama: Proč jsou nová pravidla tak důležitá?* [online]. 9. 2. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20230202STO71504/politicka-reklama-proc-jsou-nova-pravidla-tak-dulezita>.

³²¹ AGAN, T. *Silent Marketing: Micro-targeting*. Penn, Schoen & Berland White Paper. In: BARBU-BANES, Adela-Oana. *Microtargeting In Social Media: Definitions And Ethical Issues. Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Ephemerides*. 2013, roč. 58, č. 2. ISSN 2065-9555.

Nechvalně známým případem použití microtargetingu při ovlivňování postojů voličů je případ poradenské společnosti Cambridge Analytica, jež zneužila data uživatelů sociální sítě Facebook, díky kterým vytvořila přesně cílené kampaně (např. v USA, Keni či při Brexitu).³²² Profilování voličů a ovlivňování jejich názorů skrz tyto kampaně (a další techniky ke zpracování údajů k politickým účelům) bylo označeno Evropským sborem pro ochranu osobních údajů (*European Data Protection Board*) za techniky zasahující nejen do soukromí lidí, nýbrž i za techniky, jež mohou vést k ohrožení důvěry v integritu demokratických procesů.

Potenciální rizika spjatá s oblastí politického microtargetingu neušla pozornosti Evropské unie. Přes přeshraniční dosah, jenž micromarketing má, neexistovala ještě donedávna žádná celoevropská legislativa upravující tuto problematiku.³²³ Kromě zmíněných nařízení představila Komise i *návrh nařízení o transparentnosti a cílení politické reklamy*, které by mělo doplňovat DSA. Tento návrh si dává za cíl mimo jiné „chránit fyzické osoby v souvislosti se zpracováním osobních údajů stanovením pravidel pro používání technik cílení a zvyšování dosahu reklamy v souvislosti s politickou reklamou.“³²⁴ Mimo jiné zakazuje techniky cílení nebo zvyšování dosahu politické reklamy, které zahrnují zpracování osobních údajů, pakliže nebyl udělen výslovný souhlas subjektu údajů (nebo se nejedná o případ uvedený v čl. 9 odst. 2 písm. d) *obecného nařízení o ochraně osobních údajů*³²⁵ či čl. 10 odst. 2 písm. a) a d) nařízení (EU) 2018/1725³²⁵).³²⁶ Jeho konečná podoba není nadále jistá vzhledem k probíhajícímu legislativnímu procesu.³²⁷ Ve snaze vytvořit „bezpečnější a spravedlivější“³²⁸

---

³²² MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18, s. 20. ISSN 1805-2797.

³²³ Zpravodajství – Evropský parlament. *Politická reklama: Proč jsou nová pravidla tak důležitá?* [online]. 9. 2. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20230202STO71504/politicka-reklama-proc-jsou-nova-pravidla-tak-dulezita>.

³²⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (dále jen „GDPR“).

³²⁵ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1725 ze dne 23. října 2018 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení nařízení (ES) č. 45/2001 a rozhodnutí č. 1247/2002/ES

³²⁶ Čl. 12 odst. 1, 2 návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o transparentnosti a cílení politické reklamy (COM/2021/731 final).

³²⁷ Obecně panuje shoda na nutnosti právní regulace této problematiky, avšak již od počátku se objevují kritické hlasy především od nevládních organizací o jeho znění (mimo jiné pro neproporcionální zásah do svobody projevu). Více viz např. The European Partnership for Democracy. *Otevřený dopis občanské společnosti panu ministrovi pro evropské záležitosti, Mikuláši Bekovi, k navrhovanému obecnému přístupu Rady k regulaci politické reklamy, v němž vyzývá k přijetí nařízení, které přispěje k demokracii a základním právům*. [online]. 28. 11. 2022 [Cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: https://epd.eu/wp-content/uploads/2022/10/civil-society-public-letter-on-the-councils-proposed-general-approach-to-the-regulation-of-political-advertising-calling-for-a-regulation-that-delivers-for-democracy-and-fundamental-rights_cz.pdf.

digitální prostor přijal Evropský parlament v roce 2022 *akt o digitálních trzích (Digital Markets Act, dále jen „DMA“)*³²⁹ a *akt o digitálních službách (Digital Services Acts, dále jen „DSA“)*,³³⁰ který by měl *návrh nařízení o transparentnosti a cílení politické reklamy* doplňovat.³³¹

Zpracování citlivých osobních údajů pro praktiky, jako je microtargeting, ovlivňují v konečném důsledku nejen řadu práv uživatelů (jako je např. svoboda názoru, přístupu k objektivním, transparentním a pluralitním informacím, právo na svobodné volby, právo na respektování soukromého a rodinného života, ochranu osobních údajů, zákaz diskriminace a další), ale i jejich schopnost činit politická rozhodnutí.³³² Lidské rozhodování není vždy plně racionální, čehož taktéž online manipulace využívá³³³ (např. využití motivu strachu³³⁴). Často bývá využíváno kognitivních zkreslení (k nim blíže kapitola 2.2.1.1), jejichž nebezpečnost tkví v tom, že působí podvědomě.³³⁵

K monitorování chování uživatelů používá OBA řadu sledovacích technologií. K nejvýznamnějším se nadále řadí soubory cookies (third-party cookies). Použití cookies a podobných technologií³³⁶ je především regulováno v právu Evropské unie (reflektovanou národní právní úpravou). Zejména je tak činěno prostřednictvím GDPR a v rámci oblasti soukromí v elektronických komunikacích *Směrnici o soukromí a elektronických*

---

³²⁸ Zpravodajství – Evropský parlament. *Politická reklama: Proč jsou nová pravidla tak důležitá?* [online]. 9. 2. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20230202STO71504/politicka-reklama-proc-jsou-nova-pravidla-tak-dulezita>.

³²⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/1925 ze dne 14. září 2022 o spravedlivých trzích otevřených hospodářské soutěži v digitálním odvětví a o změně směrnic (EU) 2019/1937 a (EU) 2020/1828 (nařízení o digitálních trzích).

³³⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách).

³³¹ Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o transparentnosti a cílení politické reklamy (COM/2021/731 final).

³³² Zpravodajství – Evropský parlament. *Politická reklama: Proč jsou nová pravidla tak důležitá?* [online]. 9. 2. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20230202STO71504/politicka-reklama-proc-jsou-nova-pravidla-tak-dulezita>.

³³³ LEISER, M. The problem with 'dots': questioning the role of rationality in the online environment. *International Review of Law, Computers and Technology*. 2016, roč. 30, č. 3. ISSN 1360-0869. In: LEISER, M., KEESE, N. *Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR* In: Ssrn.com [online]. 24. 4. 2023 [cit. 3. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

³³⁴ Reklama s takovýmto obsahem může být shledána nemravnou, a tedy protiprávní (§ 2 odst. 3 zákona o regulaci reklamy). KMOCH, Š. Právo, online marketing a iracionální faktory. *Jurisprudence*. 2021, roč. 30, č. 1. ISSN 1802-3843.

³³⁵ KMOCH, Š. Právo, online marketing a iracionální faktory. *Jurisprudence*. 2021, roč. 30, č. 1. ISSN 1802-3843.

³³⁶ Kupříkladu lze uvést *device fingerprinting* nebo *browser fingerprinting* (Údaje o softwaru nebo hardwaru koncového zařízení). TOMÍŠEK, J. Jak regulovat cookies v nařízení ePrivacy. *Revue pro právo a technologie*. 2023, roč. 14, č. 27, s. 236 - 332. ISSN 1804-5383.

*komunikacích*³³⁷ (do českého právního řádu byla transponována *zákonem č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích*).³³⁸ Nejen samotná online manipulace a nástroje, které využívá, mají potenciálně negativní vliv na kognitivní funkce uživatelů.

Rizika spojená s používáním souborů cookies řeší tato směrnice udělením informovaného souhlasu³³⁹ uživatele,³⁴⁰ který musí být dán v souladu s požadavky GDPR (dle čl. 4 bodu 11 se souhlasem rozumí „*svobodný, konkrétní, informovaný a jednoznačný projev vůle, kterým subjekt údajů dává prohlášením či jiným zjevným potvrzením své svolení ke zpracování svých osobních údajů*“). Tento mechanismus však může narážet na kognitivní limity uživatele. Cílem je umožnit uživateli kontrolovat nakládání s informacemi o sobě, což však vzhledem k obrovskému množství webových stránek, které dennodenně uživatelé navštíví, je těžce proveditelné. Přehlcení žádostmi o souhlas vede k tomu, že uživatelé nejsou schopni tuto kontrolu efektivně vykonávat a spíše přistupují k mechanickému udělování souhlasu.³⁴¹ Řada uživatelů je považuje dokonce za otravné či je rovnou ignorují.³⁴² V konečném důsledku může rozhodnutí uživatele nekorespondovat s jeho skutečnými preferencemi způsobené zkresleními v úsudku a chování (k čemuž mohou vést manipulace ze strany provozovatelů webových stránek, kteří se snaží nasměrovat uživatele vybraným směrem³⁴³ např. za použití rozdílu ve viditelnosti tlačítek pro souhlas a nesouhlas).³⁴⁴

Počátek problému lze dovést z historického přístupu k soukromí, na něž bylo nahlíženo jako na „*právo jednotlivce rozhodovat o tom, v jakém rozsahu budou jeho myšlenky a pocity komunikovány jiným*.“³⁴⁵ Tento přístup se však jeví v kontextu množství webových stránek a současných technologií obecně za neudržitelný. Vzhledem ke kognitivním limitům

---

³³⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací (Směrnice o soukromí a elektronických komunikacích).

³³⁸ Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích).

³³⁹ Čl. 5 odst. 3 směrnice o soukromí a elektronických komunikacích, § 89 odst. 3 zákona o elektronických komunikacích.

³⁴⁰ Jedná se o souhlas s „*ukládáním cookies do koncového zařízení a jejich následným čtením, vyjma případů, kdy jsou tyto cookies nebo podobné technologie nezbytné k fungování webové stránky*.“ TOMÍŠEK, J. Jak regulovat cookies v nařízení ePrivacy. *Revue pro právo a technologie*. 2023, roč. 14, č. 27, s. 236 - 332. ISSN 1804-5383.

³⁴¹ Tamtéž

³⁴² KULYK, O. a kol. Has the GDPR hype affected users' reaction to cookie disclaimers? *Journal of Cybersecurity*. 2020, roč. 6, č. 1. ISSN 2057-2093. s. 4, 5.

³⁴³ TOMÍŠEK, J. Jak regulovat cookies v nařízení ePrivacy. *Revue pro právo a technologie*. 2023, roč. 14, č. 27, s. 236 - 332. ISSN 1804-5383.

³⁴⁴ Úřad pro ochranu osobních údajů. *Cookies lišty vykazují řadu nedostatků* [online] 30. 6. 2022 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.uoou.cz/cookies-listy-vykazuji-radu-nedostatku/d-56422> .

³⁴⁵ WARREN, S. D., BRANDEIS, L. D. Right to privacy. *Harvard Law Review*. 1890, roč. 4, č. 5. ISSN 0017-811X, s. 198. In: TOMÍŠEK, J. Jak regulovat cookies v nařízení ePrivacy. *Revue pro právo a technologie*. 2023, roč. 14, č. 27, s. 236 - 332. ISSN 1804-5383.

uživatelů, manipulativních technik a složitosti procesů využívajících cookies se kontrola ze strany uživatele jeví nereálná.

Nabízí se různé odpovědi na tento problém. Jedním z možných řešení tohoto problému je dle Tomíška „*menší důraz na kontrolu a větší důraz na preventivní povinnosti pro ty, kdo relevantní činnosti vykonávají*“.³⁴⁶ Ve vztahu k realizaci cílené reklamy je pak nutný najít způsob, jak ji realizovat takovým způsobem, aby zásah do práva na soukromí byl proporcionální k přínosu, který má zejména pro právo na svobodu projevu a na přístup k informacím.³⁴⁷ Snahy v regulaci cookies probíhají i na úrovni jednotlivých provozovatelů prohlížečů a jejich funkcionalit (např. Google a iniciativa *Sasndbox*, kde se snaží nahradit některé druhy cookies méně invazivními technikami, u nichž by za určitých okolností nebyl vyžadován souhlas uživatelů). Vývoj právní úpravy ochrany soukromí v elektrických komunikacích vykazuje dlouhý vývoj,³⁴⁸ který vzhledem k rozvoji těchto technik nadále probíhá.³⁴⁹ Jsou zvažovány různé přístupy k udělování souhlasu³⁵⁰, jež se liší v pohledu na nutnost vybalancování problému přetíženosti žádostmi o souhlas a financování bezplatného obsahu a služeb (například bylo zvažováno „přednastavení“ blokování všech cookies, vyjma vymezených případů, prohlížeči, v jejichž nastavení by uživatelé mohli dát dodatečně jednotlivým webovým stránkám souhlas). Přestože se jedná o otázky, v jejichž řešení se prozatím Evropský parlament a Rada rozchází, shodně si uvědomují nutnost ochrany soukromí a myšlení.

---

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ První směrnice upravující tuto oblast je již z roku 1997 (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1997/66/EC ze dne 15. prosince 1997 o respektování soukromého života a ochraně osobních údajů v telekomunikačním sektoru).

³⁴⁹ Nejnovější snahou je *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o respektování soukromého života a ochraně osobních údajů v elektronických komunikacích a o zrušení směrnice 2002/58/ES (nařízení o soukromí a elektronických komunikacích)*. In: Tamtéž.

³⁵⁰ Tamtéž.

2.2.2. Přímé zásahy

Tento úsek pojednává o formách umožňujících přímý zásah do myšlení – tedy o formách, které jsou schopny „nahlédnout do hlavy“ lidí či až případně myšlení fyzicky alternovat. Po dlouho dobu bylo myšlení vnímáno jako nedobytná pevnost, jejíž hradby mohly být zkoušeny, nikoli však pokořeny. Toto tvrzení se však stává stále méně aktuální, což vzbuzuje nejen v oblasti právní ochrany svobody myšlení nové otázky. *Mind-reading* a *Mind-control* přestává být vlastní pouze žánru sci-fi, nýbrž s trochou nadsázky pomalu, ale jistě i běžnému životu.³⁵¹

Následující kapitoly představují některé prostředky, jež jsou schopny podkřýt obsah našeho myšlení a zasáhnout tak do jeho svobody. Jedná se o výtěžky posledních desetiletí, u nichž lze předpokládat, že bude nadále probíhat vývoj a zdokonalování. Často se jedná o metody přinejmenším z pohledu lidských práv a etiky sporné, což však v praxi nebránilo jejich užití v minulosti a v některých částech světa i v současnosti.

Tyto technologie lze využít v různých oblastech života, a to i jako alternativní formy důkazních prostředků. Nejedná se o výčet vyčerpávající, nýbrž demonstrativní - je pozvánkou do této problematiky (včetně potencionálního vzniku nových vědních oborů). Vzhledem k dosavadnímu vývoji lze předpokládat, že se s rozvojem moderních technologií bude tento seznam dále rozšiřovat, v důsledku čehož bude svoboda našeho myšlení čelit stále novým výzvám a je tedy otázkou, kam až bude možné pod záminkou lidského prospěchu zajít.

2.2.2.1. Detektory lži

Následující úsek pojednává o různých metodách, jež si dovoluji zjednodušeně označit za „detektory lži“ pro jejich obdobný modus operandi, který je také důvodem jejich zařazení do této práce. Jedná se o formy umožňující odhalit obsah myšlení a v konečném důsledku ohrožit i jeho svobodu, neboť odstraňují bariéru v podobě fyzické nedotknutelnosti myšlení.

Úvod nadcházející sekce je věnován lži, po němž následuje popis jednotlivých příkladů „detektorů lží“. Přiblížení lži je vhodné pro její pochopení, porozumění fungování uvedených „detektorů lží“ a jasně patrnou tematickou spojitost s vybranými metodami jejího odhalování.

---

³⁵¹ Nejedná se o nové myšlenky. Již v druhé polovině minulého století byly tyto tendence patrné. In. DOUGLAS FIELDS, R. Mind Reading and Mind Control Technologies Are Coming. In: *Scientificamerican.com* [online]. 10. 3. 2020 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://blogs.scientificamerican.com/observations/mind-reading-and-mind-control-technologies-are-coming/#>.

2.2.2.1.1. Lež

Lež. Fenomén, se kterým se setkal každý z nás. Jedná se o jeden z prostředků, který může být obranou naší mysli, ale i její mlhou v závislosti na tom, zdali jsme jejím tvůrcem, či příjemcem. S postupem času se lhaní stává „obětí“ technologického vývoje snižujícího jeho efektivitu a činící jeho užití zbytečným.

Lež a lhaní můžeme definovat různými způsoby. Existují odlišné přístupy k hraničním významu tohoto pojmu, přičemž shodným faktorem vyskytujícím se napříč těmito definicemi bývá záměr.³⁵² Lze o ní hovořit jako o „úmyslné a vědomé záměně pravdivé skutečnosti za klamnou.“³⁵³ Můžeme ji chápat i jako „komunikační výměnu, jejímž cílem je přesvědčit druhého člověka o tom, že to, co si dosud myslel (resp. to, co si právě myslí), není pravda.“³⁵⁴ Další definice lhaní poté říká, že jde o „vědomě nepravdivý výrok sdělený druhé osobě se záměrem, aby druhá osoba věřila, že je výrok pravdivý, čímž je druhé osobě narušeno právo na svobodu úsudku (...).“³⁵⁵

Může představovat nejen pomyslný štít, ale i meč. Lhaní má funkci jak *interaktivní*, tak funkci *obrannou*. Lži si člověk staví štít před svým myšlením. Člověk tímto způsobem využívá lži, neboť nechce připustit, aby ostatní odhalili, co je a není pravda. Druhou funkcí je pak funkce *interaktivní*, kdy má člověk zájem na tom, aby ostatní považovali danou lež za pravdu tak, aby jí tímto způsobem rozšířil. Pomocí lhaní si můžeme kompenzovat i nespokojenost se svým životem (*kompenzační* funkce lhaní), který takto můžeme přikrášlit. Funkce se odvíjí od pozice, ze které lžeme – zdali jsme „pronásledovatelem,“ či „obětí“.³⁵⁶

Obecně existují dvě kategorie lži – lži *ve prospěch druhých* a *ve vlastní prospěch*. Účelem lži *ve prospěch druhých* je druhého nějakým způsobem chránit či mu prospět, což je

---

³⁵² VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 16.

³⁵³ KRATOCHVIL, J., CHARVÁT, O., ČERNOCKÝ, K. *Filosofický slovník*. 4. vyd., zcela přeprac. a značně rozš. V Brně: Občanská tiskárna, 1937. s. 262.

³⁵⁴ VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 16.

³⁵⁵ KOUKOLÍK, F. *Nejspanilejší ze všech bohů: eseje*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2042-8. s. 55.

³⁵⁶ VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 13, 14, 16, 28.

společností tolerováno a do určité míry předpokládáno.³⁵⁷ Nejčastěji ale lžeme pro svůj prospěch, kdy se chceme ubránit, něco zatajit či získat nějakou výhodu.³⁵⁸

Zastírání pravého obsahu naší mysli se stalo součástí norem, užíváme přetvářky. Tímto způsobem se eticky hlídáme, aby naše jednání bylo v souladu s přirozenou slušností (např. vůči klientovi, zákazníkovi), i když obraz naší mysli je odlišný.³⁵⁹ Ve spojitosti s tím někteří sociologové hovoří o „komercializaci citů“ a „emoční tyranii“, kdy je vyžadováno (např. po zaměstnancích), aby se cítili určitým způsobem za peníze.³⁶⁰ To jiní rozporují s tím, že může docházet čistě k radosti z blufování.³⁶¹

Nakolik je tato obrana účinná? Evoluce nás sice dovedností lhát, jakožto způsobu obrany před nepřítelem, vybavila,³⁶² vytříbenou schopností její detekce jsme však již obdařeni nebyli.³⁶³ Dle amerického psychologa Paula Ekmana je zde několik důvodů, proč je úspěšná, přičemž k těmto důvodům řadí evoluční nevybavenost senzitivitou k rozpoznání předstírání či lhaní, často až chtěním být obelhán či u nás převládající důvěřivost nad podezíráním.³⁶⁴ Dává toto tvrzení do souvislosti s evolučním vývojem, kdy lidé v minulosti žili v menších úzce spjatých skupinách s nižší mírou soukromí, což vedlo k jednodušší detekci lhaní. Nejsme tedy nadáni schopností lež jednoznačně odhalit, což ve spojení se současností a s nižší mírou lidského kontaktu ještě úspěšnost snižuje (např. v minulosti zloděj musel být fyzicky přítomen při páchání činu, což v současnosti v době internetu již nemusí platit). Výše uvedené však neznamená, že se nedokážeme v odhalování lží výrazně zlepšit.³⁶⁵

Samozřejmé je, že pravda a lež se promítají i v právních vztazích nejružnějšího charakteru s určitým očekáváním druhé strany a odpovídajícími následky (např. zásada dobré víry, důkazní břemeno, trestný čin křivé výpovědi, pomluvy, podvod, užití polygrafu). Ačkoli

³⁵⁷ CRAIG, D. *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5365-2. s. 16 - 18.

³⁵⁸ VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 20, 21.

³⁵⁹ Tamtéž, 54.

³⁶⁰ Touto problematikou se zabývá například americká socioložka Arlie Russel Hochschild ve své knize *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. In: Tamtéž, s. 58.

³⁶¹ např. GOLEMAN, D., BÍLKOVÁ, M., VERECKÁ, N. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, 1997, 348 s. ISBN 80-85928-48-5. In: VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 58.

³⁶² MYNAŘÍKOVÁ, L. *Lež ti kouká z očí: průvodce světem lží a klamů*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0279-2. s. 12.

³⁶³ CRAIG, D. *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5365-2. s. 26.

³⁶⁴ EKMAN, P. Why Don't We Catch Liars? *Social Research*. 1996, roč. 63, č. 3. ISSN 0037-783X. In: VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8. s. 73, 74.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 26, 27.

lež a lhaní je dennodenní součástí našich životů, hovoření pravdy je naší přirozeností.³⁶⁶ I tak se z nejrůznějších důvodů uchylujeme ke lžím. Přestože v tomto směru lhaní přesahuje do samotné (svobody) projevu, klíčí v našem myšlení.

2.2.2.1.2. Různé formy detektorů lží

Následující úsek představuje příklady „detektorů lží“. Jedná se o metody a přístroje působící na obdobném principu. Vycházejí z obdobné premisy, kterou je, že lhaní je obecně náročnější než pravdomluvnost. Zkoumaný subjekt se nachází ve specifickém stavu snižující jeho schopnost lhát v závislosti na konkrétním „detektoru“, což v konečném důsledku umožňuje poodhalit obsah jeho myšlení jak z pohledu procesu, tak i stavu.

2.2.2.1.2.1. „Sérum pravdy“

Jednou z forem vynucení si vyjevení obsahu našeho nitra jsou i tzv. „séra pravdy“, tedy látky, které by měly být, jak už z názvu vyplývá, zárukou zjištění pravdy. Představují primárně prostředky z akčních filmů a románů, jsou však využívány i v reálném světě, a to již od počátku minulého století. Byly užívány k podpoře „spolupráce u nespolupracujících“ při výsleších v trestních řízeních, mučení či obecně v rámci *narkoanalýzy*³⁶⁷ apod.

Pod pojmem „sérum pravdy“ si lze představit nejrůznější chemické látky, jež byly aplikovány ve snaze získat od lidí pravdivé výpovědi. Typicky se jedná o barbituráty či jiné drogy, jež tlumí činnost centrální nervové soustavy, neboť jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2.2.1.1, lhaní vyžaduje větší mozkovou aktivitu než hovoření pravdy. Předpokladem užití těchto látek je, že daná osoba ztratí zábrany a vyjeví své myšlenky.³⁶⁸

Prvním zaznamenaným případem užití „séra pravdy“ bylo trestní řízení, jež proběhlo v roce 1903 v New Yorku. Průkopníkem v této oblasti byl doktor Robert House, který si všiml účinků skopolaminu u rodiček, kterým byl podáván pro zmírnění bolesti.³⁶⁹ Skopolamin býval původně užíván při vyšetřování trestných činů k ověřování, zdali dané osoby skutečně trestný čin spáchaly, později však byl zneužíván za účelem získání doznání nehledě na to, zdali byly skutečně osoby vinné, či nikoli. Ve Spojených státech amerických byl běžně policií

---

³⁶⁶ KOHOUT, J., VRANÁ, J. Detektor lži - fyziodekční vyšetření. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 5, s. 33. ISSN 1210-6348.

³⁶⁷ Psychoterapeutická metoda, jež využívá psychotropní látky k vyvolání stavu, který umožňuje dané osobě si uvědomit potlačené myšlenky, vzpomínky či pocity, a zároveň ztěžuje schopnost lhát. In: MYNAŘÍKOVÁ, L. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5472-7. s. 84, 85.

³⁶⁸ MYNAŘÍKOVÁ, L. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5472-7. s. 84 – 88.

³⁶⁹ SCHWARCZ, J. What is “Truth Serum?” In: *McGill.ca* [online]. 20. 3. 2017 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.mcgill.ca/oss/article/drugs-history-you-asked/what-truth-serum>.

užíván až do roku 1963, kdy jej Nejvyšší soud Spojených států³⁷⁰ za tímto účelem používat zakázal.³⁷¹ Jedná se o látku, jež byla využívána i na našem území, kdy byla užitá Státní bezpečností jako „injekce pravdomluvnosti“ při výsleších např. Jana Bydžovského.³⁷²

Další látkou využívanou jako „sérum pravdy“ je thiopental sodný, jenž byl objeven v roce 1930. Jeho užití vede mimo jiné k narušení úsudku včetně ztráty schopnosti kontroly toho, co člověk vypovídá.³⁷³ Za prapůvodní „sérum pravdy“ je však označován alkohol, který k těmto účelům byl využíván již v dávných dobách. K dalším látkám, které byly zvažovány jako možná „séra pravdy,“ patří i např. meskalin zkoušený nacisty či LSD či konopí zkoušené CIA.³⁷⁴

Je otázkou, nakolik účinné skutečně tyto látky jsou a zdali se spíše nejedná o situaci, kdy se pouze vyslychané osoby domnívají, že nemohou lhát. Problémem může být, že vyjeví, co považují za pravdu, přičemž hodnocení různých činů se může lišit od všeobecně přijímaného pojetí.

Trestní řád³⁷⁵ výslovně neuvádí zákaz užití těchto látek,³⁷⁶ jakékoli podání takovýchto látek je však nutné zcela vyloučit pro jejich schopnost ovlivnit významným způsobem svobodu rozhodovat a jednat.³⁷⁷ Přestože se nabízí jejich využití v oblasti vyšetřování trestných činů, paleta jejich možných využití je širší. To nemění však nic na tom, že jde o látky, které mají potenciál do našeho myšlení zasáhnout a vyjevit jeho obsah bez našeho souhlasu, čímž představují hrozbu pro jeho svobodu. I když se povětšinou jedná o látky, jež se ukázaly jako nespolehlivé a jejichž výzkum probíhal především v minulém století, nebyla nad

---

³⁷⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 18. března 1963 ve věci *Townsend v. Sain*, č. 372 US 293 (1963). Podobně také již rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Missouri ze dne 28. května 1926 ve věci *Stát v. Hudson*, č. 314 Mo. 599 (1926) či rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Nové Mexiko z 9. dubna 1952 ve věci *Stát v. Lindemuth*, č. 56 N. M. 257 (1952).

³⁷¹ MYNAŘÍKOVÁ, L. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5472-7. s. 84 – 88.

³⁷² KOUTSKÁ, I. Únor 1948 a perzekuce zaměstnanců ministerstva zahraničních věcí. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. 2008, roč. 2, č. 1, s. 48. ISSN 1802-8241.

³⁷³ PATOCKA, J. Thiopental - sérum pravdy. In: *Toxicology.cz* [online]. 31. 1. 2007 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <http://www.toxicology.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=77>.

³⁷⁴ SCHWARCZ, J. What is “Truth Serum?” In: *Mcgill.ca* [online]. 20. 3. 2017 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.mcgill.ca/oss/article/drugs-history-you-asked/what-truth-serum>.

³⁷⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

³⁷⁶ Na rozdíl od např. německé právní úpravy [§ 136a odst. 1, 3 *Strafprozeßordnung*, trestní řád, zákon ze dne 7. dubna 1987 Spolkové sbírky zákonů, ve znění pozdějších předpisů (BGBl. I S. 1074, ber. S. 1319)].

³⁷⁷ KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia ; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0. s. 121.

nimi ještě zlomena hůl a lze se domnívat, že jsou nadále v některých částech světa využívány.³⁷⁸

2.2.2.1.2.2. Fyziodetekce a využití polygrafu

Dalším z prostředků umožňujících nahlédnutí do naší mysli je detektor lži, resp. polygraf (detektor lži v užším slova smyslu). Opět jeho tvůrci vycházeli z premisy, že lhaní je pro člověka náročnější a způsobuje mu více úzkosti, která vede ke zvýšené fyziologické aktivitě, a tu by měl detektor odhalit.³⁷⁹ Jedná se o další prostředek, který byl vynalezen již v minulém století a který se využívá dodnes.

Detektor lži byl vynalezen ve Spojených státech amerických, kde také s jeho užíváním mají největší zkušenosti, i když o propojení fyziologických změn a lhaní existovaly studie dříve.³⁸⁰ Návrh polygrafu spatřil světlo světa již v roce 1915, kdy původně reagoval pouze na rychlost dýchání a krevní tlak, později i na srdeční tep a intenzitu pocení. Byl užíván v různých oblastech. Kupříkladu ve Spojených státech amerických byl využíván nejen v oblasti vyšetřování trestné činnosti, nýbrž i u některých zaměstnaneckých pozic.³⁸¹ V rámci vyšetřování trestných činů je užíván s cílem získání informací od vyslychaného kladením otázek, přičemž současně jsou měřeny jeho fyziologické reakce. Zaznamenává krevní tlak, tepovou a dechovou frekvenci a kožní odpor vyslychaného.³⁸² V rámci fyziodetekce se využívají dva přístroje, kterými jsou v současnosti kromě digitálního polygrafu i hlasový analyzátor, jenž snímá a zaznamenává případný výskyt stresu v hlase dané osoby.³⁸³

Účinnost se liší v závislosti na dané osobě (výsledky mohou být zkresleny nervozitou, úzkostí, strachem apod.), přičemž je možné jej i obelstít. Jeho spolehlivost snižuje i subjektivní prvek, kterým je vyškolený polygrafista, jenž výsledek polygrafu interpretuje. Dle různých výzkumů se validita výsledků pohybuje mezi 60-85 %, což je pro jeho plošné užití nedostatečné.³⁸⁴

---

³⁷⁸ Stále jsou využívány při vyšetřování např. v Indii, kde je používán thiopental sodný. In: MYNAŘÍKOVÁ, L. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5472-7. s. 84 – 88.

³⁷⁹ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6. s. 390.

³⁸⁰ KOHOUT, J., VRANÁ, J. Detektor lži - fyziodetekční vyšetření. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.

³⁸¹ HEŘT, J. Pravda o detektoru lži. *Zpravodaj SISYFOS*. 2004, roč. 10, č. 4, s. 19, 20. ISSN 1211-9385.

³⁸² KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia ; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0. s. 129.

³⁸³ SRNKOVÁ, P. Detektor lži - 30 let slouží české policii. In: *Policie.cz* [online]. 7. 2. 2011 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>.

³⁸⁴ HEŘT, J. Pravda o detektoru lži. *Zpravodaj SISYFOS*. 2004, roč. 10, č. 4, s. 19, 20. ISSN 1211-9385.

Nejen z tohoto důvodu soudy dospěly k závěru, že výsledky vyšetření na detektoru lži nelze použít v trestním řízení jako důkaz a nemůže k nim soud přihlížet při svém rozhodování. Jedná se pouze o tzv. *operativně pátrací prostředek*.³⁸⁵ Nelze jej tedy spolehlivě použít z důkazního hlediska, může ale posloužit pro získání indicií, k čemuž je i využíván českou policií, a to především v počátečních fázích trestního řízení. Využívá jej pouze se souhlasem dané osoby a to k tomu, aby určila, zda k dotazu něco daná osoba zatajuje či odpovídá neupřímně.³⁸⁶

Nejen právní pohled se na užití polygrafu různí. V některých zemích byl zakázán mimo jiné z důvodu narušení svobody rozhodování osoby.³⁸⁷ Nehledě na jeho nespolehlivost, ale i potenciální užitek, nelze přehlížet, že svobodná vůle osoby vypovídat je omezena.³⁸⁸

2.2.2.1.2.3. „Brain fingerprinting“

O krok blíže k faktickému zásahu do našeho myšlení je metoda „*brain fingerprinting*“, jež byla představena na přelomu tohoto tisíciletí americkým neurovědcem Lawrenceem Farwellem,. Doslovně ji můžeme nazývat „mozkové otisky prstů“ či „otisky mozku.“ Poprvé tato technika byla užitá v roce 1999, kdy napomohla vyřešení patnáct let starého případu vraždy.³⁸⁹ Dle jeho slov tato metoda spolehlivě odhaluje (úspěšnost přes 99 %), zdali se určitá informace skutečně nachází v mozku vyšetřované osoby, či nikoli.³⁹⁰ Za jeho předchůdce pak lze považovat tzv. *P300 wave test* [„*test vlny P300*“; jinak také *Brain Electrical Activation Profile (BEAP) test*].³⁹¹

---

³⁸⁵ Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 1992, sp. zn. 6 To 12/92, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 8/1993; usnesení Ústavního soudu ze dne 15. března 2012, sp. zn. III. ÚS 861/11.

³⁸⁶ Tímto způsobem byl kupříkladu využit v případě zavražděné ženy, jejíž tělo bylo nalezeno poté, co podezřelý, manžel zavražděné, atypickým způsobem reagoval na slovo garáž během výslechu na polygrafu. Policii je využíván nejčastěji u násilné trestné činnosti. In: SRNKOVÁ, P. Detektor lži - 30 let slouží české policii. In: *Policie.cz* [online]. 7. 2. 2011 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>.

³⁸⁷ Na základě rozhodnutí Nejvyššího spolkového soudu z roku 1954, viz § 136a StPO (Strafprozeßordnung), který mimo jiné uvádí, že: „*Není přípustné působit na svobodu rozhodování a vůli podezřelého týráním, nadměrnou únavou, tělesnými zákroky, podáváním různých prostředků, mučením, uváděním v omyl nebo v stav hypnózy.*“ (odst. 1). A to ani se souhlasem vyslychaného (odst. 3). In: KOHOUT, J., s. J. Detektor lži - fyziodetekční vyšetření. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.

³⁸⁸ KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia ; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0. s. 129.

³⁸⁹ ROBERTS, A. J. Everything New is Old Again: Brain Fingerprinting and Evidentiary Analogy. In: *Yale Journal of Law & Technology*. 2007, roč. 9. ISSN: 2766-2403. s. 234-270.

³⁹⁰ HEŘT, J. Pravda o detektoru lži. *Zpravodaj SISYFOS*. 2004, roč. 10, č. 4, s. 20. ISSN 1211-9385.

³⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu Indie ze dne 5. května 2010 ve věci *Selvi & Ors v. stát Karnataka*, č. AIR 2010 SC 1974, (2010) 7 SCC 263.

Zjednodušeně lze říci, že podstatou této metody je promítání různých slov, frází či obrázků na obrazovce vyšetřované osobě, přičemž pouze některé z nich se vztahují k danému činu (které by mohl znát pouze pachatel). Zároveň je několika elektrodami snímána (elektroencefalograf; EEG) mozková aktivita vyšetřované osoby (tzv. vlna P300). V případě, že slovo, fráze či obrázek vyvolá vzpomínku, mozková aktivita se výrazně zvýší.³⁹²

Přestože se nejedná o metodu, jež by byla u nás využívána, její užití již bylo řešeno před zahraničními soudy. Nejvyšší indický soud se podrobně zabýval problematikou různých metod detekce klamání, včetně forem z kategorie *brain mapping*, kam spadá i *brain fingerprinting*.³⁹³ Připomíná zde obavy plynoucí z užití těchto metod, včetně ochrany svobody a soukromí našeho myšlení.³⁹⁴ K užití této metody došlo i v případě řešeném Nejvyšším soudem státu Iowa, kdy test „*brain fingerprinting*“ napomohl objasnit dvacet pět let starý případ vraždy, za kterou byl odvolatel nespravedlivě odsouzen. Test odhalil, že domnělý pachatel neměl žádné vzpomínky týkající se spáchaného trestného činu kromě informací veřejně známých. K informacím získaným tímto testem nakonec nebylo přihlíženo, neboť nebyly potřebné pro rozhodnutí z důvodu dalších procesních vad původního řízení.³⁹⁵ K příkladům soudních řízení, kde byla tato metoda užitá, patří i případ, jenž řešil Trestní odvolací soud státu Oklahoma. Odvolatel, který byl odsouzen k trestu smrti za vraždu své partnerky a dcery, poukazoval na výsledek testu „*brain fingerprinting*“, jenž poukazoval na jeho nevinu. Soud však tuto metodu shledal nedůvěryhodnou a výsledky testu nepřipustil.³⁹⁶

Podobně jako u jiných metod vyvstávají otázky její spolehlivosti [např. jí bývá vytýkáno, že registruje pouze zapamatovatelné zážitky, nereagujíc na proměny paměti v průběhu času v důsledku různých vlivů (včetně psychických poruch),³⁹⁷ dále vyvstává otázka funkčnosti v případě pouhého svědectví daného činu a nikoli pachatelství, v případě amnézie apod.]. Nedostatkem této metody je i skromnost nezávislých vědeckých studií

---

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tato kategorizace je považována za zjednodušující. Je nutné nezaměňovat tuto metodu s *Brain Electrical Oscillation Signature Profiling* (BEOS), neboť se jedná o metody odlišné. K rozdílu viz KACKER, P. Understanding the Differences between Brain Finger Printing and Brain Electrical Oscillations Signature (BEOS) Profiling Systems used for Forensic Psychological Investigation. *International Journal of Forensic Sciences*. 2022, roč. 7, č. 1, ISSN 2573-1734.

³⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Indie ze dne 5. května 2010 ve věci *Selvi & Ors v. stát Karnataka*, č. AIR 2010 SC 1974, (2010) 7 SCC 263.

³⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Iowa ze dne 23. února 2003 ve věci *Harrington v. Stát*, č. 659 N.W.2d 509 (Iowa 2003).

³⁹⁶ Rozhodnutí Trestního odvolacího soudu státu Oklahoma ze dne 11. ledna 2005 ve věci *Slaughter v. Stát*, č. 105 P.3d 832 (Okla. Crim. App. 2005).

³⁹⁷ HEŘT, J. Pravda o detektoru lži. *Zpravodaj SISYFOS*. 2004, roč. 10, č. 4, s. 20. ISSN 1211-9385.

zabývajících se její spolehlivostí. Je jí přiznán potenciál,³⁹⁸ zároveň však s touto metodou jsou spojeny otázky etické, otázky funkčnosti a především otázky lidskoprávní, které by musely být zodpovězeny pro její případné užití.

2.2.2.1.2.4. Funkční magnetická rezonance (fMRI)

Funkční magnetická rezonance (fMRI) představuje další techniku, jejíž užití v rámci dokazování se může jevit a jeví jako diskutabilní. Zjednodušeně řečeno prostřednictvím této metody je měřen průtok krve mezi různými částmi mozku, který má souvislost s tím, zdali daná osoba lže, či nikoli.³⁹⁹ V případě lhaní má dojít ke zvýšení mozkové aktivity specifické části mozku (funkčnost této metody vychází z poznatků vědeckých studií, které uvádějí, že některé části mozku bývají spojeny se lhaním více než s pravdou). Vyšetření probíhá tak, že je subjekt umístěn do přístroje a posléze jsou mu kladeny konkrétní otázky, na které odpovídá „ano“ či „ne.“ Během vyšetření dochází ke snímání mozkové aktivity, na základě kterého má být poté patrné, zdali osoba lhala, či nikoli. Patří k metodám s jednou z nejvyšších účinností (ta se dle některých studií pohybuje až kolem 90%), přesto je možné ji oklamat.⁴⁰⁰

V cestě jejímu použití, podobně jako u jiných metod, stojí mimo jiné její (ne)spolehlivost. Přes slibné výsledky některých studií, nepanuje o nich v rámci vědecké obce shoda⁴⁰¹ (což mělo podíl na nepřipuštění jejich výsledků v rámci soudních řízení; např. rozhodnutí Nejvyššího soudu státu New York ve věci *Wilson v. Corestaf Services L.P.*⁴⁰² či rozhodnutí Odvolacího soudu Spojených států ve věci *Spojené státy v. Semrau*⁴⁰³). Metoda fMRI nemusí být užita jen ve smyslu „detektoru lži“, ale lze ji uplatnit v rámci soudního řízení i ve snaze prokázat duševní poruchu obžalovaného (za tímto účelem byly výsledky vyšetření akceptovány).⁴⁰⁴ Její využití není limitováno na medicínské účely (a potenciálně

---

³⁹⁸ Kupříkladu AFZALI, M. U., SEREN-GRACE, A. P., PALMER, R. W., NEUMANN, E., MAKARIOUS, S., WILSON, D., JONES, R. D. Detection of concealed knowledge via the ERP-based technique Brain Fingerprinting: Real-life and real-crime incidents. *Psychophysiology*. 2022, roč. 59, č. 11. ISSN 0048-5772.

³⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu Indie ze dne 5. května 2010 ve věci *Selvi & Ors v. stát Karnataka*, č. AIR 2010 SC 1974, (2010) 7 SCC 263, bod 71.

⁴⁰⁰ JOHNSON, E. Brain Scanning and Lie Detectors: The Implications for Fundamental Defence Rights. *European Journal of Current Legal Issues*. 2016, roč. 22, č. 2. ISSN: 2059-0881.

⁴⁰¹ WAGNER, A. et al. *fMRI and Lie Detection: A Knowledge Brief of the MacArthur Foundation Research Network on Law and Neuroscience* [online] 23. 2. 2016 [cit. 6. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://ssrn.com/abstract=2881586>.

⁴⁰² rozhodnutí Nejvyššího soudu státu New York ze dne 14. května 2010 ve věci *Wilson v. Corestaf Services L.P.*, č. 28 Misc. 3d 425, 900 N.Y.S.2d 639 (N.Y. Misc. 2010).

⁴⁰³ rozhodnutí Odvolacího soudu Spojených států ze dne 7. září 2012 ve věci *Spojené státy v. Semrau*, č. 693 F.3d 510 (6th Cir. 2012).

⁴⁰⁴ JOHNSON, E. Brain Scanning and Lie Detectors: The Implications for Fundamental Defence Rights. *European Journal of Current Legal Issues*. 2016, roč. 22, č. 2. ISSN: 2059-0881.

dokazování), přičemž je zjišťována i její využitelnost v detekci preferencí testovaného subjektu.⁴⁰⁵

2.2.2.1.2.5. Brain – Computer Interface

Nacházíme se v době, která technologicky umožňuje naše propojení se „stroji“, což může být využito v různých oblastech,⁴⁰⁶ dokonce se s ní můžeme setkat i během právní praxe. Brain-computer interface (BCI) bychom mohli charakterizovat jako „rozhraní, které slouží k propojení zařízení snímající mozkovou aktivitu s počítačem.“ Základní funkcí této technologie je přeměna mozkové aktivity na signály, jež umožňují ovládat cílové zařízení. Rozlišujeme tři typy těchto systémů – *invazivní, částečně invazivní a neinvazivní*.⁴⁰⁷

V případě první zmíněné kategorie je daná technologie přímo implantována do mozku, do šedé kůry mozkové (např. projekt společnosti Neuralink). Jedná se o typ umožňující získávat signály v té nejvyšší kvalitě. U *částečně invazivních* systémů platí, jak již název napovídá, že jsou částečně implantovány uvnitř lebky a jejich zbylá část se nalézá mimo ní. *Neinvazivní systémy* se nacházejí celým svým objemem mimo tělo člověka. K získávání dat se využívá kupříkladu fMRI (funkční magnetická rezonance) či EEG (prostřednictvím elektroencefalografie), přičemž kvalita signálů je ovlivněna průchodem skrz kostní tkáň lebky.⁴⁰⁸

Vývoj těchto systémů se především zaštiťuje myšlenkou využití této technologie v oblasti pomoci lidem s tělesným motorickým postižením, kde by jim usnadnila kontrolu různých externích zařízení, kde je kontakt zprostředkován počítačem. BCI bývá zaměřováno s *neuroprotetikou*, kde však dochází k propojení nervového systému a protézy, zatímco BCI je prostředníkem mezi mozkem a počítačem.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁵ Studie ukázaly, že fMRI lze využít preferencí identifikací rozdílů ve fungování mozku zkoumaných skupin (např. byly patrné odlišnosti v mozkových funkcích demokratů a republikánů). IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819.

⁴⁰⁶ Kupříkladu *deep brain stimulation* (hloubková mozková stimulace) je užívána při léčbě Parkinsonovy choroby. In: DOUGLAS FIELDS, R. Mind Reading and Mind Control Technologies Are Coming. In: *Scientificamerican.com* [online]. 10. 3. 2020 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://blogs.scientificamerican.com/observations/mind-reading-and-mind-control-technologies-are-coming/#>.

⁴⁰⁷ ŠVEJDA, J., ŽÁK, R., JAŠEK, R. Zpracování Mozkové Aktivity V Bci Systémech. *Trilobit*. 2012, roč. 4, č. 1. ISSN 1804-1795.

⁴⁰⁸ Tamtéž.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

V rámci této oblasti probíhá vývoj především v soukromé sféře, kde za nejznámější projekt lze označit projekt společnosti Neuralink Elona Muska. Dle oficiálních internetových stránek společnosti prvotním cílem bylo pomoci lidem s motorickým postižením získat určitou míru soběstačnosti prostřednictvím ovládní počítačů a jiných zařízení. Současně se má jednat o technologii zajišťující léčbu neurologických poruch. Společnost se snaží o vytvoření čipu („Link“), jenž by byl implantován přímo do mozku, tak abychom mohli ovládat počítač či jiný přístroj, ať už budeme kdekoli. Zároveň je vyvíjena aplikace, která by umožňovala ovládní klávesnice a kurzoru pouhou myšlenkou prostřednictvím bluetooth. Hovoří o revoluci v propojení člověka se světem kolem něj. Vývoj neustále pokračuje, kdy v prosinci minulého roku byl spuštěn registr zájemců o podílení se na budoucích klinických studiích,⁴¹⁰ které však nebyly prozatím z bezpečnostních důvodů americkými úřady povoleny.⁴¹¹ Mezi společnostmi, kterým se již podařilo postoupit dále ve vývoji v této oblasti, je kupříkladu společnost Blackrock Neurotech, jejíž evropská divize se podílí i na projektech Evropské unie.⁴¹²

Přes ambicióznost těchto projektů a rychlý vývoj technologií v této oblasti se nelze zbavit obav z nebezpečí, které s sebou přináší nejen pro ochranu svobody myšlení. Přes nepopíratelná pozitiva nelze zapomínat i na hrozby možného zneužití (především invazivních systémů).

2.2.2.1.2.6. Hypnóza

Do této skupiny metod pro typovou blízkost řadím i hypnózu. Je založena na obdobném principu jako předcházející metody, neboť její podstatou je omezení vědomí hypnotizovaného s cílem jeho formování dle vůle hypnotizéra. Na rozdíl od narkoanalýzy nejsou primárně využívány chemické látky, nýbrž psychické působení.⁴¹³ Lze ji charakterizovat jako „*uměle navozený, změněný stav vědomí vyznačující se zvýšenou*

---

⁴¹⁰ Informace získány z oficiálních internetových stránek společnosti. Více informací dostupných zde: <https://neuralink.com/>.

⁴¹¹ LEVY, R., TAYLOR, M. U.S. Regulators rejected Elon Musk's bid to test brain chips in humans, citing safety risks. In: *Reuters.com* [online]. 2. 3. 2023 [cit. 8. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/neuralink-musk-fda/>.

⁴¹² Více informací dostupných zde: https://blackrockneurotech.com/blackrock_microsystems_supports_an_ambitious_european_union_funded_partnership_for_brain-computer-interface_connectivity/.

⁴¹³ KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0. s. 128.

sugestibilitou a hyperkoncentrací pozornosti.“⁴¹⁴ V rámci hypnózy vzniká specifický vztah mezi hypnotizérem a hypnotizovaným, přičemž dochází k částečné kontrole chování, vnímání a myšlení v návaznosti na sugesci, jež mu hypnotizér ukládá. Tento vztah dovoluje hypnotizovanému různé sugerované role a napomáhá vybavování vzpomínek. Hypnotizovaný se do značné míry podvoluje vlivu hypnotizéra (zároveň však v případě sugescí, jež by odporovaly vnitřnímu přesvědčení, může dojít k obraně hypnotizovaného).⁴¹⁵

Opět představuje metodu, kterou lze aplikovat v různých oblastech života (např. typicky k léčebným účelům) i v rámci trestního řízení jako alternativní vyšetřovací nástroj (vyšetřovací hypnóza; *Forensic-Investigative Hypnosis*).⁴¹⁶ Zárůdky této metody sahají až do druhého tisíciletí před naším letopočtem, kdy obdobné techniky byly praktikovány hinduistickými jogíny. Až v 18. století dochází k novodobému rozvoji, jenž je spjat se jménem francouzského lékaře Antona Mesmera.⁴¹⁷

Průkopníkem v oblasti vyšetřovací hypnózy byl policejní psycholog Martin Reiser, jenž stál u zrodu prvního pilotního programu možného využití hypnózy v kriminalistické praxi z roku 1975. Tato metoda byla využívána k získávání vzpomínek traumatizovaných obětí a svědků. V případě, že dojde k užití této metody, je nutné dodržovat přísné podmínky tak, aby nedošlo ke kontaminaci paměti. Je metodou, která by z důvodu jejího charakteru měla být využívána pouze ve výjimečných případech,⁴¹⁸ nelze tedy hovořit o plošném využití.⁴¹⁹ I přes tento fakt je používána v současnosti v různých částech světa.⁴²⁰

2.2.2.1.3. Shrnutí

Společné těmto formám je potenciál, který zastávají nejen v medicíně, pro vědu, výzkum a právní praxi. Jejich vznik a vývoj často bývá často spjat s bohubilým účelem

---

⁴¹⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x. s. 82.

⁴¹⁵ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-x. s. 304.

⁴¹⁶ CHROMÝ, J. Vyšetřovací hypnóza v trestním řízení? *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 7, s. 210 - 213. ISSN 1213-5313.

⁴¹⁷ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-x. s. 304.

⁴¹⁸ Tuto metodu výslovně zakazuje § 136a odst. 1 německého trestního řádu (Strafprozeßordnung) In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia ; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0. s. 114, 128, 129.

⁴¹⁹ CHROMÝ, J. Vyšetřovací hypnóza v trestním řízení? *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 7, s. 210 - 213. ISSN 1213-5313.

⁴²⁰ Její užití v trestním řízení je umožněno kupříkladu ve Spojených státech amerických (blíže kupříkladu rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 22. června 1987 ve věci *Rock v. Arkansas*, č. 483 U.S. 44, 107 S. Ct. 2704 (1987)).

(typicky jejich uplatnění v medicíně či zjištění pravdy), což však nebrání jejich zneužití. Právě tento potenciál jde ruku v ruce s možnými riziky, jež představují pro myšlení a jeho svobodu.

Vyvstává s nimi a jejich případným využitím v právní praxi řada otázek týkajících se jejich spolehlivosti, bezpečnosti, etičnosti, humánnosti, případného prolomení zákazu donucení k sebeobviňování či obecně svobody myšlení a jejího projevu. V České republice se můžeme setkat mimo medicínské prostředí především s polygrafem, v jiných částech světa i přes výše uvedené faktory bývají i další metody nadále aplikovány.

U těchto prostředků se nabízí jejich využití v dokazování. Právní názor na použití výsledků těchto forem a obecně přístup k této problematice není jednotný. Český právní řád tyto formy výslovně neupravuje. Příklad odlišného přístupu k právní úpravě pak nabízí kupříkladu německý trestní řád (StPO; Strafprozeßordnung), který výslovně nepřipouští působení na svobodu rozhodování a vůli hypnózou či podáním různých prostředků atd., a to i přes souhlas vyslychaného.⁴²¹ Stejně tak ani judikatura není jednotná. Jak již bylo nastíněno, zejména tuto problematiku řešily zahraniční soudy. V České republice byla opakovaně řešena otázka použití polygrafu,⁴²² nikoli však zbylých forem. Podrobně se celé této plejádě metod věnoval Nejvyšší soud Indie v rozhodnutí ve věci *Selvi & Ors v. stát Karnataka* (konkrétně se zabýval především narkoanalýzou, polygrafem a BEAP). Soud zde dospěl k závěru, že využití těchto metod je možné, leč pouze za splnění určitých podmínek a na bázi dobrovolnosti, neboť v opačném případě by došlo k porušení zákazu nucení k sebeobviňování. Ani tak však dle něj nelze výsledky aplikace těchto metod uznat jako důkaz, neboť daná osoba není schopna kontrolovat svoje reakce. Nucení k podrobení se těmto metodám by představovalo přílišný zásah do svobod jednotlivce.⁴²³

Námítky proti jejich potenciálnímu použití pro tyto účely se tedy rozpadají do dvou kategorií – technických a právních. V rámci první zmíněné kategorie dle mého názoru zatím nejsou jejich výsledky dostatečně spolehlivé a průkazné pro to, aby mohly být plošně použity. Lze jim v tomto směru přiznat nanejvýš doplňkový charakter (jak tomu je kupříkladu

---

⁴²¹ KOHOUT, J., VRANÁ, J. Detektor lži - fyziodekční vyšetření. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.

⁴²² Jak již bylo zmíněno výše, v názoru na (ne)použitelnost výsledků vyšetření na polygrafu jakožto důkazu, jsou české soudy konzistentní. „Názor na fyziodekční vyšetření (polygrafem, "detektorem lži"), jako důkaz v trestním řízení nepoužitelný, byl soudní praxí vysloven opakovaně: fyziodekční vyšetření má charakter pouze tzv. operativně pátracího prostředku, a výsledky tohoto vyšetření tedy nemohou sloužit jako procesně relevantní důkaz.“ In: Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. března 2012, sp. zn. III. ÚS 861/11, obdobně náleží Ústavního soudu ze dne 21. května 1996, sp. zn. I. ÚS 32/95, usnesení Ústavního soudu ze dne 10. března, sp. zn. II. ÚS 3651/13.

⁴²³ Rozsudek Nejvyššího soudu Indie ze dne 5. května 2010 ve věci *Selvi & Ors v. stát Karnataka*, č. AIR 2010 SC 1974, (2010) 7 SCC 263.

v policejní praxi u fyziodetekce). I v případě neabsentujícího konsenzu vědecké obce ohledně jejich spolehlivosti vyvstávají právní otázky mimo jiné pro jejich schopnost zbavit danou osobu svobody myšlení ve smyslu autonomie vůle o tom, zdali a co osoba ze svého myšlení vyjeví. Trestní řád uvádí pouze demonstrativní výčet důkazních prostředků (§ 89 odst. 2 TR),⁴²⁴ nelze tedy vyloučit, že v souladu s technologickým vývojem dojde v budoucnosti k jejich uplatnění v dokazování. V případě, že spolehlivost dosáhla dostatečné úrovně a došlo by k plošnému užití těchto metod, byla by nutná podrobná právní úprava této problematiky,⁴²⁵ jejímž stavebním kamenem by měl být informovaný souhlas dotčené osoby založený na dobrovolnosti užití příslušné metody.

---

⁴²⁴ Obdobně § 125 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád.

⁴²⁵ Při nutnosti formulace práv dotčené osoby ve vztahu k metodám, které u nás nejsou rozšířeny, mohou posloužit v minulosti formulované zásady pro provádění polygrafických vyšetření, která lze dále s rozvojem diskuze upravit. „*Vyšetřovaná osoba má právo být podrobně seznámena s podstatou a průběhem prováděného vyšetření. Vyšetřovaná osoba má právo být seznámena s účelem prováděného vyšetření. Vyšetření může být provedeno pouze na základě dobrovolného písemného souhlasu vyšetřované osoby. Vyšetřovaná osoba má právo bez sdělení důvodu odmítnout podrobit se vyšetření. Odmítnutí podrobit se vyšetření nesmí mít pro tuto osobu žádné negativní důsledky. Vyšetření smí provádět pouze osoba, která má v oblasti použití fyziodetekčních metod příslušnou kvalifikaci. Vyšetření smí být provedeno pouze u osoby, která je k tomu po stránce psychické i fyzické způsobilá. Časový rozsah prováděného vyšetření nesmí být takový, aby negativně působil na schopnost osoby plně se soustředit. Vyšetřovaná osoba nesmí být před započítím a v průběhu vyšetření vystavena jakémukoli nátlaku.*“ Nabízí se případně i případně doplněné o výpověď znalce z daného oboru. In: KOHOUT, J., VRANÁ, J. Detektor lži - fyziodetekční vyšetření. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 5, s. 33. ISSN 1210-6348.; ŠLEMR, D., PULGRET, L. Spojení neurovědy a práva: Neuroprávo - inovativní kategorie soudních důkazů In: *Pravniprostor.cz* [online]. © 1999 – 2023, 14. 4. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/spojeni-neurovedy-prava-neuropravo-inovativni-kategorie-soudnich-dukazu#note-1>.

2.2.2.2. Neuromarketing

Mimo sféru trestního práva lze zjištění neurovědy aplikovat i v jiných oblastech života. Není překvapivé, že i komerční sféra se snaží poodhalit obsah našeho myšlení, analyzovat chování zákazníků, jejich motivaci a její aktivaci k nákupu určitého produktu, k čemuž využívá i moderních technologií, které jí to umožňují. K těmto moderním metodám řadíme i tzv. *neuromarketing*.⁴²⁶

Neexistuje všeobecně přijímaná komplexní definice. Obecně bychom mohli *neuromarketing* charakterizovat jako „*metodologický přístup ke zjišťování emočních reakcí na podněty pomocí několika samostatných technik.*“ Společně těmto různým technikám, a neuromarketingu jako takovému, je snaha „*vědecky změřit dopad testovaného stimulu na emoční prožitek.*“ Zahrnuje tedy metody, jež jsou schopné „*měřit emoční odezvu (at' již v mozku či perifériích) bez zapojení vlastní vědomé interpretace respondenta.*“⁴²⁷ Obvykle bývá prováděna pomocí funkční magnetické rezonance (fMRI), elektroencefalografu (EEG), Near-infrared Spectroscopy (blízká infračervená spektrografie; NIRS) a pozitronové emisní tomografie (PET) atd.⁴²⁸ Tyto metody jsou využívány v různých oblastech marketingu (např. analýze marketingové komunikace, vývoji nových produktů).⁴²⁹

Není pozorována pouze mozková činnost, nýbrž i další fyziologické projevy (např. změny srdečního tepu, tělesné teploty, dýchání atd.). Dochází ke kombinování takto nabytých dat s cílem získat co nejpřesnější výsledek.⁴³⁰ Propojuje poznatky získané z různých oborů (např. neuropsychologie, kognitivní psychologie) s prostředím marketingového rozhodování.⁴³¹

Tato forma výzkumu je využívána z toho důvodu, že v případě pouhého dotazování je dotazovaný ovlivňován různými vlivy (např. přirozenou obranou před manipulativním působením), které deformují pravdivost jeho výpovědi. Tato metoda umožňuje vyjevit

---

⁴²⁶ VYSEKALOVÁ, J. a kol. *Psychologie reklamy*. 4., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Expert. ISBN 978-80-247-4005-8. s. 59 – 73.

⁴²⁷ HERINK, O. Neuromarketing. In: TAHAL, R., a kol. *Marketingový výzkum: postupy, metody, trendy*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2022. Expert. ISBN 978-80-271-3535-6. s. 173-176.

⁴²⁸ VYSEKALOVÁ, J., a kol. *Chování zákazníka: jak odkrýt tajemství "černé skříňky"*. Praha: Grada, 2011. Expert. ISBN 978-80-247-3528-3. s. 34.

⁴²⁹ VYSEKALOVÁ, J. a kol. *Psychologie reklamy*. 4., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Expert. ISBN 978-80-247-4005-8. s. 59 – 73.

⁴³⁰ HERINK, O. Neuromarketing. In: TAHAL, R., a kol. *Marketingový výzkum: postupy, metody, trendy*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2022. Expert. ISBN 978-80-271-3535-6. s. 173-176.

⁴³¹ VYSEKALOVÁ, J., a kol. *Chování zákazníka: jak odkrýt tajemství "černé skříňky"*. Praha: Grada, 2011. Expert. ISBN 978-80-247-3528-3. s. 34.

skutečný obraz našeho myšlení v okamžiku kontaktu s testovaným stimulem, na rozdíl od jiných metod, které reflektují pouze to, co o sobě respondent vyjeví.⁴³² Nejvyšší efektivity lze dosáhnout kombinací metod, konkrétně použitím EEG s eye-trackingem (objektivní část), po které by měl následovat hloubkový rozhovor, jehož směřování se odvíjí od dat z objektivní části.⁴³³

Tyto techniky lze považovat do jisté míry za kontroverzní. Zastánci těchto metod zdůrazňují, že tímto způsobem lze lépe porozumět zákazníkům, kterým na druhou stranu mají tyto metody pomoci k pochopení jejich rozhodovacího procesu. Odpůrci za touto technikou vidí snahu ovlivnit chování zákazníků na úplně jiné úrovni, než doposud byly schopni. Nabízí se i možnost zneužití poznatků takto získaných nejen v oblasti chování a rozhodování zákazníků, ale i kupříkladu v rámci politické sféry při ovlivňování voličů.⁴³⁴ Ve vztahu k této metodě musíme být obezřetní pro možnost jejího zneužití při manipulaci s lidským vědomím a chováním nejen v této oblasti.⁴³⁵

Opět vyvstávají otázky v oblasti etiky, ochrany myšlení, práva na integritu, ochrany spotřebitele či ochrany před nekalými obchodními praktikami.⁴³⁶ Nabízí se na tuto problematiku nahlížet z pohledu autonomie jednotlivce⁴³⁷ a ochrany soukromí včetně ochrany

---

⁴³² HERINK, O. Neuromarketing. In: TAHAL, R., a kol. *Marketingový výzkum: postupy, metody, trendy*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2022. Expert. ISBN 978-80-271-3535-6. s. 173-176.

⁴³³ VYSEKALOVÁ, J. a kol. *Psychologie reklamy*. 4., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Expert. ISBN 978-80-247-4005-8. s. 59 – 73.

⁴³⁴ SAMUHELOVÁ, M., ŠIMKOVÁ, L. Neuromarketing. Úvod do problematiky. II. část. *Marketing Science and Inspirations*. 2016, roč. 11, č. 1, s. 15 - 16. ISSN 1338-7944.

⁴³⁵ FORET, M. Nebezpečí neuromarketingu. *Právo a bezpečnost*. 2017, č. 2, s. 66. ISSN 2336-5323.

⁴³⁶ Reklama je výsledkem marketingu, který představuje významově širší pojem. Na rozdíl od marketingu je reklama významným způsobem regulována. Musí být v souladu se zákonem č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů. Nekalé obchodní praktiky jsou dle § 2 odst. 1 písm. b) tohoto zákona zakázány. Rozhodnutí o tom, zdali je výsledek neuromarketingu protizákonný či nikoli (dle § 4 odst. 1 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele), se odvíjí od toho, zda má potenciál narušit chování spotřebitele. Vliv neuromarketingu na spotřebitele se může lišit, je proto nutné posuzovat každý případ samostatně. In: KRAUSOVÁ, A. Neuromarketing from a Legal Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2017, roč. 7, č. 1, s. 45, 46. ISSN 1805-840X.

⁴³⁷ Základem právní ochrany autonomie jednotlivce je čl. 2 odst. 3 LZPS (resp. čl. 2 odst. 4 Ústavy). Autonomie vůle představuje klíčovou zásadu soukromého práva. Výjimkou pak z této zásady jsou případy, kdy dochází k limitaci uplatnění vůle zákonným zákazem, dobrými mravy či veřejným pořádkem, resp. úpravou postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti, ujednáním s jinou osobou soukromého práva, popř. rozhodnutím veřejné moci. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-326-5, s. 49.

dat. Cílem neuromarketingu je vytvoření takových reklam, které jsou schopné působit a zaujmout základní lidské instinkty a emoce (nemíří tedy na lidský intelekt).⁴³⁸

V současnosti u nás není právní úprava věnující se výslovně neuromarketingu. Primárně se touto problematikou zabývají různé mezinárodní instituce, ke kterým se řadí i *The Neuromarketing Science & Business Association* (NMSBA). NMSBA vydala Etický kodex, který přijímá principy Mezinárodního kodexu ICC/ESOMAR pro výzkum trhu, výzkum veřejného mínění, sociologický výzkum a datovou analytiku. NMSBA Etický kodex zdůrazňuje mimo jiné transparentnost, ochranu integrity účastníků, dobrovolnost, nutnost informovaného souhlasu účastníka a možnost kdykoli jej vzít zpět, ochranu osobních dat a limitace v případě účastníků mladších 18 let. Přijetí tohoto kodexu je podmínkou členství v NMSBA.⁴³⁹

Ochranu myšlení ve vztahu k aplikaci této metody lze zjednodušeně rozlišit do dvou oblastí. Na jedné straně stojí ochrana před výsledky této metody, které mají potenciál limitovat autonomii vůle jednotlivce.⁴⁴⁰ Přes tento potenciál je nutné zmínit, že součástí autonomie vůle je „*ponechání na vůli, iniciativě, volbě i preferencích dané osoby, včetně osobní odpovědnosti, pro co a k čemu se chce ve svém soukromém životě sama rozhodnout.*“⁴⁴¹ Nelze v tomto smyslu průměrného člověka⁴⁴² degradovat na prázdnou nádobu nemožnou samostatného rozhodování. Veřejná moc by v této oblasti měla především vystupovat jako informátor (podporovatel rozvoje „rozumu průměrného člověka“), nikoli pečovatel.⁴⁴³ Zásahy do života osob soukromého práva ze strany orgánů veřejné moci

---

⁴³⁸ KRAUSOVÁ, A. Neuromarketing from a Legal Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2017, roč. 7, č. 1, s. 41, 42. ISSN 1805-840X.

⁴³⁹ Jeho plné znění je dostupné zde: NMSBA Code of Ethics. <https://www.nmsba.com/neuromarketing-companies/code-of-ethics>. Obdobně Etický kodex vydaný Institute for Neuromarketing, jehož plné znění je dostupné zde: <https://neuromarketinginstitut.com/eng/ethical-code/>.

⁴⁴⁰ Tamtéž.

⁴⁴¹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-326-5, s. 35.

⁴⁴² § 4 odst. 1 občanského zákoníku.

⁴⁴³ „*Poznatky i dlouhodobé zkušenosti praxe potvrzují, že právě takto autonomně jednající osoby soukromého práva jsou s to si svá osobní, rodinná a majetková práva a povinnosti ve svém soukromém životě – ať již jde o osobní, či o podnikatelskou sféru – zásadně uspořádat nejlépe samy (nikoli tedy, aby jejich soukromé záležitosti za ně jakkoliv „pečovatelsky“ uspořádal někdo jiný).*“ In: DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-326-5, s. 35.

v demokratické společnosti a právním státě jsou možné pouze výjimečně v nezbytně nutných případech.⁴⁴⁴

Odlišná faktická rovnost mezi osobami soukromého práva může vést k nejrůznějším formám zneužívání autonomie. Ochrana slabší strany se promítá do oblasti ochrany spotřebitele,⁴⁴⁵ kde s rozvojem neuromarketingu vystávají nové výzvy. Neuromarketing (a marketing obecně) je úzce spjat s reklamou, která využívá jeho výsledků. S tím souvisí i téma nekalých obchodních praktik. Na rozdíl od marketingu je reklama významným způsobem regulována. Základním právním předpisem v této oblasti je zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy.⁴⁴⁶ Nekalé obchodní praktiky jsou dle § 2 odst. 1 písm. b) tohoto zákona zakázány. Nekalé obchodní praktiky definuje zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele v § 4 odst. 1, který říká, že: „*obchodní praktika je nekalá, je-li v rozporu s požadavky odborné péče a podstatně narušuje nebo je způsobilá podstatně narušit ekonomické chování spotřebitele, kterému je určena, nebo který je jejím působení vystaven, ve vztahu k výrobku nebo službě.*“ Zdali je reklama zakládající se na neuromarketingu protizákonná či nikoli (dle § 4 odst. 1) se odvíjí od toho, jestli má potenciál narušit chování spotřebitele. Vliv technik neuromarketingu na chování spotřebitele se může lišit, je proto nutné posuzovat každý případ samostatně. Vzhledem k rychlému rozvoji, který v oblasti neuromarketingu probíhá, bude zákonodárce nucen stanovit jasná pravidla, aby zajistil účinnou ochranu spotřebitele.⁴⁴⁷

Druhou oblastí je ochrana před fyzickým působením prostředků užívaných v neuromarketingu s cílem získat informace o chování zákazníků, kdy dochází k „přímému nahlížení do naší mysli“. Vzhledem k charakteru využívaných přístrojů je nutné vyžadovat dobrovolnost a informovaný souhlas testovaného subjektu. I když prozatím není dostupná spolehlivá technologie umožňující cílenou alternaci myšlení,⁴⁴⁸ lze předpokládat, že vzhledem k rychlosti technologického pokroku vznikne. V tom momentě se dostáváme na úplně jinou úroveň, u níž se domnívám, že svou nebezpečností bude vyžadovat značné posílení právní úpravy a ochrany myšlení v oblasti „*neuropráva*“.

---

⁴⁴⁴ Přímou či nepřímou zákonem či v momentě, kdy zákon mlčí, korektivem dobrých mravů a veřejného pořádku. Omezení autonomie vůle jsou ospravedlnitelná tam, kde veřejný (obecný) zájem (jenž je záměrem svrchované veřejné moci) převyšuje nad individuálním soukromým zájmem. In: Tamtéž, s. 36.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 40, 41.

⁴⁴⁶ zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴⁷ KRAUSOVÁ, A. Neuromarketing from a Legal Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2017, roč. 7, č. 1, s. 45-46. ISSN 1805-840X.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

2.2.2.3.,,Neuroprávo“

Obecně s rozvojem neurovědy a jejího propojení s různými oblastmi života vystávají nové otázky pro ochranu myšlení a její svobody. Touto problematikou se zabývá poměrně nová vědní disciplína nazývaná „*neuroprávo*“ či „*právo a neurověda*“.⁴⁴⁹ Mohli bychom jej definovat jako „*interdisciplinární obor, který zkoumá vliv poznatků z neurověd na právo.*“ Cílí na „*využití nejnovějších poznatků o vlivu fungování mozku na lidské chování a vytvoření na jejich základě spravedlivějšího právního systému.*“⁴⁵⁰

Hlavní oblastí zájmu ve vztahu k využití jeho poznatků je propojení neurovědy a trestního práva. Zejména jsou rozvíjena tři základní témata: „*určení právně relevantních psychických stavů obžalovaných a svědků, posuzování schopnosti žalovaného ovládat své vlastní chování a posouzení, zda a případně za jakých podmínek by měly být přijaty a ohodnoceny důkazy poskytnuté neurovědními obory.*“⁴⁵¹ Kromě této oblasti se nabízejí i další právní obory, kde lze výsledky neurovědy aplikovat (např. monitorování mozkové odezvy spotřebitele na podněty za účelem zefektivnění reklamy v oblasti ochrany spotřebitelů).⁴⁵² Významné otázky pokládá i ústavnímu právu.

V této souvislosti se nabízí i zamyšlení nad (ne/)dostatečností již existujících základních práv a svobod, případnými novými oblastmi ochrany a s nimi spjatými základními lidskými právy. Někdy se v této souvislosti hovoří i o tzv. „*neuroprávech.*“⁴⁵³ V kontextu bývá skloňováno například právo na kognitivní svobodu,⁴⁵⁴ na mentální soukromí,⁴⁵⁵ mentální

---

⁴⁴⁹ ŠLEMR, D., PULGRET, L. Spojení neurovědy a práva: Neuroprávo - inovativní kategorie soudních důkazů In: *Pravniprostor.cz* [online]. © 1999 – 2023, 14. 4. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/spojeni-neurovedy-prava-neuropravo-inovativni-kategorie-soudnich-dukazu#note-1/>.

⁴⁵⁰ KRAUSOVÁ, A. *Neuroprávo: Technologické možnosti snímání mozkové aktivity a využívání poznatků neurověd v právu* [online]. 2018 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.26374.47689>.

⁴⁵¹ KRAUSOVÁ, A. Neuroprávo: Věda a medicína ve službách práva. *Zdravotnické právo a bioetika*. In: *Zdravotnickepravo.cz* [online]. 30. 7. 2013 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/neuropravo-veda-a-medicina-ve-sluzbach-prava/>.

⁴⁵² Jako další příklady lze uvést hodnocení budoucích zaměstnanců v pracovním právu či vážnost úmyslu uzavřít smlouvu v rámci smluvního práva. In: KRAUSOVÁ, A. *Neuroprávo: Technologické možnosti snímání mozkové aktivity a využívání poznatků neurověd v právu* [online]. 2018 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.26374.47689>.

⁴⁵³ Ty bychom charakterizovat jako základní normativní pravidla, jejichž účelem je ochrana a zachování lidského mozku a mysli. In: IENCA, M. *Common Human Rights challenges raised by different applications of neurotechnologies in the biomedical field* [online]. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/report-final-en/1680a429f3>.

⁴⁵⁴ Jeho podstatou je právo na neovlivňování mentálních procesů. IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819 In: Tamtéž.

integritu⁴⁵⁶ či psychologickou kontinuitu.⁴⁵⁷ K vývoji v této oblasti dochází především na mezinárodní úrovni. Prvním krokem v tomto ohledu učinila Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), která v roce 2019 představila mezinárodní standard pro zodpovědný výzkum a inovace v neurovědách (*OECD Recommendation on Responsible Innovation in Neurotechnology*). Jde o soft-law dokument určený k předvídání a řešení etických, právních a sociálních problémů, které nové neurotechnologie přináší, za současné podpory inovací. OECD není jedinou mezinárodní organizací věnující se této problematice. V roce 2020 vydala Rada Evropy pětiletý strategický akční plán zabývající se lidskými právy a technologiemi v biomedicině, jehož cílem je posoudit, zdali je dosavadní právní rámec ochrany lidských práv ve vztahu k neurotechnologickým dostatečný, či bude zapotřebí zavedení nových lidských práv. K vývoji dochází i na národní úrovni. Za ambiciózní lze označit nový návrh ústavy Chile (čl. 19), který jako první navrhuje zařadit právo na mentální integritu k základním lidským právům. V této oblasti lze zmínit i *Chartu digitálních práv* představenou španělským státním tajemníkem pro digitalizaci a AI, který uvádí neuropráva jako součást občanských práv, která s sebou přináší nová digitální éra.⁴⁵⁸

Mimo výše uvedená uplatnění jsou tyto metody využívány i pro komerční účely. V této souvislosti lze zmínit kupříkladu *Audio-Visual Stimulation* (AVS; psychowalkman), technologie, která je užívána pro „stimulování mozku do určitých stavů vědomí pomocí zvuku a světla.“⁴⁵⁹ Dále lze uvést *EEG biofeedback* (taktéž neurofeedback), který lze charakterizovat jako „metodu, která člověku umožňuje měnit fungování mozku pomocí zpětné vazby z počítače.“^{460, 461} V neposlední řadě lze také představit meditativní nahrávky využívající „binaural beats“ (Binaurální rytmy), jejichž podstatou zjednodušeně je, že do

---

⁴⁵⁵ Jeho součástí je nutnost souhlasu k monitorování pouze některých mozkových vln a zákaz sdílení informací o dané osobě bez jejího souhlasu. In: Tamtéž.

⁴⁵⁶ Jeho podstatou je zákaz ovládní implantátů z vnějšku In: Tamtéž.

⁴⁵⁷ Jeho podstatou je právo na nevkládání nebo nemazání vzpomínek. In: Tamtéž.

⁴⁵⁸ IENCA, M. *Common Human Rights challenges raised by different applications of neurotechnologies in the biomedical field* [online]. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/report-final-en/1680a429f3>.

⁴⁵⁹ „Tato stimulace ovlivňuje a synchronizuje mozkové vlny (elektrickou aktivitu v mozku), což vede k různým výsledkům, od základní relaxace, zlepšení nálady, kreativity, koncentrace až po léčebné účinky jako je zlepšení spánku, eliminace stresu, depresí apod.“ In: Galaxy – Evropský specialista na psychotechnologie [online]. © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://www.psychowalkman.cz/>.

⁴⁶⁰ Trénink mozku metodou EEG biofeedback. Institut celoživotního vzdělávání [online]. Mendelova univerzita v Brně, © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://icv.mendelu.cz/pcentrum/dalsi-sluzby/trenink-mozku-metodou-eeg-biofeedback/?psn=1137>.

⁴⁶¹ „Metoda využívá moderní software, který sestává mj. z jednotky měřící EEG potenciál neuronů a počítačové hry, kterou uživatel v průběhu tréninku ovládá myslí. Dosažení optimální aktivity neuronů se pak projeví pohybem ovládaných prvků počítačové hry.“ In: O metodě. Alfons - Poradenské centrum VUT [online]. Vysoké učení technické v Brně, © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://alfons.vutbr.cz/eeg-bfb/o-metode/>.

každého ucha jsou pouštěny zvuky s mírně odlišnými frekvencemi, které mozek interpretuje jako samostatný tón (odpovídá rozdílu frekvencí původních tónů), s nímž následně sladí mozkovou aktivitu, důsledkem čehož zjednodušeně řečeno můžeme cíleně měnit rozpoložení našeho vědomí.⁴⁶² Už teď dochází k velkému rozvoji v rámci mobilního či automobilového průmyslu.⁴⁶³ Rychlost technologického vývoje umožňuje uvažovat ještě ambiciózněji ohledně potenciálního (zneužití/využití) těchto metod (např. alternace vzpomínek a myšlenek, psychická přítomnost na jiném místě, zvyšování inteligence, komunikace myšlenkami, zvyšování inteligence, predikce a předcházení určitého chování).

Z výše uvedených prostředků „poodhalování“ a až potenciální alternace myšlení vyčnívá svým charakterem především invazivní typ Brain-computer interface, tedy „*přímá implantace elektrod do mozku či implantace čipů a jejich propojení s nervovou soustavou člověka*“, s nímž je spjata řada problémů právních, bezpečnostních i problémů technického charakteru. V současnosti lze označit za minimální podmínky pro funkčnost tohoto konceptu zajištění celkového ovládní aplikace pouze jeho uživatelem (bez přístupu ze strany poskytovatele) včetně možnosti uživatele kdykoli přeprogramovat získaná data. Kromě toho musí být zajištěna možnost vypnutí programu (tedy existence dvou režimů – úmyslné kontroly a neaktivního režimu). Vše musí být založené na svobodném a informovaném souhlasu uživatele.⁴⁶⁴

Vyjma svobody myšlení souvisí tato problematika i s řadou dalších práv a svobod, ke kterým patří například právo na spravedlivý proces, ochrana soukromí,⁴⁶⁵ důstojnost, rovnost subjektů, právo na integritu či právo na sebeurčení jednotlivce a další.

---

⁴⁶² INGENDOH, R. M., POSNY, E. S., HEINE, A.. Binaural beats to entrain the brain? A systematic review of the effects of binaural beat stimulation on brain oscillatory activity, and the implications for psychological research and intervention. *National Library of Medicine* [online]. 19. 5. 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10198548/>.

⁴⁶³ Již teď nabízí výrobky umožňující mapování mozkových vln či potenciálně i výrobky ovládané myslí. Viz dále např. spolupráce společnosti Jaguar a NASA a projektu *Mind Sense*. Pokud by mozková aktivita naznačovala špatnou koncentraci na řízení, pak by volant či pedály mohly vibrovat, aby si řidič uvědomil případné nebezpečí. In: IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819.

⁴⁶⁴ KRAUSOVÁ, A. *Neuroprávo: Technologické možnosti snímání mozkové aktivity a využívání poznatků neurověd v právu* [online]. 2018 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.26374.47689>.

⁴⁶⁵ Úzce spjatou se svobodou myšlení je kategorie ochrany soukromí. Jedním z jejích rovin je i ochrana biometrických údajů (zjednodušeně lze definovat jako: „*informace, které vypovídají o individuálních aspektech stavby anebo fungování či chování biologického organismu*“). V této souvislosti lze odkázat např. na Všeobecnou deklaraci o lidském genomu a lidských právech, Mezinárodní deklaraci o lidských genetických datech International či GDPR. Blíže k této problematice například MATEJKA, J., KRAUSOVÁ, A., GÜTTLER, V. Biometrické údaje a jejich právní režim. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 17. ISSN: 1805-2797,

Představené prostředky mají samozřejmě potenciál zasáhnout do duševní a fyzické integrity jednotlivce, jež je garantována čl. 7 odst. 1 LZPS. Stěžejním prvkem je, shodně vyjádřeným napříč právní úpravou této problematiky, dobrovolný a informovaný souhlas.⁴⁶⁶ Vyjádření souhlasu vychází ze zásady svobody a autonomie vůle při nakládání se svým tělem⁴⁶⁷ (viz např. nálezy I. ÚS 2078/16).⁴⁶⁸ Národní právní úprava je doplněna garancí tělesné a duševní integrity na nadnárodní úrovni.⁴⁶⁹ Jako příklad lze uvést *Úmluvu Rady Evropy o lidských právech a biomedicině*.⁴⁷⁰ Jedná se o jediný právně závazný dokument na mezinárodní úrovni, který se zabývá ochranou lidských práv v oblasti biomedicíny, přičemž je založen na principech vyplývajících z EÚLP.⁴⁷¹ Je minimálním standardem, který nebrání stranám zajistit v dané oblasti širší ochranu lidských práv⁴⁷² (čl. 27).

V minulosti byly poznatky neurovědy výhradně uplatňovány v medicínské oblasti, avšak to již v současnosti neplatí, což je spojeno se značnými riziky, která představují nejen pro myšlení a jeho svobodu. Neuroprávo je relativně nový vědní obor, u nějž lze předpokládat další dynamický rozvoj v souladu s technologickým vývojem. Nabízí se otázka, jakým směrem by se měl ubírat a na jaké oblasti by se měl zaměřit. Dle mého názoru je vhodné zaujmout proaktivní (zároveň restriktivní) přístup, kdy klíčovými sférami zájmu by měly být regulace monitorování mozkové aktivity a omezení získaných informací jakožto esenciální sféry spoluutvářející identitu jednotlivce. Rozvoj těchto metod může v budoucnosti znamenat revoluci a s ní nutnou revizi napříč právními odvětvími.⁴⁷³

FIALOVÁ, E. Biometrické údaje ve zdravotních aplikacích. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2018, roč. 8, č. 3. ISSN 1804-8137. s. 13-25.

⁴⁶⁶ § 93 a násl. občanského zákoníku, § 34 a násl. zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), čl. 63 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/745 o zdravotnických prostředcích, čl. 5 Úmluvy Rady Evropy o lidských právech a biomedicině apod.

⁴⁶⁷ NECHVÁTALOVÁ, L. Čl. 7: Právo na respektování tělesné a duševní integrity osoby a zákaz mučení a špatného zacházení. In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

⁴⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16, bod 30.

⁴⁶⁹ KOKEŠ, M. § 91 [Nedotknutelnost člověka]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5.

⁴⁷⁰ Úmluva Rady Evropy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině (*Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine*), v platnost vstoupila 1. prosince 1999 a účinnosti nabyla 1. října 2001, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině.

⁴⁷¹ LANČOVÁ, P. Regulace biomedicínského výzkumu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2021, roč. 11, č. 1, ISSN 1804-8137, s. 21-35.

⁴⁷² ŠTURMA, P. Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicině. *Evropské právo*, 1998, č. 4, s. 2-4.

⁴⁷³ Obdobně KRAUSOVÁ, A. Neuroprávo: Věda a medicína ve službách práva. Zdravotnické právo a bioetika. In: *Zdravotnickopravo.cz* [online]. 30. 7. 2013 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://zdravotnickopravo.info/neuropravo-veda-a-medicina-ve-sluzbach-prava/>.

Závěr

Myšlení a jeho svoboda je mnohem zranitelnější než se na první pohled může jevit, jak dokládá i má práce, která představila vybrané formy rizik pro svobodu myšlení. Má práce nemá sloužit jako vyčerpávající studie a nedávala si ani za cíl, nýbrž je chápána jako úvod do této problematiky. V tomto smyslu lze tezi o faktické neomezitelnosti svobody myšlení považovat za překonanou. S vývojem moderních technologií dochází ke vzniku a rozvoji nástrojů, jež mohou zasahovat do myšlení a jeho svobody s dosud nevídanou intenzitou. Jak i z výsledků ankety vyplývá, svoboda myšlení je považována za velmi významné základní lidské právo, jehož důležitost a důležitost jeho ochrany ve 21. století neustále roste.

S výdobytky zejména tohoto století, ale i století předcházejících, dochází k dramatickému proměňování obrazu našich životů. Samozřejmě nelze hovořit jen o negativních účincích těchto nových technologií, neboť přináší zcela nové možnosti v oblasti medicínské, terapeutické, výzkumu, inovací, ale i právní praxe. Přes tato pozitiva nelze pozapomenout na druhou stranu mince v podobě možných rizik jejich užívání a zneužití, jak dokládají předchozí kapitoly této práce.

Přes význam svobody myšlení jí nebyla zákonodárcem ani soudní praxí věnována přílišná pozornost. Pro kvalifikaci nepřipustných zásahů tak musí být primárně jasně formulována svoboda myšlení a rozsah její ochrany, na kterém však dosud nepanuje shoda.⁴⁷⁴ Jak je z této práce patrné, zastávala jsem spíše extenzivní výklad vzhledem k intenzitě možných zásahů, kdy se domnívám, že v opačném případě by ochrana nebyla efektivní.⁴⁷⁵

K závěrečnému shrnutí pohledu na problematiku využiji optiky základních atributů svobody myšlení, jak byly formulovány Zvláštním zpravodajem OSN pro svobodu náboženství a víry.⁴⁷⁶ Jak již bylo zmíněno, rozlišuje čtyři základní atributy: „*právo nebyť*

---

⁴⁷⁴ Přístup k rozsahu ochrany myšlení se rozchází. V rozhodovací praxi ESLP převládá rozsah ochrany myšlení v dosažení úrovně přesvědčení. Aplikace tohoto přístupu by mohla být ve vztahu k online manipulaci příliš restriktivní. Naopak extenzivnější pohled nabízí přístup Evropské komise pro lidská práva (viz např. případ Salonen proti Finsku ze dne 2. července 1997, stížnost č. 27868/95, kde shledala, že by přání rodičů pojmenovat dítě určitým způsobem mohlo spadat pod svobodu myšlení) a Výboru OSN pro lidská práva (Obecný komentář č. 22 (Čl. 18) ze dne 30. července 1993, č. dokumentu CCPR/C/21/Rev.1/Add.4).

⁴⁷⁵ Srov. MCCARTHY-JONES, S. The Autonomous Mind: The Right to Freedom of Thought in the Twenty-First Century In: *Frontiersin.org* [online] 29. červenec 2019 [cit. 16. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2019.00019/full> ; LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: *Ssrn.com* [online]. 24. 4. 2023 [cit. 15. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

⁴⁷⁶ Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

nucen odhalit své myšlenky,“ „právo nebyt trestán za obsah svého myšlení,“ „ochrana před nepřipustnou změnou myšlení“ a „povinnosti státu vytvářet prostředí umožňující svobodně myslet.“

S některými formami umožňujícími změnu myšlení se přirozeně setkáváme od pradávna (např. výchova), některé doznaly značných změn (např. online manipulace) či vznikly úplně nové (např. BCI). Některé jsou právem aprobované, některé nikoli. Shodně však omezují myšlení a jeho svobodu, přičemž ne každá tato forma je nutně negativní, neboť interakce s okolím nás formuluje, činí z nás, kým jsme. Z toho důvodu je nutné stanovit hranice mezi přípustným vlivem a nepřipustným zásahem. V případě kategorie „nepřipustných změn myšlení“ uvádí tři oblasti, kterými jsou „donucování“, „modifikaci“ a „manipulaci“.

Tato práce poskytuje náhled do problematiky manipulace, a to především v online prostoru. Z představených forem jasně vyplývá, že internet je dobrým sluhou, avšak zlým pánem. Může být užitečným nástrojem demokracie,⁴⁷⁷ ale i její zhoubou. Nabízí se tedy otázka, kde je linie mezi jeho přínosem a negativním zásahem do myšlení a jeho svobody, kdy již dochází k narušení duševní autonomie.⁴⁷⁸

Jako vodítko v těchto úvahách může do budoucna posloužit „test“ k tomu formulovaný taktéž Zvláštním zpravodajem OSN pro svobodu náboženství a víry.⁴⁷⁹ Přichází se čtyřmi kvalifikačními kategoriemi pro identifikaci nepřipustné formy manipulace: svobodný a informovaný souhlas s ovlivněním (resp. jeho absence či absence jeho atributů), forma ovlivnění (resp. zdali bylo záměrně skryté), dynamika vztahu mezi adresátem manipulace a manipulátorem (resp. jeho nerovnováha ve smyslu míry zásahu do autonomie rozhodování manipulované osoby)⁴⁸⁰ a rozsah hrozící či vzniklé újmy danou formou (a to především svobodě myšlení a jiným právům). Tento test může být východiskem, jehož

---

⁴⁷⁷ Rada Evropy. Společná zpráva Benátské komise a Generálního ředitelství pro lidská práva a právní stát o digitálních technologiích a volbách (*Joint Report of the Venice Commission and of the Directorate of Information Society and Action against Crime of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) on Digital Technologies and Elections*), ze dne 20. června 2019, č. dokumentu CDL-AD(2019)016. Dostupný zde: <https://rm.coe.int/09000016809e27f3>.

⁴⁷⁸ LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: *Ssrn.com* [online]. 24. 4. 2023 [cit. 15. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.

⁴⁷⁹ Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

⁴⁸⁰ Jasně patrné je to obzvlášť u dětí, na což poukazuje i Výbor OSN pro práva dítěte v obecném komentáři č. 25 k tématu práv dítěte ve vztahu k digitálnímu prostoru ze dne 2. března 2021, č. dokumentu CRC/C/GC/25, bod 61, 62.

aplikace by měla být flexibilní vzhledem k okolnostem konkrétního případu a s přihlédnutím ke specifikům online prostoru.

Především ve vztahu k tradičním formám ovlivňování myšlení pak byly představeny případy donucování narušující svobodu myšlení, které mohou mít podobu použití či hrozby silou, trestní sankce, omezení přístupu ke vzdělání, lékařské péči, zaměstnání a další.⁴⁸¹ Přestože se v mezinárodních lidskoprávních dokumentech neseťkáváme s výslovným zákazem donucování v případě svobody myšlení, lze do budoucna uvažovat o možné aplikaci ustanovení chránící svobodu náboženského vyznání před donucováním,⁴⁸² podobě jako k tomu bylo dospěno v případě narušení svobody svědomí, neboť bývá myšlení chápáno jako součást procesu utváření přesvědčení a náboženského vyznání.⁴⁸³ Při svém posuzování i tato oblast vyžaduje individuální přístup v závislosti na okolnostech daného případu, poněvadž je zřejmé, že pod tuto kategorii nebude spadat běžná interakce s okolím.

Některé z technik uvedených v předchozích kapitolách umožňují modifikaci mozkových funkcí a potenciálně až našeho myšlení (např. modifikace vzpomínek). Obzvláště tyto formy vzbuzují pozornost vzhledem k jejich mnohdy invazivnímu charakteru a rizikům potenciálního zneužití s katastrofálními následky. Především zde dochází k očividnému prolomení dříve obecně přijímané teze o faktické nedotknutelnosti myšlení a jeho svobody.

Tato práce vzpomenula i na formy, které potenciálně zasahují do svobody myšlení z pohledu práva nevyjavit své myšlenky (opak by mohl vést k sebe-cenzuře a snaze o společensky konformní myšlení⁴⁸⁴), která v konečném důsledku chrání duševní autonomii. Přestože právní řád výslovně tyto formy neupravuje, můžeme se především v oblasti trestního práva setkat s projevy tohoto atributu kupříkladu v zakotvení zásady zákazu donucování k sebeobviňování a s ní souvisejícího práva odepřít výpověď. S touto dimenzí je pak spjat i obecně přijímaný atribut v podobě práva nebýt trestán za obsah svého myšlení. Jak již bylo zmíněno, v tomto smyslu představuje myšlení poslední útočiště svobodného bytí. I přes existenci metod umožňující nahlédnout do naší mysli se domnívám, že je nutné trvat na soukromí myšlení prosté sankcí do doby, než se sama osoba rozhodne jej vyjavit.

---

⁴⁸¹ Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

⁴⁸² Viz např. čl. 18 odst. 2 MPOPP

⁴⁸³ Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

⁴⁸⁴ MCCARTHY-JONES, S. The Autonomous Mind: The Right to Freedom of Thought in the Twenty-First Century In: *Frontiersin.org* [online] 29. červenec 2019 [cit. 16. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2019.00019/full>.

Je v zájmu demokratické společnosti podporovat prostředí umožňující svobodně myslet, stát by měl tak činit veškeré kroky k vytvoření takového prostoru (v online prostoru i ve spolupráci s digitálními platformami). Stát by se měl snažit o podrobení těchto témat co nejširšímu veřejnému diskursu, jak i některé dokumenty samy předpokládají,⁴⁸⁵ a to na nadnárodní úrovni. Právě široká diskuze napomáhá efektivní ochraně myšlení zvyšováním povědomí a informovanosti o možných rizicích, které pro svůj charakter prochází napříč nejrůznějšími oblastmi života. Zvyšování informovanosti by mělo být doprovázeno posilováním schopnosti kritického myšlení, na jejíž výuku v rámci vzdělávacího procesu by měl být dán zvláštní důraz,⁴⁸⁶ a to již od raných fází (mimo jiné vzhledem k výsledkům uvedené studie⁴⁸⁷). Důležitá je podpora svobodného a pluralitního mediálního prostoru. Významnou roli zastává právo na přístup k informacím, ochrana zdraví, ochrana osobních údajů a soukromí obecně, zákaz mučení a podrobení krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, svoboda projevu, právo na vzdělání a další. Obzvláště tyto snahy napomáhají k účinnému využití institutu svobodného a informovaného souhlasu, který je pro tyto sféry vlivu klíčový, jakožto vyjádření autonomie vůle.⁴⁸⁸ Přes zdánlivou jednoduchost této koncepce vyvstávají i zde určité nedostatky především ve vztahu k online prostředí, jak bylo v přechozích kapitolách zmíněno, na které by mělo být reagováno.

Jak již bylo zmíněno, v kontextu nutnosti zvýšení právní ochrany svobodného myšlení zní hlasy, které volají po vzniku nových práv a vědních disciplín. Například se hovoří se o právu na „psychologickou kontinuitu“, „kognitivní svobodu“ a další.⁴⁸⁹ Myslím si však, že je předčasné přicházet s novými právy bez toho, aniž by byla vyložena ta stávající a zajištěna jejich efektivní ochrana.⁴⁹⁰ Domnívám se, že je na místě revize právního rámce ve vztahu k těm potenciálně nejvýznamnějším zásahům, na jejichž další vývoj není právní řád

---

⁴⁸⁵ Viz např. čl. 28 Úmluvy o biomedicině.

⁴⁸⁶ Shodně Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

⁴⁸⁷ HEJLOVÁ, D. a kol. *Skrytou reklamu na internetu pozná jen jedno dítě z deseti, zjistili výzkumníci z Univerzity Karlovy*: Tisková zpráva [online]. Praha, 14. 5. 2018 [cit. 15. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://fsv.cuni.cz/skrytou-reklamu-na-internetu-pozna-jen-jedno-dite-z-deseti-zjistili-vyzkumnici-z-univerzity-karlovy>.

⁴⁸⁸ DOLEŽAL, A. Informovaný souhlas jako vyjádření autonomie vůle nebo reflexe paternalistického vztahu?. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2011, roč. 1, č. 1, s. 1-13. ISSN 1804-8137.

⁴⁸⁹ Srov. BUBLITZ, J. C., MERKEL, R. Crimes against minds: on mental manipulations, harms and a human right to mental self-determination. *Criminal Law and Philosophy*. 2014, roč. 8, s. 51–77. ISSN: 1871-9805.; IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819

⁴⁹⁰ Srov. ALEGRE, S. Rethinking freedom of thought for the 21st century. *European Human Rights Law Review*. 2017, č. 3, s. 221–233. ISSN: 1361-1526.

připraven.⁴⁹¹ Právo tradičně reaguje ex post na změny a vývoj společnosti, což je v dnešní rychle se měnící době složité.⁴⁹² Jsem toho názoru, že by vzhledem k rizikům pro svobodu myšlení měl být zastáván proaktivní přístup veřejné moci. Aktivita a míra regulace ze strany veřejné moci by měla vzrůstat s potenciální intenzitou zásahu (viz neurotechnologie, microtargeting) za současné důrazné podpory informovanosti a rozvoje schopnosti kritického myšlení mimo jiné za účelem vytvoření podmínek pro udělení svobodného a informovaného souhlasu, který by měl být klíčovým prvkem regulace.

Zároveň je však nutno dodat, že „*cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly*.“ V případě zavádění regulací je nutné postupovat nanejvýš opatrně tak, aby nebyla nad přiměřenou míru negativně ovlivněna jiná práva a nedocházelo ke zneužití těchto regulací. Ochrana tohoto práva by neměla být „teoretická či iluzorní“, nýbrž „praktická a účinná“,⁴⁹³ neboť ztrátou svobody myšlení přicházíme o svou lidskost a nejme ničím víc než prázdnými schránkami nelišící se od stroje. Nastal čas si na tuto zapomenutou svobodu vzpomenout.

---

⁴⁹¹ Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.

⁴⁹² VRBOVÁ, Z., a kol. *Stačí právo držet krok? Dynamika společnosti a vědy na začátku 21. století*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2019. ISBN 978-80-87439-36-4. s. 10.

⁴⁹³ Rozsudek ESLP ve věci Airey proti Irsku ze dne 9. října 1979, stížnost č. 6289/73, bod 24.

Seznam použitých zkratk

ASEAN - Sdružení národů jihovýchodní Asie

AU – Africká unie

BCI – Brain – Computer Interface

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

EÚLP - Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

fMRI – funkční magnetická rezonance

GDPR - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES

LZPEU – Listina základních práv Evropské unie

LZPS - Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod

MPOPP – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

NSS – Nejvyšší správní soud České republiky

OAS – Organizace amerických států

OBA - behaviorálně cílená online reklama

OSN – Organizace spojených národů

UNESCO - Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu

USA – Spojené státy americké

VDLP – Všeobecná deklarace lidských práv

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- [1] ATKINSON, R. L. a kol. *Psychologie*. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85605-35-X.
- [2] BARTOŇ, M., KRATOCHVÍL, J., KOPA, M., TOMOSZEK, M., JIRÁSEK, J., SVAČEK, O. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-128-1.
- [3] BERKOWITZ, L. (Ed.). *Advances in experimental social psychology* (Vol. 14). New York: Academic Press, 1981. ISBN 978-0120152148.
- [4] BOUČKOVÁ, P., HAVELKOVÁ, B., KOLDINSKÁ, K., KÜHN, Z., KÜHNOVÁ, E., WHELANOVÁ, M.. *Antidiskriminační zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy texty zákonů s komentářem. ISBN 978-80-7400-315-8.
- [5] CRAIG, D. *Staňte se lidským detektorem lži: jak spolehlivě odhalit lháře*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5365-2.
- [6] CULL, N., CULBERT, D., WELCH, D. *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2003. ISBN 979-1576078203.
- [7] ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-721-7.
- [8] *Dějiny evropského kontinentálního práva*. Praha: Linde, 2003. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 80-7201-387-4.
- [9] DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-326-5.
- [10] FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Vyd. 2. dopl. Brno: Masarykova univerzita, 2001. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2592-1
- [11] FILO, J., IVANIČ, P. LUPPOVÁ, S. *Myslím kriticky o médiích* Bratislava: Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, 2011. ISBN 978-80-970163-3-3.
- [12] FOGG, B. J. *Persuasive Technology: Using Computers to Change What We Think and Do*. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers, 2003. ISBN 978-1558606432
- [13] FTOREK, J. *Manipulace a propaganda: na pozadí současné informační války*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0605-7.

- [14] FTOREK, J. *Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2012. Komunikace. ISBN 978-80-247-3926-7.
- [15] GÁLÍK, S. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, 2012. Psyché. ISBN 978-80-247-4247-2.
- [16] GAZDA, J., LIŠKA, V., MAREK, B. *Kritické myšlení: dovednost (nejen) pro 21. století*. Praha: Nakladatelství P3K, 2019. ISBN 978-80-87343-88-3.
- [17] GERLOCH, A. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9.
- [18] GERLOCH, A., HŘEBEJK, J. a ZOUBEK, V. *Ústavní systém České republiky*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-865-5.
- [19] GOLEMAN, D., BÍLKOVÁ, M., VERECKÁ, N. *Emoční inteligence*. Praha: Columbus, 1997. ISBN 80-85928-48-5.
- [20] GRABENWARTER, CH. *European Convention on Human Rights: commentary*. München: Beck, 2014. ISBN 978-1-84946-191-7.
- [21] GREENFIELD, S. *Změna myšlení: jak se mění naše mozky pod vlivem digitálních technologií*. Brno: BizBooks, 2016. ISBN 978-80-265-0450-4.
- [22] HARTL, P. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, 1993. Slovník. ISBN 80-901549-0-5.
- [23] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
- [24] HEJNA, D. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2427-0.
- [25] HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4674-6.
- [26] HOCHSCHILD, A. R. *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press. 2012. ISBN 978-0-520-27294-1.
- [27] HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-417-x.
- [28] HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

- [29] HÝBNEROVÁ, S. *Evropská ochrana lidských práv v dokumentech*. Praha: Karolinum, 2002. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0498-1.
- [30] JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.
- [31] KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia; sv. č. 539. ISBN 978-80-210-8072-0.
- [32] KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd., přeprac. a dopl. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- [33] KLÍMA, K. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.
- [34] KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-606-4.
- [35] KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
- [36] KONEČNÝ, Š. *Fenomén lhaní v prostředí internetu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5488-2.
- [37] KOUKOLÍK, F. *Nejspanilejší ze všech bohů: eseje*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2042-8.
- [38] KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: Nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.
- [39] KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9.
- [40] KRATOCHVÍL, J., CHARVÁT, O., ČERNOCKÝ, K. *Filosofický slovník*. 4. vyd., zcela přeprac. a značně rozš. Brno: Občanská tiskárna, 1937.
- [41] KUDRNA, J. (ed.) *Listina v kontextu společenských změn (K 30. výročí jejího přijetí)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. ISBN 978-80-7552-111-8.
- [42] KÜHN, Z. a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5.
- [43] KULKA, J. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-2329-7.
- [44] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 978-80-247-1284-0.

- [45] LHOTSKÝ, J. *Ochrana lidských práv v mezinárodním právu: kontrolní mechanismy na regionální a univerzální úrovni a možnost vzniku Světového soudu pro lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6066-1.
- [46] MADEJ, M. *Meze základních práv v České republice*. Praha: Leges, 2018. Teoretik. ISBN 978-80-7502-294-3.
- [47] MADLEŇÁKOVÁ, L. *Výhrada svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání*. Praha: Linde, 2010. Praktická právnická příručka. ISBN 9788072018055.
- [48] MALÝ, K a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.
- [49] MATEJKA, J. *Internet jako objekt práva: hledání rovnováhy a soukromí*. 1. vydání. Praha: CZ.NIC, 2013. ISBN 978-80-904248-7-6.
- [50] MIKULCOVÁ, K., KOPECKÝ, K. *Aktuální problémy mediální výchovy a mediální gramotnost žáků 2. stupně ZŠ*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 78-80-244-5901-1.
- [51] MILL, J. S. *O svobodě myšlení a slova*. Praha: Institute H21, 2020. Na ramenou obrů. ISBN 978-80-907820-0-6.
- [52] MOCK, W. B. T. et al. *Human Rights in Europe: Commentary on the Charter of Fundamental Rights of the European Union*. Durham: Carolina Academic Press, 2010. ISBN 978-1-59460-648-9.
- [53] MOLEK, P. *Základní práva. Svazek druhý, Svoboda*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Lidská práva. ISBN 978-80-7598-525-5.
- [54] MYNAŘÍKOVÁ, L. *Lež ti kouká z očí: průvodce světem lži a klamů*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0279-2.
- [55] MYNAŘÍKOVÁ, L. *Psychologie lži*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5472-7.
- [56] NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-x.
- [57] NUTIL, P. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2.
- [58] PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky*. 2. díl. Práva a svobody. 2. vyd. Praha: Linde, 1999 (dotisk). ISBN 80-7201-170-7.
- [59] PAVLÍČEK, V. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student. ISBN 978-80-7502-468-8.

- [60] PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.
- [61] PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6.
- [62] POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., dopl. a rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-398-1.
- [63] PROCHÁZKA, R., OREL, M. *Vývojová neuropsychologie*. Praha: Grada, 2021. Psyché. ISBN 978-80-271-3080-1.
- [64] PUGNEROVÁ, M. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů*. Praha: Grada, 2019. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0532-8.
- [65] RIGEL, F., BAHÝLOVÁ, L., MORAVEC, O., PUŠKINOVÁ, M., KUDROVÁ, V. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-550-3.
- [66] RIGEL, F., MORAVEC, O., ONDREJOVÁ, D. *Reklamní právo*. Praha: C. H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-686-9.
- [67] SCHABAS, W. *The European Convention on Human Rights: A commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 9780199594061.
- [68] SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1485-7.
- [69] SUSSKIND, J. *Future Politics: Living Together in a World Transformed by Tech*. Oxford University Press, 2018. ISBN 978-0198825616.
- [70] SVOBODA, P. *Úvod do evropského práva*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-752-1.
- [71] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
- [72] ŠTĚDRONĚ, B. a kol. *Právo a umělá inteligence*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-803-7.
- [73] ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-318-9.
- [74] TÁBORSKÝ, J. *V síti (dez)informací: proč věříme alternativním faktům*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-2014-7.
- [75] TAHAL, R., a kol. *Marketingový výzkum: postupy, metody, trendy*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2022. Expert. ISBN 978-80-271-3535-6.

- [76] TICHÝ, L., a kol. *Evropské právo*. 5., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-546-6.
- [77] TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK, D., et al. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. Student. ISBN 978-80-7502-491-6.
- [78] URBAN, L. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. 2., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3056-6.
- [79] VIDMAN, L. *Od Olympu k Panteonu: antické náboženství a morálka*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-221-7.
- [80] VONDRUŠKA, V. *O svobodě myšlení*. Brno: MOBA, 2021. ISBN 978-80-243-9457-2.
- [81] VRBOVÁ, Z., a kol. *Stačí právo držet krok? Dynamika společnosti a vědy na začátku 21. století*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2019. ISBN 978-80-87439-36-4.
- [82] VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-429-8.
- [83] VÝBORNÝ, Š. *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7357-766-7.
- [84] VYSEKALOVÁ, J. a kol. *Psychologie reklamy*. 4., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012. Expert. ISBN 978-80-247-4005-8.
- [85] VYSEKALOVÁ, J., a kol. *Chování zákazníka: jak odkrýt tajemství "černé skříňky"*. Praha: Grada, 2011. Expert. ISBN 978-80-247-3528-3.
- [86] WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.
- [87] WINTR, J. *Principy českého ústavního práva*. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-822-8.SSS
- [88] ZUBOFF, S. *Věk kapitalismu dohledu: boj o budoucnost lidstva u nové hranice moci*. Praha: Argo, 2022. Crossover. ISBN 978-80-257-3936-5.

2. Seznam odborných článků a příspěvků ve sbornících

- [1] AFZALI, M. U., SEREN-GRACE, A. P., PALMER, R. W., NEUMANN, E., MAKARIOUS, S., WILSON, D., JONES, R. D. Detection of concealed knowledge via the ERP-based technique Brain Fingerprinting: Real-life and real-crime incidents. *Psychophysiology*. 2022, roč. 59, č. 11. ISSN 0048-5772.
- [2] ALEGRE, S. Rethinking freedom of thought for the 21st century. *European Human Rights Law Review*. 2017, č. 3. ISSN: 1361-1526.

- [3] BARBU-BANES, Adela-Oana. Microtargeting In Social Media: Definitions And Ethical Issues. *Studia Universitatis Babes-Bolyai – Ephemerides*. 2013, roč. 58, č. 2. ISSN 2065-9555.
- [4] BLASI CASAGRAN, C., VERMEULEN, M. Reflections on the Murky Legal Practices of Political Micro-Targeting from a GDPR Perspective. *International Data Privacy Law*. 2021, roč. 11, č. 4. ISSN 2044-4001.
- [5] BOERMAN, S.C. , KRUIKEMEIER, S. ZUIDERVEEN BORGESIOUS, F.J. Online Behavioral Advertising: A Literature Review and Research Agenda. *Journal of Advertising*. 2017, roč. 46, č. 3. ISSN 1557-7805, s. 363, 364.
- [6] BUBLITZ, J. C., MERKEL, R. Crimes against minds: on mental manipulations, harms and a human right to mental self-determination. *Criminal Law and Philosophy*. 2014, roč. 8, č. 1. ISSN: 1871-9805.
- [7] DOLEŽAL, A. Informovaný souhlas jako vyjádření autonomie vůle nebo reflexe paternalistického vztahu?. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2011, roč. 1, č. 1. ISSN 1804-8137.
- [8] DRACHOVSKÁ, K. Umělá inteligence jako nositelka základních práv? *Právník*. Praha: Academia, 2021. roč. 160, č. 4. ISSN 0231-6625.
- [9] DRASLAROVÁ, H. Naučit se myslet jako právník? *Jurisprudence*, 2022, roč. 31, č. 6. ISSN 1802-3843.
- [10] DVOŘÁKOVÁ, M. Revenge porn a deepfakes: ochrana soukromí v éře moderních technologií. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. roč. 11, č. 22. ISSN 1805-2797.
- [11] EKMAN, P. Why Don't We Catch Liars? *Social Research*. 1996, roč. 63, č. 3. ISSN 0037-783X.
- [12] FIALOVÁ, E. Biometrické údaje ve zdravotních aplikacích. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2018, roč. 8, č. 3. ISSN 1804-8137.
- [13] FORET, M. Nebezpečí neuromarketingu. *Právo a bezpečnost*. 2017, č. 2. ISSN 2336-5323.
- [14] HEŘT, J. Pravda o detektoru lži. *Sisyfos: neperiodický zpravodaj občanského sdružení Sisyfos - Českého klubu skeptiků*. 2004, roč. 10, č. 4. ISSN 1211-9385.
- [15] CHROMÝ, J. Vyšetřovací hypnóza v trestním řízení? *Trestněprávní revue*. 2006, roč. 5, č. 7. ISSN 1213-5313.
- [16] IENCA, M., ANDOMO, R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sciences, Society and Policy*. 2017, roč. 13, č. 5. ISSN: 2195-7819.

- [17] JEDLIČKOVÁ, A. Etické aspekty rozvoje umělé inteligence. *Anthropologia integra*. Brno: Masarykova univerzita, 2022. roč. 13, č. 2. ISSN 1804-6665.
- [18] JOHNSON, E. Brain Scanning and Lie Detectors: The Implications for Fundamental Defence Rights. *European Journal of Current Legal Issues*. 2016, roč. 22, č. 2. ISSN: 2059-0881.
- [19] KACKER, P. Understanding the Differences between Brain Finger Printing and Brain Electrical Oscillations Signature (BEOS) Profiling Systems used for Forensic Psychological Investigation. *International Journal of Forensic Sciences*. 2022, roč. 7, č. 1, ISSN 2573-1734.
- [20] KMOCH, Š. Právo, online marketing a iracionální faktory. *Jurisprudence*. 2021, roč. 30, č. 1. ISSN 1802-3843.
- [21] KOHOUT, J., VRANÁ, J. Detektor lži - fyziodetekční vyšetření. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 5. ISSN 1210-6348.
- [22] KOUTSKÁ, I. Únor 1948 a perzekuce zaměstnanců ministerstva zahraničních věcí. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. 2008, roč. 2, č. 1. ISSN 1802-8241.
- [23] KRAUSOVÁ, A. Neuromarketing from a Legal Perspective. *The Lawyer Quarterly*. 2017, roč. 7, č. 1. ISSN 1805-840X.
- [24] KRCHOVOVÁ, B. Reklama influencerů na sociální síti Instagram a její právní postih v České republice (část I). *Soukromé právo*. 2022, roč. 10, č. 1. ISSN 2533-4239.
- [25] KUČHTA, J. Aktuální problémy počítačové kriminality včetně její prevence. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 1. ISSN 1805-2789.
- [26] KULYK, O. a kol. *Has the GDPR hype affected users' reaction to cookie disclaimers?* *Journal of Cybersecurity*. 2020, roč. 6, č. 1. ISSN 2057-2093.
- [27] LANČOVÁ, P. Regulace biomedicínského výzkumu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2021, roč. 11, č. 1, ISSN 1804-8137.
- [28] LEISER, M. The problem with 'dots': questioning the role of rationality in the online environment. *International Review of Law, Computers and Technology*. 2016, roč. 30, č. 3. ISSN 1360-0869.
- [29] LOUCAIDES, L. G. The Right to Freedom of Thought as Protected by the European Convention on Human Rights. *Cyprus Human Rights Law Review*. 2012, roč. 1., č. 1. ISSN 2034-8770
- [30] LYSKOVÁ, T. I youtuber se musí vyznat v právu. *Právní rádce*. 2020, roč. 28, č. 6. ISSN 1210-4817.

- [31] MALÍŘ, J. Interamerický systém ochrany lidských práv: Základní dokumenty, instituce a mechanismy (1. část). *Právní rozhledy*. 2003, roč. 11, č. 10. ISSN 1210-6410.
- [32] MALÍŘ, J. Regionální systém ochrany lidských práv v Africe – 1. část. *Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 16. ISSN 1210-6410.
- [33] MAREŠ, M. PAVLÍKOVÁ, M. Techniky robotické propagandy na sociální síti Twitter. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 18. ISSN 1805-2797.
- [34] MATEJKA, J., KRAUSOVÁ, A., GÜTTLER, V. Biometrické údaje a jejich právní režim. *Revue pro právo a technologie*. 2018, roč. 9, č. 17. ISSN: 1805-2797.
- [35] METZINGER, T. The Myth of Cognitive Agency: Subpersonal Thinking as a Cyclically Recurring Loss of Mental Autonomy. *Frontiers in Psychology*. 2013, roč. 4, č. 2. ISSN 16641078.
- [36] NEUMAJER, O. Jak vykouknout z informační bubliny. *Řízení školy*. 2017, roč. 14, č. 6. ISSN 1214-8679.
- [37] NEWMAN, D. Freedom of Thought in Canada: The History of a Forgetting and the Potential of a Remembering. *European Journal of Comparative Law and Governance*. 2021, roč. 8, č. 2-3. ISSN: 2213-4514.
- [38] OPATRŇÝ, M. Člověk a média - jsou tady média pro nás nebo my pro ně? *Zdravotnické fórum*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, č. 5. ISSN 1804-9664.
- [39] PETRÁŠ, R. Náboženské menšiny v české minulosti. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013, č. 1. ISSN 0323-0619.
- [40] ROBERTS, A. J. Everything New is Old Again: Brain Fingerprinting and Evidentiary Analogy. In: *Yale Journal of Law & Technology*. 2007, roč. 9. ISSN: 2766-2403.
- [41] SAMUHELOVÁ, M., ŠIMKOVÁ, L. Neuromarketing. Úvod do problematiky. II. část. *Marketing Science and Inspirations*. 2016, roč. 11, č. 1. ISSN 1338-7944.
- [42] ŠTURMA, P. Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicině. *Evropské právo*, 1998, č. 4, s. 2-4.
- [43] ŠVEJDA, J., ŽÁK, R., JAŠEK, R. Zpracování Mozkové Aktivity V Bci Systémech. *Trilobit*. 2012, roč. 4, č. 1. ISSN 1804-1795.
- [44] TOMÍŠEK, J. Cookies a GDPR. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 20. ISSN 1210-6410.
- [45] TOMÍŠEK, J. Jak regulovat cookies v nařízení ePrivacy. *Revue pro právo a technologie*. 2023, roč. 14, č. 27. ISSN 1804-5383.
- [46] WARREN, S. D., BRANDEIS, L. D. Right to privacy. *Harvard Law Review*. 1890, roč. 4, č. 5. ISSN 0017-811X.

- [47] ZARSKY, T. Privacy and Manipulation in the Digital Age. *Theoretical Inquiries in Law*. 2019, roč. 20, č. 1. ISSN 1565-3404.
- [48] ZIBNER, J. Otázky odpovědnosti umělé inteligence za zásah do autorského práva. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. roč. 10, č. 20. ISSN 1805-2797.
- [49] ZIBNER, J. Skrytá reklama v kontextu moderních trendů. *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 22. ISSN 1210-6410.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

- [1] DOUGLAS FIELDS, R. Mind Reading and Mind Control Technologies Are Coming. In: *Scientificamerican.com* [online]. 10. 3. 2020 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://blogs.scientificamerican.com/observations/mind-reading-and-mind-control-technologies-are-coming/#>.
- [2] FRUEHWALD, E. S. *Critical Thinking: An Essential Skill for Law Students, Lawyers, Law Professors, and Judges* [online]. Kindle Direct Publishing, 2022 [cit. 10.2.2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4164754.
- [3] GOO, A. Key Opinion Leaders vs. Influencers: What is the difference? In: *Linkedin.com* [online]. 10. 9. 2018 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://www.linkedin.com/pulse/key-opinion-leaders-vs-influencers-what-difference-amanda-goo>.
- [4] HARDINGHAM-GILL, T. The android priest that's revolutionizing Buddhism In: *Edition.cnn.com* [online]. 28. 8. 2019 [cit. 20.2.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/travel/article/mindar-android-buddhist-priest-japan/index.html>.
- [5] HEJLOVÁ, D. a kol. Skrytou reklamu na internetu pozná jen jedno dítě z deseti, zjistili výzkumníci z Univerzity Karlovy: Tisková zpráva [online]. Praha, 14. 5. 2018 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://fsv.cuni.cz/skrytou-reklamu-na-internetu-pozna-jen-jedno-dite-z-deseti-zjistili-vyzkumnici-z-univerzity-karlovy>.
- [6] The Office of His Holiness the Dalai Lama. Dalai Lama App for Android and iPhone. *His Holiness the 14th Dalai Lama* [online]. The Office of His Holiness the Dalai Lama, © 2023 [cit. 25.2.2023]. Dostupné zde: <https://www.dalailama.com/dalai-lama-app-for-android-and-iphone>.
- [7] Influencer. *Podnikatel.cz* [online] Internet Info, s.r.o., © 1997 – 2023 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupný zde: <https://www.podnikatel.cz/pruvodce/marketing/influencer-vlivny-uzivatel/>.

- [8] JOHNSON, B. Privacy no longer a social norm, says Facebook founder. In: *Theguardian.com* [online]. 11.1.2010 [cit. 5.2.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/11/facebook-privacy>.
- [9] LEVY, R., TAYLOR, M. U.S. Regulators rejected Elon Musk's bid to test brain chips in humans, citing safety risks. In: *Reuters.com* [online]. 2. 3. 2023 [cit. 8. 3. 2023]. Dostupné zde: <https://www.reuters.com/investigates/special-report/neuralink-musk-fda/>.
- [10] MAREK, F. Psychologie propagandy. *Manipulatori.cz* [online] 12. 11. 2015 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupný zde: <https://manipulatori.cz/psychologie-propagandy-i-co-je-propaganda/>.
- [11] MRÁZEK, K. Cestou necestou: poutníci ve virtuálním světě. In: *Info.dingir.cz* [online]. 11.6.2020 [cit. 20.2.2023]. Dostupné z: : <https://info.dingir.cz/2020/06/cestou-necestou-poutnici-ve-virtualnim-svete/>.
- [12] PATOCKA, J. Thiopental - sérum pravdy. In: *Toxicology.cz* [online]. 31. 1. 2007 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <http://www.toxicology.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=77>.
- [13] SCHWARCZ, J. What is "Truth Serum?" In: *Mcgill.ca* [online]. 20. 3. 2017 [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: <https://www.mcgill.ca/oss/article/drugs-history-you-asked/what-truth-serum>.
- [14] SIMONART, V. Artificial intelligence and legal personality. In: *Liedekerke.com*. [online] 5. 10. 2022 [cit. 27.2.2023]. Dostupné z: <https://liedekerke.com/en/insights/artificial-intelligence-and-legal-personality>.
- [15] SRNKOVÁ, P. Detektor lži - 30 let slouží české policii. In: *Policie.cz* [online]. 7. 2. 2011 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>.
- [16] STARÁ, I. Právní postavení gladiátora a otroka ve starém Římě. In: *Vsehrd.cz* [online]. Spolek českých právníků Vsehrd [cit. 12.11.2022] Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/pravni-postaveni-gladiatora-a-otroka-ve-starem-rime_64c87292-5bd2-4ce9-8c29-c3c2e727c819.
- [17] VESELÁ, N. Skrytá reklama influencerů. *Pravniprostor.cz* [online]. 19. 4. 2022 [cit. 4. 3 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/skryta-reklama-influenceru>.
- [18] WHITING, K. These are the top 10 job skills of tomorrow – and how long it takes to learn them. In: *Weforum.org* [online]. ©2023, 21.10.2020 [cit. 8.2.2023]. Dostupné z:

- <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>.
- [19] WOOLLEY, S. et al. Resource for Understanding Political Bots. In: *Ox.ac.uk* [online]. 18. 11. 2016 [cit. 6. 3. 2023]. Dostupný zde: <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/news/resource-for-understanding-political-bots/>.
- [20] LEISER, M., KEESE, N. Freedom of Thought in the Digital Age: Online Manipulation and Article 9 ECHR In: *Ssrn.com* [online]. 24. 4. 2023 [cit. 10. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://ssrn.com/abstract=4427495>.
- [21] DOSTÁL, M., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I., WAGNEROVÁ, E. Zákon o Ústavním soudu: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 7. 8. 2023]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.
- [22] CILEVIČS, B. *Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations* [on-line]. Committee on Legal Affairs and Human Rights. Parliamentary Assembly. Council of Europe, 14. 3. 2018 [cit. 30. 7. 2023]. Dostupné zde: <https://pace.coe.int/en/files/24547>.
- [23] MALÍK, V. Behaviorální a kontextová PPC reklama: Jaký je rozdíl? In: *Seoconsult.cz* [online]. 6. 5. 2022 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.seoconsult.cz/blog/behavioralni-kontextova-ppc-reklama-jaky-je-rozdil>.
- [24] European Interactive Digital Advertising Alliance. Guide to online behavioural advertising and online privacy [online]. © 2009 - 2023 EDAA [cit. 2. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.youronlinechoices.com/cz/slovník-pojmu>.
- [25] Ad exchange (Reklamní burza). IDEALAB: PR agentura pro architekturu, design a real estate [online]. Idealab, © 2009–2023 [cit. 2. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://idealab.cz/slovník/ad-exchange-reklamni-burza/>.
- [26] Zpravodajství – Evropský parlament. Politická reklama: Proč jsou nová pravidla tak důležitá? [online]. 9. 2. 2023 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20230202STO71504/politicka-reklama-proc-jsou-nova-pravidla-tak-dulezita>.
- [27] AGAN, T. Silent Marketing: Micro-targeting [online] Penn, Schoen & Berland White Paper, © 2007 [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://adage.com/images/random/microtarget031207.pdf>.
- [28] The European Partnership for Democracy. *Otevřený dopis občanské společnosti panu ministrovi pro evropské záležitosti, Mikuláši Bekovi, k navrhovanému obecnému přístupu Rady k regulaci politické reklamy, v němž vyzývá k přijetí nařízení, které přispěje k*

- demokracii a základním právům*. [online]. 28. 11. 2022 [Cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: https://epd.eu/wp-content/uploads/2022/10/civil-society-public-letter-on-the-councils-proposed-general-approach-to-the-regulation-of-political-advertising-calling-for-a-regulation-that-delivers-for-democracy-and-fundamental-rights_cz.pdf.
- [29] Úřad pro ochranu osobních údajů. *Cookies lišty vykazují řadu nedostatků* [online] 30. 6. 2022 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.uouu.cz/cookies-listy-vykazuji-radu-nedostatku/d-56422>.
- [30] WAGNER, A. et al. *fMRI and Lie Detection: A Knowledge Brief of the MacArthur Foundation Research Network on Law and Neuroscience* [online] 23. 2. 2016 [cit. 6. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://ssrn.com/abstract=2881586>.
- [31] ŠLEMR, D., PULGRET, L. Spojení neurovědy a práva: Neuroprávo - inovativní kategorie soudních důkazů In: *Pravniprostor.cz* [online]. © 1999 – 2023, 14. 4. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/spojeni-neurovedy-prava-neuropravo-inovativni-kategorie-soudnich-dukazu#note-1>.
- [32] KRAUSOVÁ, A. *Neuroprávo: Technologické možnosti snímání mozkové aktivity a využívání poznatků neurověd v právu* [online]. 2018 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.26374.47689>.
- [33] KRAUSOVÁ, A. Neuroprávo: Věda a medicína ve službách práva. Zdravotnické právo a bioetika. In: *Zdravotnickepravo.cz* [online]. 30. 7. 2013 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/neuropravo-veda-a-medicina-ve-sluzbach-prava/>.
- [34] IENCA, M. *Common Human Rights challenges raised by different applications of neurotechnologies in the biomedical field* [online]. 2021 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/report-final-en/1680a429f3>.
- [35] Galaxy – Evropský specialista na psychotechnologie [online]. © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://www.psychowalkman.cz/>.
- [36] Institut celoživotního vzdělávání [online]. Mendelova univerzita v Brně, © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://icv.mendelu.cz/pcentrum/dalsi-sluzby/trenink-mozku-metodou-eeg-biofeedback/?psn=1137>.
- [37] Alfons - Poradenské centrum VUT [online]. Vysoké učení technické v Brně, © 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://alfons.vutbr.cz/eeg-bfb/o-metode/>.
- [38] INGENDO, R. M., POSNY, E. S., HEINE, A.. Binaural beats to entrain the brain? A systematic review of the effects of binaural beat stimulation on brain oscillatory activity, and the implications for psychological research and intervention. [online]. National

Library of Medicine, 19. 5. 2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10198548/>.

- [39] MCCARTHY-JONES, S. The Autonomous Mind: The Right to Freedom of Thought in the Twenty-First Century In: *Frontiersin.org* [online] 29. červenec 2019 [cit. 16. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2019.00019/full>.

4. Seznam použitých právních předpisů

- [1] Nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství.
- [2] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- [3] Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- [4] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.
- [5] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 115/2001 Sb. m. s., o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat.
- [6] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě.
- [7] Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně.
- [8] USNESENÍ předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- [9] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- [10] Ústavní zákon ze dne 11. července 1960 č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.
- [11] Ústavní zákon ze dne 9. května 1948 č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.
- [12] Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- [13] Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 30/1947 Sb., o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.
- [14] Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

- [15] Zákon č. 111/1919 Sb., jímž se doplňuje § 303 tr. z.
- [16] Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách).
- [17] Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.
- [18] Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích).
- [19] Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- [20] Zákon č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených.
- [21] Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů.
- [22] Zákon č. 242/2022 Sb., o službách platform pro sdílení videonahrávek a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o službách platform pro sdílení videonahrávek).
- [23] Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.
- [24] Zákon č. 3 /2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).
- [25] Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).
- [26] Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).
- [27] Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů.
- [28] Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- [29] Zákon č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti).
- [30] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- [31] Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.
- [32] Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím.
- [33] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- [34] Zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech).
- [35] Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád.

[36] Zákon ze dne 29. února 1920 č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

5. Seznam mezinárodních dokumentů

- [1] Africká charta o právech a blahu dítěte (*The African Charter on the Rights and Welfare of Child*), Organizace africké jednoty, přijata dne 1. července 1990, v platnost vstoupila dne 29. listopadu 1999.
- [2] Africká charta práv člověka a národů (*African Charter on Human and Peoples' Rights*), Organizací africké jednoty, přijata dne 27. června 1981, v platnost vstoupila dne 21. října 1986.
- [3] Americká deklaráce práv a povinností člověka (*American Declaration of the Rights and Duties of Man*), OAS, přijata dne 2. května 1948, Res. XXX.
- [4] Americká úmluva o lidských právech (*American Convention on Human Rights*), OAS, přijata dne 22. listopadu 1969, vstoupila v platnost dne 18. července 1978, OAS Treaty Series No. 36.
- [5] Deklarace lidských práv (*Human Rights Declaration*), ASEAN, přijata dne 18. listopadu 2012.
- [6] Deklarace práv člověka a občana (*La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789*), vydána 26. srpna 1789.
- [7] Deklarace Výborů ministrů Rady Evropy o schopnostech manipulace algoritmů ze dne 13. února 2019 (*Declaration by the Committee of Ministers on the Manipulative Capabilities of Algorithmic Processes*), dokument č. Decl(13/02/2019)1.
- [8] Deklaraci OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založené na náboženství či víře (*UN Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief*), OSN, přijata dne 25. listopadu 1981, rezoluce OSN č. 36/55, A/RES/36/55.
- [9] Evropská sociální charta (*European Social Charter*), Rada Evropy, přijata dne 18. října 1961, v platnost vstoupila dne 26. února 1965.
- [10] Charta (*The Charter of the United Nations*), OSN, přijata dne 26. června 1945, v platnost vstoupila dne 24. října 1945.
- [11] Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (*Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and*

- the Treaty establishing the European Community*), EU, 17. prosince 2007, v platnost vstoupila dnem 1. prosince 2009, Úř. věst. C 306.
- [12] Listina základních práv Evropské Unie (*Charter of Fundamental Rights of the European Union*), EU, v platnost vstoupila dne 1. prosince 2009, ve znění dokumentu č. 12012P/TXT ze dne 26. 10. 2012, 2012/C 326/02.
- [13] Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*), OSN, přijat dne 16. prosince 1966, v platnost vstoupil dne 3. ledna 1976.
- [14] Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (*International Covenant on Civil and Political Rights*), OSN, přijat dne 16. prosince 1966, v platnost vstoupil dne 23. března 1976.
- [15] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů).
- [16] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES.
- [17] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/745 ze dne 5. dubna 2017 o zdravotnických prostředcích, změně směrnice 2001/83/ES, nařízení (ES) č. 178/2002 a nařízení (ES) č. 1223/2009 a o zrušení směrnic Rady 90/385/EHS a 93/42/EHS.
- [18] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1725 ze dne 23. října 2018 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů orgány, institucemi a jinými subjekty Unie a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení nařízení (ES) č. 45/2001 a rozhodnutí č. 1247/2002/ES.
- [19] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/1925 ze dne 14. září 2022 o spravedlivých trzích otevřených hospodářské soutěži v digitálním odvětví a o změně směrnic (EU) 2019/1937 a (EU) 2020/1828 (nařízení o digitálních trzích).
- [20] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/2065 ze dne 19. října 2022 o jednotném trhu digitálních služeb a o změně směrnice 2000/31/ES (nařízení o digitálních službách).
- [21] Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) ze dne 10. ledna 2017 o respektování soukromého života a ochraně osobních údajů v elektronických komunikacích a o zrušení směrnice 2002/58/ES (nařízení o soukromí a elektronických komunikacích), COM(2017) 10 final.

- [22] Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) ze dne 25. listopadu 2021 o transparentnosti a cílení politické reklamy (COM/2021/731 final).
- [23] Obecný komentář č. 10 (*General Comment No. 10*): Svoboda projevu (čl. 19), Výbor OSN pro lidská práva, vydán dne 29. června 1983.
- [24] Obecný komentář č. 22 (*General Comment No. 22*): Svoboda myšlení, svědomí a náboženství (čl. 18), Výbor OSN pro lidská práva, vydán dne 27. září 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4.
- [25] Obecný komentář č. 25 (*General Comment No. 25*) k tématu práv dítěte ve vztahu k digitálnímu prostoru, Výbor OSN pro práva dítěte, ze dne 2. března 2021, č. dokumentu CRC/C/GC/25
- [26] Obecný komentář č. 29 Výboru OSN pro lidská práva: Stavby nouze (čl. 4), z 24. července 2001, dokument CCPR/C/21/Rev.1/Add.11.
- [27] Obecný komentář č. 34 (*General Comment No. 34*): Svoboda projevu (čl. 19), Výbor OSN pro lidská práva, vydán dne 29. července 2011, dokument č. CCPR/C/GC/34.
- [28] Protokol č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (*Protocol 1 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), ze dne 20. března 1952.
- [29] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1997 97/66/EC ze dne 15. prosince 1997 o respektování soukromého života a ochraně osobních údajů v telekomunikačním sektoru.
- [30] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací (Směrnice o soukromí a elektronických komunikacích).
- [31] Smlouva o Evropské unii (*The Treaty on European Union*), tzv. Maastrichtská smlouva, EU, přijata dne 7. února 1992, v platnost vstoupila dne 1. listopadu 1993, v konsolidovaném znění Úř. věst. C 326/15, 2012/C.
- [32] Úmluva o boji proti diskriminaci ve vzdělání (*Convention against Discrimination in Education*), UNESCO, přijata dne 14. prosince 1960 a v platnost vstoupila dne 22. května 1962.
- [33] Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), Rada Evropy, sjednána dne 4. listopadu 1950, a v platnost vstoupila dne 3. září 1953, dokument UNTC No. 2889.
- [34] Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat (*Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of*

- Personal Data*), Rada Evropy, přijata dne 28. ledna 1981, v platnost vstoupila dne 1. září 1985, ETS No. 108.
- [35] Úmluva o právech dítěte (*Convention on the Rights of the Child*), OSN, přijata dne 20. listopadu 1989, v platnost vstoupila dne 2. září 1990.
- [36] Úmluva Rady Evropy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (*Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine*), v platnost vstoupila 1. prosince 1999 a účinnosti nabyla 1. října 2001.
- [37] Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*), OSN, přijata dne 13. prosince 2006, v platnost vstoupila dne 3. května 2008.
- [38] Všeobecná deklarace lidských práv (*Universal Declaration of Human Rights*), OSN, přijata dne 10. prosince 1948; Rezoluce Valného shromáždění OSN A/RES/217(III).
- [39] Všeobecná deklarace o lidském genomu a lidských právech (*Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights; UDHGHR*), UNESCO, přijata 11. listopadu 1997.
- [40] Mezinárodní deklarace o lidských genetických datech International (*Declaration on Human Genetic Data; IDHGD*), UNESCO, přijata dne 16. října 2003.

6. Seznam použité judikatury:

- [1] Nález Ústavního soudu ze dne 11. března 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01.
- [2] Nález Ústavního soudu ze dne 15. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 517/10.
- [3] Nález Ústavního soudu ze dne 2. června 1999, sp. zn. Pl. ÚS 18/98.
- [4] Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017 sp. zn. I. ÚS 2078/16.
- [5] Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 1996, sp. zn. I. ÚS 32/95.
- [6] Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. 1253/14.
- [7] Nález Ústavního soudu ze dne 23. srpna 2016, sp. zn. III. ÚS 1424/16.
- [8] Nález Ústavního soudu ze dne 24. srpna 2021, sp. zn. IV. ÚS 1637/21.
- [9] Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02.
- [10] Nález Ústavního soudu ze dne 4. října 2022, sp. zn. II. ÚS 2120/21.
- [11] Nález Ústavního soudu ze dne 9. července 2019, sp. zn. Pl. ÚS 34/17.
- [12] Nálezu Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. III. ÚS 3591/16.
- [13] Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. března, sp. zn. II. ÚS 3651/13.

- [14] Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. března 2012, sp. zn. III. ÚS 861/11.
- [15] Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. října 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07.
- [16] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. května 2012, čj. 7 As 48/2012-14.
- [17] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. listopadu 2014, sp. zn. 5 As 112/2014-33.
- [18] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 1992, sp. zn. 6 To 12/92, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 8/1993.
- [19] Rozsudek ESLP ze dne 9. října 1979 ve věci Airey proti Irsku, stížnost č. 6289/73.
- [20] Rozsudek ESLP ze dne 12. dubna 2007 ve věci Ivanova proti Bulharsku, stížnost č. 52435/99.
- [21] Rozsudek ESLP ze dne 12. prosince 2002 ve věci Sofianopoulos a další proti Řecku, stížnost č. 19888/02, 1997/02 a 1977/02.
- [22] Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013 ve věci Vojnity proti Maďarsku, stížnost č. 29617/07.
- [23] Rozsudek ESLP ze dne 14. října 1999 ve věci Riera Blume a ostatní proti Španělsku, stížnost č. 37680/97.
- [24] Rozsudek ESLP ze dne 15. ledna 2013 ve věci Eweida a další proti Spojenému království, stížnost č. 48420/10, 36516/10, 51671/10 a 59842/10.
- [25] Rozsudek ESLP ze dne 16. září 2014 ve věci Mansur Yalçın a ostatní, stížnost č. 21163/11.
- [26] Rozsudek ESLP ze dne 17. února 2011 ve věci Wasmuth proti Německu, stížnost č. 12884/03.
- [27] Rozsudek ESLP ze dne 2. února 2010 ve věci Sinan Işık proti Turecku, stížnost č. 21924/05.
- [28] Rozsudek ESLP ze dne 25. května 1993 ve věci Kokkinakis proti Řecku, stížnost č. 14307/88.
- [29] Rozsudek ESLP ze dne 26. července 2018 ve věci T. C. proti Itálii, stížnost č. 54032/18).
- [30] Rozsudek ESLP ze dne 27. února 2018 ve věci Mockutė proti Litvě, stížnost č. 66490/09.
- [31] Rozsudek ESLP ze dne 3. února 2011 ve věci Siebenhaar proti Německu, stížnost č. 18136/02.
- [32] Rozsudek ESLP ze dne 7. července 2011 ve věci Bayatyan proti Arménii, stížnost č. 23459/03.

- [33] Rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Iowa ze dne 23. února 2003 ve věci Harrington v. Stát , č. 659 N.W.2d 509 (Iowa 2003).
- [34] Rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Missouri ze dne 28. května 1926 ve věci Stát v. Hudson, č. 314 Mo. 599 (1926).
- [35] Rozhodnutí Nejvyššího soudu státu New York ze dne 14. května 2010 ve věci Wilson v. Corestaff Services L.P, č. 28 Misc. 3d 425, 900 N.Y.S.2d 639 (N.Y. Misc. 2010)
- [36] Rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Nové Mexiko z 9. dubna 1952 ve věci Stát v. Lindemuth, č. 56 N. M. 257 (1952).
- [37] Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 18. března 1963 ve věci Townsend v. Sain, č. 372 US 293 (1963).
- [38] Rozhodnutí Odvolacího soudu Spojených států ze dne 7. září 2012 ve věci Spojené státy v. Semrau, č. 693 F.3d 510 (6th Cir. 2012).
- [39] Rozhodnutí Trestního odvolacího soudu státu Oklahoma ze dne 11. ledna 2005 ve věci Slaughter v. Stát, č. 105 P.3d 832 (Okla. Crim. App. 2005).
- [40] Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 22. června 1987 ve věci Rock v. Arkansas, č. 483 U.S. 44, 107 S. Ct. 2704 (1987).
- [41] Rozsudek Nejvyššího soudu Indie ze dne 5. května 2010 ve věci Selvi & Ors v. stát Karnataka, č. AIR 2010 SC 1974, (2010) 7 SCC 263.

7. Seznam ostatních zdrojů

- [1] Agentura Evropské unie pro základní práva. *Správně zvládnutá budoucnost – Umělá inteligence a základní práva - Shrnutí*. Lucembursko: Úřad pro publikace Evropské unie, 2021. ISBN 978-92-9461-212-0. s. 1. Dostupná zde: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_cs.pdf.
- [2] Blackrock Neurotech. Blackrock Microsystems Supports an Ambitious European Union Funded Partnership for Brain-Computer-Interface Connectivity. *Blackrockneurotech.com* [online] © 2023 [cit. 5. 3. 2023]. Dostupné z: https://blackrockneurotech.com/blackrock_microsystems_supports_an_ambitious_european_union_funded_partnership_for_brain-computer-interface_connectivity/
- [3] Institute for Neuromarketing. Etický kodex. Dostupné zde: <https://neuromarketinginstitut.com/eng/ethical-code/>.

- [4] MDG Advertising. How Social Media Has Changed The Ad Game [online]. MDG, © 2023, 12. 7. 2018. [cit. 1. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://www.mdgsolutions.com/learn-about-multi-location-marketing/how-social-media-changed-the-ad-game-infographic/>.
- [5] NMSBA. Etický kodex. Dostupný zde: <https://www.nmsba.com/neuromarketing-companies/code-of-ethics>.
- [6] Odborná skupina na vysoké úrovni pro umělou inteligenci. *Etické pokyny pro zajištění důvěryhodnosti UI*. 2018. Dostupné zde: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_CS.pdf.
- [7] Prozatímní zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a víry k tématu svobody myšlení ze dne 5. října 2021, č. dokumentu A/76/380.
- [8] Rada Evropy. Společná zpráva Benátské komise a Generálního ředitelství pro lidská práva a právní stát o digitálních technologiích a volbách (*Joint Report of the Venice Commission and of the Directorate of Information Society and Action against Crime of the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) on Digital Technologies and Elections*) ze dne 20. června 2019, č. dokumentu CDL-AD(2019)016.
- [9] Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.
- [10] Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.
- [11] Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 12. října 1988 ve věci Verein Kontakt-Information-Therapie a Siegfried Hagen proti Rakousku, stížnost č. 11921/86.
- [12] Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 2. července 1997 ve věci Salonen proti Finsku, stížnost č. 27868/95.
- [13] Sdružení pro internetový rozvoj v České republice. Kodex influencerů. Dostupný zde: <https://ferovyinfluencer.cz/kodex>.
- [14] Strafprozeßordnung, zákon ze dne 7. dubna 1987 Spolkové sbírky zákonů, ve znění pozdějších předpisů (BGBl. I S. 1074, ber. S. 1319).
- [15] Strategický záměr Právnické fakulty Univerzity Karlovy 2021 – 2025. Dostupný zde: https://www.prf.cuni.cz/sites/default/files/soubory/2021-07/Strategicky_zamer_2021-2025.pdf.
- [16] Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.
- [17] STRNADOVÁ, V. *Mediální komunikace* [online]. Univerzita Hradec Králové [cit. 5. 8. 2023]. Dostupné zde: https://lide.uhk.cz/fim/ucitel/strnave1/doc/s2_11.pdf.
- [18] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. ledna 2014 o budoucnosti vztahů mezi EU a ASEAN, č. dokumentu 2013/2148(INI).

- [19] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. února 2017 obsahující doporučení Komise o občanskoprávních pravidlech pro robotiku, dokument č. 2015/2103(INL).
- [20] Usnesení Evropského parlamentu ze dne 16. února 2017, č. dokumentu 2015/2103(INL).
- [21] Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 242/2022 Sb., o službách platform pro sdílení videonahrávek a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o službách platform pro sdílení videonahrávek).
- [22] YouTube. YouTube Help. Add paid product placements, sponsorships & endorsements [online] Google, ©2023 [cit. 5. 8. 2023]. Dostupný zde: <https://support.google.com/youtube/answer/154235?hl=en>.
- [23] Zpráva o dopadech umělé inteligence, internetu věcí a robotiky na bezpečnost a odpovědnost ze dne 19. února 2020 vydaná Evropskou komisí (dostupná zde: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0064&from=CS>).

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozložení respondentů dle pohlaví	6
Graf č. 2: Rozložení respondentů dle věku	6
Graf č. 3: Rozložení respondentů dle nejvyššího dovršeného vzdělání	7
Graf č. 4: Považujete Vy osobně svobodu myšlení za důležitou?	7
Graf č. 5: Myslíte si, že se změnila pro jednotlivce důležitost svobody myšlení a její ochrany ve 21. století oproti předcházející době?	8

Seznam příloh

Příloha: Anketní šetření

Příloha: Anketní šetření

Tato anketa je anonymní a slouží k akademickým účelům. Cílem této ankety je získat poznatky o vztahu respondentů ke svobodě myšlení. U každé otázky označte prosím jen jednu odpověď.

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Věk

- a) 15 – 18 let
- b) 19 - 30 let
- c) 31 - 45 let
- d) 46 - 60 let
- e) 61+ let

3. Nejvyšší dovršené vzdělání

- a) žádné
- b) základní
- c) střední bez maturity / vyučen
- d) střední s maturitou
- e) vysokoškolské

4. Považujete Vy osobně svobodu myšlení za důležitou?

- a) považuji ji za důležitou
- b) spíš ji považuji za důležitou
- c) spíš ji považuji za nedůležitou
- d) nepovažuji ji za důležitou

5. Myslíte si, že se změnila pro jednotlivce důležitost svobody myšlení a její ochrany ve 21. století oproti předcházející době?

- a) ano, svoboda myšlení a její ochrana již není tak důležitá
- b) ano, svoboda myšlení a její ochrana je důležitější než dříve
- c) ne, důležitost svobody myšlení a její ochrany se nezměnila

Děkuji za vyplnění této ankety a za Váš čas.

Svoboda myšlení ve 21. století

Abstrakt

Předmětem této diplomové práce je problematika svobody myšlení v kontextu 21. století. Obecně tato práce vychází z dlouhodobě přijímané premisy o faktické neomezenosti myšlení a jeho svobody, na kterou reaguje. Dává si za cíl upozornit na jejich zranitelnost mapováním jevů, jež mají potenciál tezi o nedotknutelnosti myšlení vyvrátit. Je reakcí na technologický vývoj posledních desetiletí a jeho možný negativní vliv, jenž s sebou přináší.

Diplomová práce je členěna do dvou hlavních částí, které reflektují dva základní tematické bloky. První z nich se zabývá teoretickým představením myšlení a jeho svobody, po němž následuje úsek věnující pozornost různým formám působení na myšlení.

První část je teoretickým úvodem do problematiky myšlení a svobody myšlení. V první řadě je vymezen interdisciplinární pojem myšlení. Tento úsek je doplněn i o současné vnímání svobody myšlení veřejností. Je představena základní právní úprava práva na svobodu myšlení, a to nejen v rámci českého právního řádu, nýbrž i na mezinárodní úrovni prostřednictvím lidskoprávních dokumentů, jež jsou pro Českou republiku relevantní.

Těžištěm práce je část druhá. Ta nabízí nejrůznější formy působení na myšlení a jeho svobodu ve 21. století. Tato část práce zahrnuje i letmý exkurz do historie vnímání myšlení a jeho svobody a s ním souvisejících svobod. Představené metody se dělí do dvou základních tematických úseků. Jsou rozřazeny v závislosti na tom, zdali mají povahu fyzického ovlivňování myšlení, či nikoli. Je věnována pozornost jak tradičním vlivům v jejich novodobé podobě, tak formám, jež jsou výhradně spjaty s technologickým rozvojem 21. století.

V závěru jsou shrnuty poznatky z předchozích částí, které jsou doplněny o možné směřování přístupu k myšlení, jeho svobodě a výzvam, které moderní technologie pro jejich ochranu přináší.

Klíčová slova: svoboda myšlení, pervaze, neuroprávo

Freedom of Thought in the 21st Century

Abstract

The subject of this thesis is the issue of freedom of thought in the context of the 21st century. In general, this work is based on the long-accepted premise of the factual limitlessness of thought and its freedom, to which it responds. It aims to draw attention to their vulnerability by mapping phenomena that have the potential to disprove the idea of the intangibility of thought. It is a reaction to the technological development of the last decades and its possible negative influence.

The thesis is divided into two parts, reflecting the two fundamental thematic blocks. The first one deals with a theoretical characterization of thought and its freedom, followed by a section describing various forms of influence on thought.

The first part is a theoretical introduction to the issue of thought and freedom of thought. First of all, the interdisciplinary concept of thought is defined. The public's current perception of freedom of thought is also mentioned in this section. The legal regulation of the right to freedom of thought is described not only within the Czech legal system, but also at the international level through human rights documents that hold significance for the Czech Republic.

The most important part of this thesis is the second part. It offers various forms of influence on thought and its freedom in the context of 21st century. This part of the work also includes a brief excursion into the history of the perception of thought and its freedom and related freedoms. The presented methods are divided into two fundamental thematic sections. They are divided based on whether their effect on thought is of physical nature or not. Attention is paid both to traditional influences in their modern form and to forms that are connected with the technological development of the 21st century.

Finally, in the last section the findings from the previous parts are summarized and are accompanied by the possible direction of the approach to thought, its freedom and the challenges that modern technology brings to its protection.

Klíčová slova: Freedom of Thought, Persuasion, Neurolaw